

**ЗВО «ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ «УКРАЇНА»
ІНСТИТУТ ПРАВА ТА СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН**

З метою проведення
Міжнародного дня прав людини,
27-річниці заснування Університету «Україна»
та з нагоди
55-річчя фундатора конференції
Заслуженого юриста України Петра Ізуйти

**ЗБІРНИК
НАУКОВИХ ПРАЦЬ
ЗА МАТЕРІАЛАМИ
X НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ПРАВА ЛЮДИНИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ**

м. Київ, 04 грудня 2025 р.

**м. Київ
Університет «Україна»
2026**

Затверджено до друку
Методичною радою Інституту права та суспільних відносин
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»
(Протокол № 2 від 29.01.2026 р.)

За загальною редакцією **Таланчука П.М.** – Президента Університету «Україна», д.т.н., професора, Заслуженого діяча науки і техніки України.

укладачі:

Федоренко Т.В. – директор Інституту права та суспільних відносин, доцент кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін, к.ю.н., доцент, член Союзу юристів України;

Ізуйта П.О. – професор кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін, к.ю.н., доцент, член Союзу юристів України, Заслужений працівник Університету «Україна», Заслужений юрист України;

Фаст О.О. – завідувач кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін, к.ю.н., доцент, член Союзу юристів України, Заслужений працівник Університету «Україна»;

Женжера С.В. – доцент кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін, к.філос.н., член Української асоціації релігієзнавців;

Кадлубович Т.І. – завідувач кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу, к.політ.н., доцент.

Права людини: історія та сучасність: збірник наукових праць / Таланчук П.М., Федоренко Т.В., Ізуйта П.О. та ін./, м. Київ, 04 грудня 2025 р. Київ : Університет «Україна», 2026 р. 146 с.

У збірнику опубліковано матеріали доповідей X науково-практичної конференції «Права людини: історія та сучасність», які розкривають історико-правові тенденції та проблеми реалізації прав людини в Україні та на міжнародному рівні.

ISBN 978-966-388-743-2

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-743-2-2026-146>

© Університет «Україна», 2026

ЗМІСТ

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО Президента Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» Таланчука П.М.....6

СЕКЦІЙНЕ ЗАСІДАННЯ 1. ПРАВА ЛЮДИНИ В РЕАЛІЯХ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬСТВ.....12

Авраменко М.М., Кулик А.В. ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРАВ ЛЮДИНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ.....12

Бондаренко В.В. МЕЖІ ДЕРЖАВНОГО ВТРУЧАННЯ У РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ.....16

Войтенко Б.М. ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУДДІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ.....18

Гаврилечко Ю.В. ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В СУЧАСНОМУ СВІТІ.....20

Гальчук О.В., Кулик А.В. ЦИФРОВІ ПРАВА ЛЮДИНИ: ЗАХИСТ ПРИВАТНОСТІ В ЕПОХУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ.....25

Давиденко О.С. СХІДНІ СТРАТЕГІЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ.....29

Дремов Д.С. Орловська І.Г. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ПРИРОДА ЕЛЕКТРОННОГО КАБІНЕТУ ПЛАТНИКА ПОДАТКІВ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ.....32

Женжера С.В. ІСТОРИЧНО-РЕЛІГІЙНІ ЗАСАДИ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА У ХРИСТІЯНСЬКОМУ КУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ..35

Загородня А.С. ПРАВА ЛЮДИНИ ТА МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ: МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....38

Крамаренко І.В., Попов Г.В. ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ НА ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ.....40

Мазур Л.Ю., Ізуїга П.О. ПРАВОВІ МЕЖІ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....44

Мегедь А.Р., Новаченко Т.В. МІЖНАРОДНА ПІДТРИМКА УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ: ЛІДЕРСТВО ГРУПИ ДЕРЖАВ ТА ІНСТИТУЦІЙ.....48

Мельниченко Л.Л. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ НАСТАВНИЦТВА ДЛЯ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ-СИРИТ В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ БФ «ЗРОСТАЙ В РОДИНІ».....	52
Олійник У.В. ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ СОЦІАЛЬНИМ ПРАЦІВНИКОМ.....	57
Попович В.С. ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ.....	61
Садковський С.П. ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ.....	64
Саламаха О.І. ПРАВОВІ ОСНОВИ ВЗАЄМОДІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА БІЗНЕСУ.....	67
Сачалко Ю.М. ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ДЕРЖАВНОЮ СЛУЖБОЮ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ БЕЗПЕЧНОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ТА ЗАХИСТУ СПОЖИВАЧІВ.....	71
Стронянський І.Ю. ПРАВА ЛЮДИНИ В РЕЛІГІЙНІЙ СПІЛЬНОТІ НА ПРИКЛАДІ ЇХ ВТІЛЕННЯ В КТДС.....	73
Судак Д.В. Новаченко Т.В. СТРАХОВА МЕДИЦИНА: ПРАВА ЛЮДИНИ НА ЛІКУВАННЯ.....	75
Трунілін М.О., Ізуйга П.О. ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ (ОБМІН ПЕРСОНАЛЬНИМИ ДАНИМИ).....	81

СЕКЦІЙНЕ ЗАСІДАННЯ 2. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ І ЗАХИСТУ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА.....

Антонюк В.В., Федоренко Т.В. РОЛЬ НАТО У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ДОТРИМАННІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА.....	86
Василенко А.О. ПРАВОТЛУМАЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ.....	88
Гуров О.О. ГЕНЕЗИС ІДЕЇ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ В ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ.....	90
Житченко А.Ю., Загородня А.С. МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ.....	94
Катеренчук А.Ф. ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ГОЛОВНИМ УПРАВЛІННЯМ ДЕРЖПРОДСПОЖИВСЛУЖБИ В М. КИЄВІ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ.....	97

Комаров М.А., Давиденко В.М. ПРАВО ГРОМАДЯН НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ.....	100
Лопоносова Н.П. МЕДІАЦІЯ У ГОСПОДАРЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ ЯК МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА БІЗНЕС-ІНТЕРЕСІВ.....	104
Орловська І.Г. ЗНАЧЕННЯ ОЦІНОЧНИХ ПОНЯТЬ У ПРАВІ.....	106
Попов Г.В. ПРАВО НА ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЯК ПРОЦЕСУАЛЬНА ГАРАНТІЯ....	110
Рагулін Є.В., Кулик А.В. ЗМІЦНЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН.....	114
Рачинський Р.Ю. ШЛЮБ І СІМ'Я ЯК СФЕРА РЕАЛІЗАЦІЇ ОСНОВОПОЛОЖНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ.....	117
Савич В.О. РАЦІОНАЛЬНЕ ПОЛІТИЧНЕ ЛІДЕРСТВО: ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ВИМІР.....	120
Сапарова А.О. ПРИРОДА ПРАВ НА ОСОБИСТІ ПАПЕРИ.....	122
Стельмах А.М., Ізуїта П.О. ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ЗАБОРОНА УЧАСТІ ДІТЕЙ У БОЙОВИХ ДІЯХ.....	126
Ткаченко О.В. РЕЛЯТИВІСТСЬКЕ ВИТЛУМАЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В КОНЦЕПЦІЇ «НЕГАТИВНОГО ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВознавства» П. ЛЕГРАНА: ЕКСПОЗИЦІЯ І ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ КРИТИЧНОГО ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ.....	131
Федоренко Т.В. МЕДІАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ: ПРАВОВІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ.....	135
Царевич О.В. СПІВВІДНОШЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	138
Чесноков Д.І., Федоренко Т.В. МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ У СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА.....	141

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Президента ЗВО «Відкритий міжнародний університет
розвитку людини «Україна»

Петра ТАЛАНЧУКА

доктора технічних наук, професора,
Заслуженого діяча науки і техніки України
учасникам X науково-практичної конференції
«Права людини: історія та сучасність»
4 грудня 2025 р., 11.00

Вельмишановні колеги, дорогі поважні гості!

Щиро вітаю вас у стінах Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»! Сьогодні ми зібралися з нагоди проведення X Науково-практичної конференції «ПРАВА ЛЮДИНИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ». Уже стало доброю традицією проводити нашу конференцію у першу декаду останнього місяця року в ознаменування двох визначних для освітян, науковців та юристів дат: «Міжнародного дня захисту прав людини» та чергової річниці заснування Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна».

Права людини, їх природа й зміст, реалізація та захист уже не одне століття поспіль займають одне із центральних місць у житті народів світу, роздумах філософів та дослідженнях представників правничих і соціально-гуманітарних наук.

Шановні колеги! Я дозволю собі порушити існуючий в таких випадках урочисто-припіднятий вітальний стиль виступу і поставити гостро озвучену тему.

Світ взагалі і Україна зокрема знаходяться у першій чверті XXI століття в дуже критичному стані: ми живемо напередодні, якщо не на початку, третьої світової війни. Дуже ймовірно, що якщо вона розпочнеться і стане повномасштабною, то буде використана атомна зброя. А якщо цю зброю буде використано, то планета Земля перестане бути придатною для життя рештки людства.

Необхідно буде мати для життя нову планету... Але Ілон Маск для такого переселення поки ще не готовий.... Вихід один: тотальне об'єднання зусиль всього людства, щоб перемогти ці та інші

загрозливі виклики. Але зробити це не просто, бо людство дуже багатогранне, різноманітне у всіх своїх проявах.

Знаком всесвітнього визнання цих, об'єднаних зусиль, виняткової важливості для людської консолідації, стало встановлення Генеральною асамблеєю ООН Міжнародного дня прав людини, який відтоді відзначається 10 грудня. Саме у цей день в 1948 році Генеральна Асамблея ООН прийняла Загальну декларацію прав людини.

Декларація стала основою для прийняття цілої низки міжнародних та національних актів, спрямованих на забезпечення та захист прав людини. Так, на її основі, 4 листопада 1950 р. Радою Європи була прийнята Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, яка стала базисним робочим нормативним документом для Європейського Суду з прав людини.

Перелік організацій, що обстоюють і захищають права людини, доповнюють такі структури як Рада Безпеки ООН, Міжнародний суд, Червоний Хрест та ін.

Але практичні результати діяльності цих міжнародних організацій дуже низькі, щоб не сказати ялові.

Любе рішення Радбезу ООН, що не задовольняє московію, ними ж блокується. На главу цієї ж держави, визнаної світом як державу-терористку, міжнародним судом видано ордер на арешт, а він їздить по світу туди, куди йому заманеться. Ніхто його не заарештовує, в т.ч. і країни, які буцімто визнають рішення Міжнародного суду.

У світі мають місце десятки військових конфліктів, які забирають сотні тисяч людських життів, породжують мільйони біженців, а ефективних рішень з боку ООН та інших відповідних структур не маж. Є тільки до сліз зворушливі нікому не потрібні співчуття.

Сказане вище стосується життя і діяльності міжнародної спільноти. Але ситуація ще гірша у нашій рідній Україні.

Сьогодні Україна переживає дуже непростий час – йде страшна війна московитів проти України, кінцевою метою яких є знищення українського народу, а відтак його держави й історії. Усі українці мусять засвоїти одну фундаментальну істину: одночасне існування суверенної України та імперської московії неможливе, бо на одному фундаменті дві споруди існувати не можуть. А оскільки Древня Русь є

попередницею сучасної України, то цілком справедливим є й її правонаступництво. Саме тому всі щирі українські патріоти вірять у нашу перемогу над московською ордою.

Ми не будемо відновлювати Україну з її імперо-комуно-шовіністичними язвами, ми будемо будувати нову омріяну Україну. Але до перемоги ще далеко. Нинішня війна залишить нам багато руїн. Крім того, за 34 роки незалежності ми зробили дуже сумний, щоб не сказати гірше, ужинок.

Україна сьогодні – це держава, в якій Конституція проголошує парламентсько-президентську форму правління, а реально в ній функціонує президентсько-парламентська.

Це держава з законодавчим органом – Верховною Радою, суб'єктність якого визначають не народ і Конституція, а офіс Президента.

Це – держава з таким виборчим законодавством, яке створило безаналогову виборчу систему, що забезпечує масове голосування громадян проти власних інтересів.

Це – унікальна країна, яка на найвищому управлінському рівні нищить державну мову та українську ідентичність.

Це – держава, в якій вільно почуваються всілякі відверто антиукраїнські, антидержавні «гражданские конгреси», «интернациональные движения», інші проімперські, проросійські, прокомуністичні об'єднання. Вона допускає виступи в парламенті недержавною мовою.

Унікальна ця держава і тому, що вона проголошує рівність як тих релігійних конфесій, що працюють на зміцнення саме української держави, так і тих, що її розхитують, нищать, знову тягнуть до московського ярма.

Унікальна і тому ця держава, що своїх синів, які, не шкодуючи крові і навіть свого життя, боролися за її відродження під синьо-жовтим прапором, що став тепер державним, так і не урівняла в правах з тими, хто захищав рідну землю від фашистської навали під червоними прапорами.

Унікальність українського суспільства проявляється ще й у тому, що в нього відсутня єдина продумана й ефективна система національно-патріотичного державницького виховання від юнацтва до зрілого віку. Наслідком цього є те, що значна (дуже велика) частина

українців мають світоглядну розмитість і страждають розхристаною свідомістю: думають одне, пишуть друге, говорять третє, а роблять четверте.

Є і інші питання щодо якості нашого життя: чому технології з кожним днем стають все краще й краще, а люди – все гірше: чому наша система освіти і виховання випускає так багато високоосвічених мерзотників, зрадників, корупціонерів, бариг та інших покидьків? А вони потім масово проникають у систему влади і створюють її основу.

Оцініть, яку шкоду наніс Україні корупційний скандал кабміндіч гейт. Урядовці вищого рангу організували розкрадання десятків мільярдів гривень у держави. І це має місце в той час, коли йде війна на знищення українців, їхньої держави і історії. В той же час реакція влади – ІБД, імітація бурхливої діяльності. Всі ці негаразди вкупі призводять до провалів в усіх сферах особистого, суспільного і державного життя.

Немає потреби переконувати вас, що в такій ситуації розмова про права людини дають такий же результат, як щеплення телеграфному стовпу проти віспи.

А тому використаний мною тон у виступі покликаний звернути вашу увагу на необхідність більш принципово і радикальніше говорити про проблеми, щоб досягнути бажаних результатів.

Я нікого не хочу ні повчати, ні образити. Наведу тільки приклад появи на освітній ниві Університету «Україна».

9 грудня 2025 року, ми будемо відзначати 27 річницю заснування Університету «Україна», який взяв на себе місію створення умов для ефективної реалізації прав людини у сфері освіти та науки, шляхом забезпечення рівних можливостей для усіх учасників освітнього процесу, зокрема, для людей з інвалідністю та інших вразливих груп суспільства.

В результаті відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» по праву належить до потужних освітньо-наукових структур нашої держави. За час свого існування університет пройшов складний шлях від концепції інтеграції до інклюзії. Саме ми були новаторами в упровадженні інклюзії у вищій школі України, і досі залишаємося єдиним безбар'єрним закладом вищої освіти IV рівня акредитації. За 27 років Університет «Україна» підготував більше 200

тисяч висококваліфікованих фахівців різних спеціальностей, серед яких біля 12 тисяч - люди з інвалідністю.

Наша робота отримала визнання на загальнодержавному рівні та була відмічена нагородою у Книзі Рекордів України в категорії «Освіта», як заклад, що підготував найбільшу кількість випускників із числа людей з інвалідністю в Україні.

За роки існування Університет «Україна» накопичив унікальний досвід організації освітнього процесу в інклюзивному середовищі в офлайн і онлайн режимах, а також ініціював низку змін в організації освітнього процесу у вищій школі загалом.

Стратегія розвитку нашого закладу вищої освіти є життєстверджуючою, бо хто думає про майбутнє, той творить освіту! Саме інклюзивна, загальнодоступна і, водночас, ґрунтовна та якісна освіта сприятиме стабільному поступу українського суспільства та людства в цілому. Вихід на нові наукові та інтелектуальні обрії дозволить подолати існуючі конфлікти, що виникають через етнічні, релігійні, мовні та культурні відмінності.

Актуальність нашої роботи зростає у зв'язку з повномасштабним вторгненням країни-агресорки на територію України, що вимагає від нас пошуку ефективних шляхів захисту прав людини в умовах воєнного конфлікту. Людство досягне загальних глобальних цілей тільки в тому випадку, якщо зможе створити рівні можливості для всіх, шляхом запровадження та дотримання найвищих стандартів реалізації та захисту прав людини, подолати правову нерівність, ізоляцію та дискримінацію, що вкорінилися у наше життя.

Науково-практична конференція «ПРАВА ЛЮДИНИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ» – не лише важливий науковий захід, це також можливість ще раз заявити про значимість прав людини у відновленні України та світу. Відповідно до сформульованого ООН гасла «Відстоюватимемо права людини!» – ми повинні більш рішуче сприяти залученню міжнародного співтовариства, широкої громадськості, державних органів та приватних структур до різностороннього радикального утвердження прав людини та демонструвати надихаючий приклад боротьби за встановлення справедливого правового суспільства на освітньо-науковій ниві. Закликаю до того, щоб сьогоднішня Науково-практична конференція

«ПРАВА ЛЮДИНИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ» стала черговим ефективним кроком на цьому шляху.

Бажаю учасникам конференції успішної роботи, цікавих та плідних дискусій!

Дякую за увагу! Слава Україні!

СЕКЦІЙНЕ ЗАСІДАННЯ 1.

ПРАВА ЛЮДИНИ В РЕАЛІЯХ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬСТВ

*Авраменко М. М., студент IV курсу,
спеціальності «Право»*

*Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна»*

e-mail: lena.avramenko1984@ukr.net

Кулик Аня Володимирівна,

*старший викладач кафедри галузевого права та
загальноправових дисциплін*

*Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ*

e-mail: kulik932@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-0028-5294>

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРАВ ЛЮДИНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Гендерна рівність належить до фундаментальних принципів системи прав людини, визначених міжнародними актами, зокрема Загальною декларацією прав людини (1948 р.) [1] та Конвенцією ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW, 1979 р.) [2]. Ними передбачено рівність прав, можливостей і відповідальності для жінок і чоловіків у всіх сферах суспільного життя – від освіти та праці до політичного представництва. У сучасних суспільствах питання гендерної рівності дедалі більше розглядається як передумова демократичного розвитку, економічного зростання й соціальної стійкості. Водночас глобальні та національні кризи (війни, пандемії, економічна нестабільність) створюють нові виклики для реалізації цього принципу.

В Україні нормативна база щодо гендерної рівності сформована на основі Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005 р.) [3] та Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (2017 р.) [4]. Держава також ратифікувала Стамбульську конвенцію в 2022 році, що

стало важливим кроком у посиленні захисту прав жінок і боротьбі з насильством [5]. Проте на практиці рівність можливостей залишається проблемною через низку факторів: стереотипи у професійному середовищі, гендерний розрив в оплаті праці (gender pay gap), недостатню представленість жінок у політичних і військових структурах. В Україні середній рівень гендерного розриву в оплаті праці становить близько 18%, що свідчить про наявність системних бар'єрів навіть за формальної рівності прав. Україна має амбітну мету – зменшити розрив в оплаті праці жінок та чоловіків до 2030 року з 18,6% до 13,6% і Уряд працює над її досягненням [6].

Особливої уваги заслуговує вплив війни на становище жінок в Україні. З одного боку, війна посилила навантаження на жінок як на учасниць волонтерського руху, медиків, освітян, а також на внутрішньо переміщених осіб, серед яких жінки становлять понад 60% [7]. З іншого боку, розширюється участь жінок у силах оборони, у структурах державного управління та міжнародній адвокації. Така трансформація ролей потребує оновлення підходів до забезпечення рівності – не лише як формальної норми, а як частини державної політики соціальної згуртованості й безпеки.

На рівні механізмів реалізації гендерної рівності важливу роль відіграють інституційні та освітні інструменти. При Міністерстві соціальної політики України діє Урядовий уповноважений з питань гендерної політики, а також міжвідомча рада, що координує реалізацію Державної стратегії забезпечення рівних прав і можливостей до 2030 року [8]. На місцевому рівні створюються гендерні центри, впроваджується гендерне бюджетування – практика, яка дозволяє враховувати потреби різних груп населення під час планування державних видатків [9]. В освіті поширюються програми з гендерної чутливості, антидискримінаційної експертизи підручників і підготовки фахівців для роботи в системі соціального захисту.

Виклики для реалізації гендерної рівності в сучасному світі мають і глобальний, і локальний характер. На глобальному рівні спостерігається поширення консервативних рухів, які під виглядом «захисту традиційних цінностей» ставлять під сумнів досягнення у сфері прав жінок і ЛГБТ+ спільнот. У цифровому середовищі виникають нові форми дискримінації – онлайн-насильство, кібербулінг, поширення дезінформації на ґрунті статі. Згідно з

дослідженням Національного демократичного інституту, понад 60% активних жінок-лідерок у публічному просторі зазнавали онлайн-атаки або переслідування, що обмежує їхню участь у політичному житті [10].

В українських реаліях одним із ключових викликів залишається низька ефективність механізмів захисту від дискримінації. Незважаючи на наявність Уповноваженої Верховної Ради з прав людини, реальні інструменти впливу на роботодавців, заклади освіти та медіа обмежені. Відтак особливої ваги набуває громадський контроль і адвокаційна діяльність неурядових організацій, які моніторять дотримання гендерного балансу в публічних інституціях і сприяють підвищенню гендерної культури суспільства [11].

До практичних механізмів забезпечення гендерної рівності відносимо:

- впровадження гендерного аудиту державних програм;
- розвиток системи гендерного бюджетування;
- підтримку жінок-лідерок через освітні та грантові програми;
- цифровий моніторинг дискримінаційних практик у соцмережах та медіа.

Реалізація принципу гендерної рівності вимагає поєднання правових, освітніх і соціально-економічних інструментів. Вона не може зводитися лише до кількісного представництва жінок, а має передбачати рівність можливостей, доступу до ресурсів і повагу до людської гідності. Ефективна гендерна політика є показником демократичної зрілості суспільства й здатності держави реалізовувати принципи прав людини в усіх сферах життя.

Отже, гендерна рівність – це не лише напрям соціальної політики, а базова умова сталого розвитку, національної безпеки та відновлення України в післявоєнний період. Забезпечення рівних можливостей для всіх громадян має стати не декларативною, а реально дієвою складовою правової культури та державного управління.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини (офіційний текст).
Верховна Рада України. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015

2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (офіційний текст). Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207
3. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (офіційний текст). Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>
4. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (офіційний текст). Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.
5. Стамбульська конвенція: запитання та відповіді. УкрІнформ. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3586536-stambulska-konvencia-zapitanna-ta-vidpovidi.html>.
6. Зменшення гендерного розриву в оплаті праці до 13,6%. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України. 2024. URL: <https://lnk.ua/k4x9Wm8ey>.
7. Ключові виклики для жінок-ВПО в інтеграції до приймаючих громад. DAYCOM. 2024. URL: <https://daycom.com.ua/news/klyuchovi-vikliki-dlya-zhinok-vpo-v-integraciyi-do-priymayuchih-gromad>.
8. Урядова уповноважена Катерина Левченко. Жінки в медіа. 2024. URL: <https://wim.org.ua/stories/levchenko-recovery>.
9. Трусова Н. В., Чкан І. О. Розвиток гендерного бюджетування в Україні: інструмент фінансової безпеки в умовах збройного конфлікту. Бізнес Інформ. 2023. № 11. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-11-266-271>.
10. Ensuring Equal Rights and Opportunities for Women and Men in Ukrainian Society. Results of a Survey. NDI Ukraine. 2024. URL: <https://www.ndi.org/sites/default/files/Gender%20survey%202024%20ENG%20-%20for%20NDI%20portal.pdf>.
11. Гендерний аудит ХОВА. Центр гендерної культури. 2024. URL: <https://www.genderculturecentre.org/khogo-khogrc>.

*Бондаренко Владислав Володимирович, аспірант III р.н.
спеціальності («Право»)
кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ*

МЕЖІ ДЕРЖАВНОГО ВТРУЧАННЯ У РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Питання меж державного втручання в медіасферу завжди пов'язане з конфліктом двох груп інтересів. Перша – свобода вираження і редакційна автономія. Друга група – публічні інтереси, серед яких охорона прав інших осіб, громадський порядок, захист репутації, здоров'я, а також авторитет правосуддя. Законодавча конструкція має звести цей конфлікт до формалізованого тесту, який суд може перевірити.

Український законодавець прямо закріпив такі орієнтири у Законі «Про медіа» [1]. Діяльність у цій сфері ґрунтується на принципах свободи вираження, свободи поширення й отримання інформації та захищеності особи від втручання в особисте і сімейне життя. Водночас будь-які обмеження цих свобод допускаються лише на підставі закону, за критерієм необхідності в демократичному суспільстві та за умови пропорційності відповідній меті. Окремо зафіксовано заборону цензури й заборону вимагати попереднє погодження матеріалів.

Такий підхід співвідноситься із європейським стандартом статті 10 Конвенції прав людини [2], де свобода вираження визнається базовою, але не абсолютною. Її обмеження допускаються лише за умов законності, легітимної мети й необхідності в демократичному суспільстві. Для українських судів цінність має і практичний аспект: Закон «Про медіа» прямо зобов'язує застосовувати практику Європейського суду з прав людини [1, ст.4, п.2] як джерело права при впровадженні обмежень. Держава має певну «свободу для маневру», але Суд перевіряє, чи існувала нагальна суспільна потреба і чи були мотиви релевантними та достатніми.

Для медіарегулювання це означає два практичні висновки. По-перше, чим інтенсивніше втручання (заборона поширення, анулювання ліцензії, блокування ресурсу), тим сильнішим має бути

обґрунтування. По-друге, кожне втручання має спиратися на прозорі процедури та можливість ефективного перегляду в суді. В іншому разі навіть «легітимна мета» не рятує від визнання заходу надмірним.

Найтипівші інструменти державного впливу на медіа – ліцензування, реєстрація, санкції та контроль за розкриттям інформації. Вони можуть мати виправданий характер, але несуть ризик перетворення на приховані механізми тиску.

Конвенційний стандарт допускає ліцензування для мовників, але не для преси як такої. Український закон про медіа деталізує принципи свободи медіадіяльності та прямо забороняє незаконне втручання з боку органів влади або інших осіб. Отже, критерії відмови у видачі ліцензії або реєстрації мають бути вичерпними, а рішення – мотивованими і перевірюваними.

Санкції доречні лише як реакція на чітко визначене правопорушення. Вони варіюють від припису і штрафу до крайніх заходів. Це визначається такими факторами, як тяжкість порушення, повторюваність, вплив на аудиторію, наявність умислу, а також альтернативи, які обмежують свободу менше.

Втручання у редакційну автономію – це зона, де «червоні лінії» виявляються найжорсткішими. Закон прямо забороняє вимогу попереднього погодження інформації та будь-які заборони поширення з боку посадових осіб. Якщо держава фактично формує порядок денний або змінює зміст матеріалів через адміністративні важелі, це безпосередньо межує із цензурою.

Питання меж втручання неможливо вирішити лише текстом закону. Вирішальними стають інституційні гарантії: професійний, політично нейтральний регулятор, прозорі процедури та ефективний судовий контроль. Практика показує, що навіть коректні норми можуть працювати як інструмент тиску, якщо рішення регулятора приймаються непрозоро або без реальної можливості їх оскаржити.

Окремої уваги потребує роль Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення як регулятора у сфері аудіовізуальних медіа та платформ. Незалежність регулятора і реальний судовий контроль є практичною гарантією свободи медіа, а не декларацією.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про медіа» (Редакція від 20.01.2026). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>.
2. ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ З ПРАВ ЛЮДИНИ (Редакція від 01.08.2021). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
3. Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. Офіційний сайт. URL: <https://webportal.nrada.gov.ua/>.

*Войтенко Богдан Миколайович, аспірант III р.н.
спеціальності («Право»)
кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
e-mail: voitenkobodya@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-6769-9895>*

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУДДІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Правове регулювання суддівського самоврядування має дві основні мети. Перша – захист професійних інтересів суддів. Друга – ефективне вирішення питань внутрішньої діяльності судів без домінування зовнішніх адміністративних центрів.

Закон «Про судоустрій і статус суддів» [1] визначає суддівське самоврядування як самостійне колективне вирішення питань внутрішньої діяльності судів судьями. Закон прямо називає його однією з гарантій незалежності, вказуючи на функції: створення належних умов роботи судів, утвердження незалежності, захист від втручання та покращення кадрової роботи.

Ці норми мають не декларативний, а інструментальний характер. Вони дозволяють оцінювати, чи конкретне рішення органів самоврядування спрямоване на гарантування незалежності, чи, навпаки, створює закритість і корпоративізм.

Закон визначає організаційні форми суддівського самоврядування: збори суддів, Рада суддів України та з'їзд суддів України. Такий трикутник дає поєднання локального рівня (збори) та загальнонаціонального (рада і з'їзд).

Порядок формування делегатів на з'їзд, вимоги до кворуму та процедурні правила мають значення для легітимності рішень. Закон передбачає обрання делегатів на альтернативній основі шляхом таємного голосування, а також встановлює обмеження щодо осіб, які не можуть бути делегатами, щоб уникнути концентрації впливу.

Окремо визначено статус Ради суддів як вищого органу суддівського самоврядування, який діє як виконавчий орган з'їзду. Закон деталізує склад ради, правила обрання, несумісності та базові напрями роботи, зокрема організацію заходів із забезпечення незалежності судів.

Проте реальна практика судочинства призводить до ряду проблемних аспектів правового регулювання, серед яких варто відзначити:

- Пошук балансу автономії та підзвітності. Самоврядування покликане зменшувати зовнішній тиск. Проте автономія не означає відсутність стандартів відкритості. Якщо рішення органів самоврядування впливають на умови доступу до адміністративних посад у судах, на внутрішню політику або дисциплінарну етику, суспільство очікує зрозумілої мотивації й процедурної справедливості.

- Репрезентативність і «вага голосу». Закон намагається збалансувати представництво різних ланок судової системи, задаючи квоти і правила делегування. Проте на практиці може виникати дисбаланс через різну чисельність суддів у різних юрисдикціях та інституційні відмінності в організаційній культурі, як такій.

- Взаємодія з іншими елементами суддівського врядування. Суддівське самоврядування перетинається з компетенціями інших органів, зокрема Вищої ради правосуддя [2], [3]. Потрібні «зони / ніші відповідальності», де кожен орган має чітко визначені функції, аби уникнути дублювання, конкуренції та процедурних конфліктів.

- Процедурні стандарти і цифрова відкритість. Нормативні правила про скликання з'їзду, порядок денний, протоколювання, кворум і голосування важливі, але цього замало. Для довіри потрібна публічність рішень, доступність протоколів, передбачуваність процедур, а також зрозумілі правила врегулювання конфлікту інтересів.

Загалом, в якості ключового виклику варто назвати баланс автономії та підзвітності без підриву незалежності. А серед напрямків вдосконалення суддівського самоврядування вказати наступні:

1. Уточнення процедурних гарантій: стандарт мотивації рішень, мінімальні вимоги до відкритості, доступність документів.

2. Розвиток механізмів внутрішнього контролю: етичні комісії, прозорі процедури звітності, стандарти аудиту діяльності органів самоврядування.

3. Нормативне узгодження з адміністративними процедурами: єдині принципи законності, пропорційності та належного врядування для внутрішніх адміністративних рішень у судовій системі.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» (Редакція від 04.06.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.

2. Закон України «Про Вищу раду правосуддя» (Редакція від 15.04.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Text>.

3. Виша рада правосуддя. Офіційний сайт. URL: <https://hcj.gov.ua/>.

*Гавриличко Юрій Володимирович, кандидат наук з державного управління, доцент кафедри адміністрування, бізнесу та права ЗВО «Університет трансформації майбутнього», м. Чернігів;
e-mail: havrylechko.yu@management.uft.in.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1930-7638>*

ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Права людини пройшли довгий шлях від декларацій XVIII століття до складної системи, яка намагається відповісти на виклики XXI століття. І цей шлях не пройдено, його побудова – триває.

В 1979 році французький юрист Карел Васак запропонував класифікацію прав людини за «поколіннями», що відображає їхню історичну еволюцію та логіку розширення змісту свободи [1, с. 28–29].

Перше покоління – громадянські та політичні права («свобода від...») – народилося з революцій кінця XVIII століття. Це права на життя, свободу думки, рівність перед законом, свободу

слова, виборче право. Вони закріплені в французькій Декларації прав людини і громадянина 1789 року [2], американському Біллі про права 1791 року [3] та Загальній декларації прав людини 1948 року [4]. Їхня суть – захист індивіда від свавілля держави.

Друге покоління – економічні, соціальні та культурні права («свобода для...») – з'явилося в ХХ столітті як реакція на індустріалізацію та світові війни. Право на працю, освіту, соціальне забезпечення, відпочинок, охорону здоров'я вперше системно закріплено в Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права 1966 року [5]. Ці права вимагають активної участі держави, а не лише її невтручання.

Третє покоління – колективні або солідарні права – сформувалося в 1970–1980-ті роки на тлі деколонізації та екологічної кризи. Це право на мир, чисте довкілля, розвиток, спільну спадщину людства. Вони належать не окремим особам, а народам і поколінням. Найяскравіший приклад – Африканська хартія прав людини і народів 1981 року [6].

Сьогодні ми є свідками формування четвертого покоління прав людини, яке базується на стрімкому розвитку технологій і появі нових сфер правоутворення: біоетика, генна інженерія, штучний інтелект (ШІ), нейротехнології, віртуальна реальність, глобальні дані тощо.

Четверте покоління – це права людини в цифрову епоху, хоча лише цифровізацією вони не обмежуються. До четвертого покоління дослідники (Оскар Вільяреаль, Родольфо Васкес, Рафаель Капурро тощо) відносять:

- право на генетичну приватність і недоторканність геному;
- право на когнітивну свободу (захист від маніпуляцій свідомістю через нейроінтерфейси);
- право бути забутим у цифровому просторі (цифрову нейтральність);
- право на доступ до штучного інтелекту та великих даних;
- право на цифрову автономію та захист від алгоритмічного упередження;
- право на віртуальну ідентичність.

Загалом, четверте покоління прав людини варто розділити на дві великі підгрупи:

1. Права, що формуються на підставі захисту так званої «цифрової ідентичності» (кібертехнології);
2. Права, які спираються на біоетику (прогрес у біотехнологіях).

Щодо цифрової ідентичності, то ці права вже частково визнані. Наприклад, Загальним регламентом захисту персональних даних ЄС (General Data Protection Regulation – EU GDPR) [7] у запроваджено «право на цифрове забуття» (стаття 17) та «право на інформування щодо обробки персональних даних» (стаття 15), «право на заперечення обробки персональних даних» (стаття 21) тощо. Резолюція ПАРЄ 2019 року говорить про «нейроправа». Право на захист від «цифрової дискримінації» закріплено в Рекомендації з етики штучного інтелекту ЮНЕСКО 2021 року [8]

Щодо біоетичної категорії прав, то ситуація тут набагато складніша, оскільки щільно дотична до моральних норм та релігійних догм. Немає однозначної відповіді на такі питання, як:

- наскільки припустима цільоспрямована корекція геному ембріонів?
- чи має право держава примушувати людину до обов'язкового використання біопрепаратів під гаслами «суспільного/персонального блага» та/або «небезпеки в майбутньому» (вакцинація не має досі жодних правових підстав, хоча масово використовується та пов'язана із обмеженнями в правах);
- чим обумовити право на евтаназію;
- як унормувати позажиттєве запліднення (після смерті донора генетичного матеріалу) та спадкові права особи, що народжена в такій спосіб;
- як регулювати клонування (заборони діятимуть тільки до того часу, як розвиток технологій не спростить цей процес та не здешевить його);
- чи матиме клон людини такі самі права, як і донор генетичного матеріалу щодо майна та активів донора;
- який рівень кіберорганізації людини (заміна органів та систем органів на технологічні імпланти) припустимий, щоб вважати людину – людиною, а не іншою істотою тощо.

Водночас із пошуком відповідей на ці питання постає ще одна проблема, а саме різниця між правами людини та правами

громадянина в четвертому поколінні прав людини. Які з них до якої типології долучати?

Нагадаю, що права людини (права, що належать кожній людині за фактом народження) і права громадянина (права, що надаються державою своїм громадянам і можуть бути обмежені) не є тотожними.

Да, право на життя, свободу від тортур, свободу думки – тобто все те, що належить до першого покоління прав людини, універсальні та невід’ємні. Право голосу на виборах, право на соціальне забезпечення, право на освіту рідною мовою в певних межах – це права громадянина, які залежать від громадянства та можуть бути обмежені (наприклад, для іноземців).

Проте у сучасному світі ця межа розмивається. Технології роблять можливим порушення прав людини навіть без фізичного перетину кордонів (кібератаки, стеження через ШІ, маніпуляція виборами). Тому четверте покоління прав на нашу думку повинно мати універсальний характер.

Формування четвертого покоління стикається з трьома великими проблемами:

1. **Технологічний та економічний розрив між державами**, що не дає змогу забезпечити дотримання прав четвертого покоління через брак ресурсів;
2. **Конфлікт між безпекою та свободою**: держави використовують ШІ для масового стеження за населенням, посиляючись на боротьбу з тероризмом, хоча в реальності не існує терористів, які б не працювали не на державу чи квазі-державні утворення, а стеження за громадянами є елементом системи контролю за ними з боку політичного істеблішменту;
3. **Відсутність глобального регулятора**. Чинні наддержавні інституції неспроможні виконувати такі функції, а російсько-українська війна довела, що міжнародне право відсутнє як реальний механізм стримування, впливу чи вирішення конфліктів між державами.

Проте саме зараз закладаються основи нового міжнародного права. І післявоєнний мир буде періодом пошуку механізмів його формування та підтримки. Еволюція прав людини – це рух від захисту від держави (перше покоління) через вимогу від держави (друге) і

солідарність між народами (третє) до захисту від технологій, корпорацій та наддержавних інституцій (четверте).

Сьогодні права людини перестають бути виключно національною справою: нейроманіпуляції, генетична дискримінація, алгоритмічне упередження тощо мають транскордонний характер.

Тому четверте покоління прав буде або глобальним, або його не буде взагалі. Україна, яка переживає цифрову трансформацію в умовах війни, має унікальний шанс стати одним із лідерів у формуванні цих нових стандартів, адже саме тут поєднуються досвід боротьби за свободу і найшвидше впровадження цифрових технологій у Європі.

Список використаних джерел

1. Vasak Karel. A 30-year struggle; the sustained efforts to give force of law to the Universal Declaration of Human Rights. The UNESCO Courier: a window open on the world, Paris: United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization, November 1977. p. 28–29, p. 32. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000048063> (дата звернення: 01.12.2025).

2. Баймуратов М. О., Кофман Б. Я. Декларація прав людини і громадянина 1789 // Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/Декларація_прав_людини_і_громадянина_1789 (дата звернення: 02.12.2025).

3. Білль про права (практика застосування) / Борис Палант. Харків : Право, 2018. 264 с.

4. Загальна декларація прав людини (повний текст) / Council of Europe URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/the-universal-declaration-of-human-rights-full-version-> (дата звернення: 02.12.2025).

5. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: чинний, поточна редакція від 19.10.1973, підстава - 2148-08 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 02.12.2025).

6. Денисов В. Н. Африканська хартія прав людини і народів 1981 // Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/Африканська_хартія_прав_людини_і_народів_1981 (дата звернення: 02.12.2025).

7. General Data Protection Regulation (EU GDPR) URL: <https://gdpr-text.com/> (дата звернення: 02.12.2025).

8. Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence, programme and meeting document SHS/BIO/REC-AIETHICS/2021, UNESCO. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380455> (дата звернення: 02.12.2025).

*Гальчук Олег Віталійович, студент IV курсу,
спеціальності «Право»
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна»
e-mail: oleshta1995@ukr.net*
*Кулик Аня Володимирівна,
старший викладач кафедри галузевого права та
загальноправових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
e-mail: kulik932@ukr.net*
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-0028-5294>

ЦИФРОВІ ПРАВА ЛЮДИНИ: ЗАХИСТ ПРИВАТНОСТІ В ЕПОХУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Розвиток систем штучного інтелекту (ШІ) радикально змінює практики збору, обробки й інтерпретації персональних даних, що ставить під сумнів традиційні підходи до захисту приватності. Сучасні алгоритми вміють відновлювати чутливу інформацію з неочевидних маркерів, робити висновки про поведінку та погляди людей і формувати профілі без їхньої явної згоди. Це породжує комплексні загрози: непомітне масове спостереження, автоматизовані рішення без права на людський погляд, а також дискримінаційні висновки, що ґрунтуються на статистичних кореляціях, а не на індивідуальній відповідальності. Тому питання захисту приватності в умовах ШІ має не лише технічний характер – воно є фундаментальним для забезпечення прав людини в цифровому просторі.

В українському правовому полі питання захисту персональних даних регулюються Законом України «Про захист персональних даних», який визначає сферу дії, основні принципи обробки та права

суб'єктів даних [1]. Проте класичні норми потребують інтерпретації й доповнення з огляду на особливості інструментів ШІ: непрямий збір даних через агреговані датасети, ризики відновлення анонімізованих даних, а також застосування моделей, які самі «навчаються» на нових вхідних даних у режимі реального часу. Офіційні тексти закону та його актуальні редакції дають базу для захисту, але практичне застосування норм до алгоритмічних систем вимагає додаткових процедур та технічних стандартів.

На рівні громадських ініціатив і професійних рекомендацій українські правозахисні організації та експертні групи вже звернули увагу на ризики, які несе необмежене впровадження ШІ у державні та приватні сфери. Українська Гельсінська спілка з прав людини підготувала аналітичні матеріали, що наголошують на необхідності гарантування прозорості алгоритмів, запровадження механізмів оскарження автоматизованих рішень і забезпечення прав на інформацію та пояснення для громадян [2]. Подібні ініціативи аргументують крім етичних міркувань і прагматичну необхідність: без довіри суспільства до цифрових інструментів їхня ефективність значно знижується.

Однією з практичних проблем є використання технологій розпізнавання облич та інших біометричних засобів у силових структурах і бізнесі. Ілюстративним прикладом є застосування сервісів розпізнавання облич, що привернули увагу міжнародних ЗМІ та правозахисників: хоч подібні інструменти можуть бути корисні під час документування воєнних злочинів чи пошуку зниклих людей, їхнє масове застосування без належних гарантій створює ризик перманентного спостереження та помилкових ідентифікацій, які будуть мати серйозні наслідки для права на приватність і на справедливий суд [3]. Цей конфлікт між суспільною корисністю й ризиком для приватності потребує чіткої регуляторної відповіді та публічного контролю.

Технічні виклики, які варто враховувати, охоплюють: небезпеку витоку інформації через атаки на моделі (membership inference, model inversion), проблему «перевчання» моделей на приватних даних, а також неможливість повної анонімізації при комбінуванні багатьох джерел даних. Наукові огляди свідчать, що традиційні механізми захисту часто виявляються неефективними

проти вищевказаних загроз. Водночас існують технічні підходи (наприклад, диференціальна приватність), які значно знижують ризики, але потребують стандартизації та гнучкості впровадження на практиці [4].

З огляду на описані ризики, практичний захист приватності при використанні ШІ має спиратися на поєднання правових гарантій, технічних запобіжників і прозорих процедур. У правовому полі важливо закріпити спеціальні вимоги до розробників і операторів ШІ-систем: обов'язкове проведення оцінки впливу на приватність (Data Protection Impact Assessment), вимоги до прозорості та інформування суб'єктів носіїв даних про автоматизовані процеси, а також механізми незалежного аудиту алгоритмів. Технічні стандарти повинні передбачати застосування методів, що мінімізують збір зайвих даних, та запровадження принципу «privacy by design» від початкових стадій розробки. На інституційному рівні доцільно створити координаційну платформу між державними регуляторами, ІТ-галуззю та правозахисними інституціями для оперативного обміну практиками й адаптації цифрової політики [5].

Певну увагу слід приділити питанням доступу до правосуддя і компенсації у випадках, коли програмні рішення завдали шкоди. Права суб'єктів даних (доступ, виправлення, видалення) повинні бути реальними й здійсненими навіть щодо комплексних алгоритмічних систем. Окремий виклик – пояснення алгоритмічних рішень: технічна складність моделей часто ускладнює виділення зрозумілих для людини причин ухвалення рішення; тому законодавець може вимагати надання «функціонального» пояснення, здатного показати, які категорії даних і в якій мірі впливали на результат. Для захисту приватності в епоху ШІ можна запропонувати такі практичні кроки:

- обов'язкова оцінка ризиків впливу прийнятих рішень на приватність громадян;
- впровадження privacy-by-design і технік диференціальної приватності;
- створення механізмів незалежного аудиту й прозорості алгоритмів для громадськості та уповноважених органів.

Реалізація цих заходів в Україні вимагає синхронізації національного законодавства з європейськими стандартами, розробки практичних методологій для оцінок ризиків і посилення ресурсів

регуляторів, які контролюють сферу персональних даних. Водночас важливо зберегти баланс: надмірно жорстке регулювання може обмежити інновації та сервіси, корисні суспільству, а слабке – створить вакуум, у якому постраждає право на приватність.

На завершення слід підкреслити: цифрові права – це не вузькотехнічне питання, а складова базових прав людини, що потребує міждисциплінарного підходу. Поєднання оновленого правового регулювання, технічних рішень та прозорих процедур дозволить зменшити загрози, які несе штучний інтелект, і зберегти ключові свободи в цифровому суспільстві. Українська практика має врахувати міжнародні дослідження та місцевий досвід, щоб забезпечити ефективний і гуманістичний захист приватності в нових технологічних реаліях.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про захист персональних даних» (офіційний текст). *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>.

2. Штучний інтелект та права людини: орієнтири та обмеження у контексті національної безпеки та оборони. *Українська Гельсінська спілка з прав людини*. 2024. URL: https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2024/05/Preview_AI_human_right_A4-1.pdf.

3. Карпенко О. Як сервіс розпізнавання облич Clearview AI шукає воєнних злочинців з рф: інтерв'ю. *AIN.UA*. 2023. URL: <https://ain.ua/2023/05/05/clearview>.

4. Al-Kharusi Y., Khan A., Rizwan M., Bait-Suwailam M. M. Open-Source Artificial Intelligence Privacy and Security: A Review. *Computers*. 2024. Vol. 13(12), 311. URL: <https://doi.org/10.3390/computers13120311>.

5. The White Paper on Artificial Intelligence Regulation in Ukraine. *Мінцифри та Комітету цифрової трансформації України*. URL: <https://storage.thedigital.gov.ua/files/c/fc/36c4cae89deedfbf3781ec6bcdedf/fcc.pdf>.

Давиденко Олексій Сергійович, здобувач II магістерського рівня вищої освіти, групи MI-24-1-м-іпсв, спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Інституту права та суспільних відносин Університету «Україна», м. Київ

СХІДНІ СТРАТЕГІЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Права людини в сучасних реаліях тісно пов'язані із проблемою глобалізації та одночасним прагненням зберегти унікальні національні надбання у соціальній, культурній, світоглядній, юридично-правовій та інших сферах людського буття. Аналіз східних моделей глобалізації демонструє, що регіональні цивілізаційні традиції суттєво визначають підходи до інтеграції у світову економіку, політичні процеси та культурну взаємодію. На відміну від західних стратегій, які орієнтовані на універсальні цінності, ліберально-ринкову модель та глобальне управління через міжнародні інститути, східні цивілізації часто формують альтернативні стратегії, засновані на історико-культурних, релігійних і соціально-економічних особливостях.

Розглянемо кожний із принципів детально [1]:

- ціннісна пріоритетність колективізму та гармонії – політичні та економічні моделі будуються з урахуванням соціальної стабільності, збереження культурної самобутності та мінімізації конфліктів;
- економічна інтеграція через адаптивні моделі розвитку – країни Сходу часто реалізують поступові, контрольовані стратегії інтеграції у світову економіку, поєднуючи державне регулювання з ринковими механізмами (приклади: Китайська модель соціалістичного ринкового господарства, Японська модель «економіки державного капіталу»);
- фокус на технологічному і науковому поступі як національному пріоритеті – розвиток інновацій та цифрової економіки здійснюється в рамках державної політики, з метою забезпечення стратегічної автономії та міжнародної конкурентоспроможності;
- регуляторна гнучкість та багатовекторність зовнішньої політики – східні держави прагнуть балансувати між глобальними

центрами сили, використовуючи багатовекторні союзи, інтеграційні блоки та регіональні ініціативи.

Проаналізуємо основні альтернативні східні моделі глобалізації:

1. Китайська стратегія соціалістичного ринкового розвитку – поєднує централізоване планування з ринковими механізмами та міжнародною торгівлею; орієнтація на державне управління ключовими галузями економіки та стимулювання технологічного поступу.

Приклад: ініціатива «Один пояс, один шлях» (Belt and Road Initiative), яка інтегрує країни Євразії у транспортно-економічні мережі.

2. Японська модель індустріального розвитку та технологічної експансії – синтез державного стимулювання та приватної інноваційної діяльності; акцент на високотехнологічних секторах, експортно-орієнтованому виробництві та формуванні глобальних корпоративних альянсів.

Приклад: корпорації Sony, Toyota та стратегія японського «економічного дива» другої половини ХХ ст.

3. Південнокорейська та «Азійські тигри» – активна держава формує індустріальні стратегії, інвестує у освіту, технології та експортно-орієнтовані галузі; модель поєднує ринкові механізми із сильною роллю держави у стратегічних секторах економіки.

Приклад: Samsung, Hyundai, LG як глобальні гравці на світовому ринку.

4. Індійська модель інформаційно-технологічного розвитку – орієнтована на використання людського капіталу та інформаційних технологій; високий акцент на сервісних і технологічних галузях, експортування послуг, а також глобальні ІТ-стартапи.

Приклад: Infosys, Wipro, Tata Consultancy Services як основа інтеграції в глобальні бізнес-мережі.

5. Малайзійська, Сінгапурська та інші «малі відкриті економіки» – поєднання державного регулювання, спрямованого на формування інфраструктури та інвестиційної привабливості, з відкритою економічною інтеграцією.

Приклад: Сінгапур як фінансовий та технологічний хаб Південно-Східної Азії [2].

Східні моделі глобалізації демонструють, що інтеграційні процеси можуть здійснюватися не лише за західним сценарієм ліберальної економічної відкритості, а й через адаптивні цивілізаційні стратегії, які враховують історичні, культурні, релігійні та соціально-економічні особливості конкретних країн. На відміну від універсальних моделей глобалізації, східні країни прагнуть поєднати відкритість зовнішнім ринкам із збереженням внутрішнього суверенітету та національної ідентичності. Це дозволяє формувати інтеграційні механізми, які підвищують економічну ефективність і технологічну модернізацію без руйнування традиційних суспільних структур.

Список використаних джерел

1. Levitt T. The globalization of markets. *Harvard Business Review*. 1983. URL: <https://hbr.org/1983/05/the-globalization-of-markets>.
2. Intriligator M. Globalisation of the world economy: potential benefits and costs and a net assessment. *Economics of globalisation*. London: Routledge, 2017. P. 85–94. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781351159326>.

*Дремов Дмитро Сергійович, аспірант III р.н.
спеціальності («Право»)
кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
e-mail: neborbox@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-3512-4525>*

*Орловська Ірина Григорівна, кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
e-mail: orlovska27-09@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9266-7416>*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ПРИРОДА ЕЛЕКТРОННОГО КАБІНЕТУ ПЛАТНИКА ПОДАТКІВ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

Враховуючи стратегічний курс України на європейську інтеграцію, забезпечення електронного врядування та інтенсивна цифровізація адміністративних послуг стали ключовими імперативами, які особливо активно впроваджуються у податковій сфері. В умовах глобальної цифровізації ефективна сплата податків та реалізація податкових зобов'язань більше не можуть базуватися виключно на паперовому документообігу та прямому контакті з посадовими особами. Впровадження інструментів електронного адміністрування, зокрема, Електронного кабінету платника податків, є необхідною умовою для забезпечення прозорості, швидкості та зручності взаємодії між державою та платником. Це не просто технологічне оновлення, а сутнісна трансформація адміністративно-правових відносин, спрямована на мінімізацію корупційних ризиків, підвищення рівня податкової дисципліни та зниження адміністративного навантаження на бізнес.

Відповідно до Порядку функціонування Електронного кабінету, його варто визначити як сукупність інформаційно-комунікаційних систем Державної податкової служби України, що забезпечує електронну форму взаємодії між платниками податків та

державними, у тому числі контролюючими, органами з питань реалізації прав та обов'язків, визначених Податковим кодексом України та іншими законами, контроль за дотриманням яких покладено на контролюючі органи, та нормативно-правовими актами, прийнятими на підставі та на виконання Податкового кодексу України та інших законів, контроль за дотриманням яких покладено на контролюючі органи [1]. Отже, його юридичне значення полягає у забезпеченні дистанційної та цілодобової реалізації фундаментальних прав (наприклад, права на отримання інформації про стан розрахунків) та обов'язків платників (подання звітності, сплата податків).

З адміністративно-правової точки зору, Електронний кабінет платника податків є інструментом, що забезпечує виконання публічно-правових функцій державою в особі Державної податкової служби України та виступає як інтерфейс для реалізації владних повноважень та надання публічних послуг.

Варто зазначити, що створення та функціонування Електронного кабінету платника податків чітко регламентовано нормами адміністративного та податкового права (Податковий кодекс України [2], закони України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [3], «Про електронні документи та електронний документообіг» [4], а також підзаконні акти Державної податкової служби України).

Електронний кабінет платника податків виконує важливу сервісну функція шляхом надання адміністративних послуг у сфері оподаткування (подання звітності, реєстрація РРО, отримання довідок, перегляд стану розрахунків) у дистанційній та цілодобовій формі (24/7), що є ознакою сучасного електронного урядування.

Документи, подані через Електронний кабінет платника податків, мають юридичну силу, прирівняну до паперових, і породжують, змінюють або припиняють податкові правовідносини. Це офіційне визнання підкреслює обов'язковий характер використання Електронного кабінету платника податків у певних податкових процедурах та встановлює відповідальність сторін за дії, вчинені через цей канал.

Реалізація адміністративно-правової природи Електронного кабінету платника податків також проявляється через його контрольну

функцію, бо він є інструментом адміністративного контролю з боку Державної податкової служби України, оскільки дозволяє здійснювати автоматизований моніторинг, формувати базу даних для камеральних перевірок та відстежувати виконання платником його обов'язків у режимі реального часу.

Для забезпечення юридичної достовірності усіх операцій, вчинених через сервіс, критично важливим є ідентифікаційний механізм, тобто доступ до Електронного кабінету платника податків здійснюється виключно за допомогою кваліфікованого електронного підпису, що забезпечує адміністративну ідентифікацію платника податків і є необхідною умовою для юридичної значущості його дій.

Нарешті, ключовою ознакою цифровізації адміністративних процедур є автоматизований характер рішень, бо Електронний кабінет платника податків дозволяє приймати певні рішення (наприклад, реєстрація податкової накладної, формування витягів) автоматично (без прямого втручання посадової особи), що відображає перехід від дискреційних повноважень посадовців до алгоритмічного адміністрування.

Таким чином, адміністративно-правова природа Електронного кабінету платника податків визначається його статусом як ключового інструменту публічного адміністрування в умовах цифровізації, що є стратегічним імперативом євроінтеграції України. Електронний кабінет платника податків є більше ніж технічним сервісом – це правовий механізм, чітко регламентований адміністративним і податковим законодавством, який забезпечує виконання публічно-правових функцій Державною податковою службою України та слугує офіційним інтерфейсом для реалізації прав та обов'язків платників. Його адміністративна природа проявляється через ключові ознаки: офіційний статус і юридичну силу документів, що прирівняна до паперових; сервісну функцію надання адміністративних послуг 24/7; контрольну функцію шляхом автоматизованого моніторингу; обов'язковий ідентифікаційний механізм за допомогою кваліфікованого електронного підпису; і, найважливіше, автоматизований характер прийняття рішень, що відображає перехід від дискреційних повноважень посадових осіб до алгоритмічного адміністрування. Загалом, Електронний кабінет платника податків трансформує традиційні адміністративні процедури, підвищуючи

їхню прозорість та ефективність, водночас вимагаючи чіткого законодавчого забезпечення гарантій прав платників у новому електронному середовищі.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Порядку функціонування Електронного кабінету: наказ Міністерства фінансів України від 14.07.2017 № 637. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0942-17#Text> (дата звернення: 23.11.2025).

2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 23.11.2025).

3. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 23.11.2025).

4. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 23.11.2025).

*Женжера Сергій Володимирович, кандидат філософських наук, доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін Інституту права та суспільних відносин Університету «Україна», м. Київ
e-mail: shvjed@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-8154-1164>*

ІСТОРИЧНО-РЕЛІГІЙНІ ЗАСАДИ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА У ХРИСТІЯНСЬКОМУ КУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Пошук історичних джерел філософії права у християнському контексті цілком справедливо відносити до Біблії, починаючи з книг Старого Завіту. Найвідоміша асоціація пов'язана зі славетними десятьма заповідями, які у П'ятикнижжі в явній формі повторені двічі [1, Вихід 20, 1-17; 1, Второзаконня 5, 5-21].

Проте з філософської та теологічної точок зору тлумачення, екзегеза відповідних уривків має здійснюватись з урахуванням контексту. А настільки суттєвих – у перспективі всього базового

вчення. Тобто для історії християнства та тих народів, культура яких зазнала ключового впливу християнської віри та релігії, слід одночасно враховувати тексти всієї канонічної Біблії (а також сам цей історично-культурний контекст і життєвий простір, який активно реконструюють представники біблійної археології та суміжних дисциплін, наприклад, див. [2]). Методологічною формулою є такий образ, що Новий Завіт прихований у Старому, а Старий розкривається, розуміється через Новий. Відповідно, слід звернутись до тлумачення заповідей протягом Нагірної проповіді [1, Євангелія Г.Н.І. Христа від Матея 5, 17-48].

Якщо порівняти текст старозавітного Закону та його пояснення у Нагірній проповіді, очевидним стає, що закон вчинків, який можна сприйняти в контексті філософії права, трансформується у закон духовного й морального наміру. І в результаті славетні десять заповідей у загально-біблійному контексті стають джерелом не стільки філософії права, як філософської етики.

Таким чином, філософсько-правові засади християнського культурного простору, по-перше, виявляються тісно переплетеними з морально-етичною проблематикою, а по-друге, все ж можуть бути окремо знайдені у біблійних текстах, але за умов прискіпливого звернення до не завжди очевидних джерел.

В даному випадку, пропоную звернути увагу на старозавітну книгу «Левіт». Із самої назви випливає, що вона присвячена переважно тій проблематиці, яку зараз називають «канонічним правом». Значна частина книги присвячена посвяченим (помазаним) особам, правилам проведенням ритуалів (особливо жертвоприношень), покутам з різних приводів, фізичному та духовному аспектам «чистоти» тощо. Глава 19 подає своєрідну суміш законів, правил та звичаїв стосовно спілкування, зокрема в суді [1, Левіт 19, 11-18, 32 та 35-36], здійснення трудової діяльності [1, Левіт 19, 19 та 23-25], піклування через зумисні залишки врожаю стосовно вбогих [1, Левіт 19, 9-10] та чужинців [1, Левіт 19, 33-34]. Вся глава 20 присвячена карному законодавству, зокрема у жорсткому контексті боротьби з язичництвом [1, Левіт 20, 1-5] та поведінкою, що принижує людську гідність, зводячи її на тваринний рівень [1, Левіт 20, 15-16]. У главі 21, хоча й по відношенню до священників, згадані поховальні обряди, яких вони мають максимально триматись осторонь [1, Левіт

21, 1-6 та 10-12] (в сучасному українському законодавстві відповідним аспектам права присвячений теж певною мірою окремих, не кодифікований закон «Про поховання та похоронну справу» [3]). Глава 23 являє собою міні-кодекс єврейських свят (в сучасному українському трудовому законодавстві відповідником є стаття 73 Кодексу законів про працю [4, ст. 73]). Окремим аспектом є правила стосовно суботнього (сьомого) року [1, Левіт 25, 1-7] та ювілейного (п'ятдесятого) [1, Левіт 25 8-22], що не мають аналогів в українському законодавстві, але, ймовірно, відносяться до сфери трудових правовідносин. На своєрідному перетині трудового та цивільного права знаходяться випадки, зазначені у статті 27, коли йдеться про можливість та принципову неможливість викупити щось (або когось), обіцяне чи присвячене Богу. Характерно, що відношення не є симетричним, канонічне право зрештою домінує: «З усього свого майна, що хтось його присвятить Господеві як обітоване, чи людину, чи скотину, чи власне спадкове поле, - нічого не можна продавати, ні викуплювати; все, що обітоване, пресвяте Господеві. Ніхто обітований з-між людей не може бути викуплений: він має таким померти.» [1, Левіт 27, 28-29]

Незважаючи на те, що часи змінюються, нас відділяють від моменту фіксації цих слів та звичаїв більше двох з половиною тисяч років (якщо брати усталену усну традицію т.зв. «періоду Вавилонського полону» 597-539 до н.е.), але відповідний спосіб думки, характер світогляду та відношення до вічних питань і сфер потойбічного, надприродного, святого, суттєво вплинув на формування християнського культурного середовища, в межах якого переважно визрівала українська нація. Тому звернення уваги на релігійні джерела, коріння сучасної філософії права для вітчизняного дослідника є обов'язковими.

Список використаних джерел

1. СВЯТЕ ПИСЬМО СТАРОГО ТА НОВОГО ЗАВІТУ. Повний переклад, здійснений за оригінальними єврейськими, арамейськими та грецькими текстами. Видавництво отців Василян «МІСІОНЕР», 2007. 350 с.
2. Отець Володимир Кусьнеж. Світ Біблії. Подорож батьківщиною Ісуса Христа. Київ : Видавництво Кайрос [за підтримки Генеральної курії Домініканського Ордену], 2017. 300 с.

3. Закон України Про поховання та похоронну справу. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1102-15#Text> (редакція від 28.11.2025).

4. Кодекс законів про працю України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (редакція від 12.10.2025).

Загородня Альона Сергіївна, доктор філософії (PhD),
доцент *кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу*
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
e-mail: aluna46@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2741-1953>

ПРАВА ЛЮДИНИ ТА МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ: МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Сучасний світ характеризується швидкими соціально-політичними та технологічними змінами, які впливають на дотримання прав людини. Міжнародні організації відіграють ключову роль у формуванні універсальних стандартів, моніторингу порушень та реагуванні на кризові ситуації.

Особливо важливим є захист прав людини у контексті глобальних викликів, таких як міжнародні конфлікти, тероризм, масова міграція та цифровізація [3]. Діяльність міжнародних організацій допомагає забезпечити правову гармонізацію національного законодавства та створює умови для ефективного механізму контролю за дотриманням прав людини.

Проаналізуємо основні механізми захисту прав людини, які застосовують міжнародні організації, оцінка їх ефективності та виявлення проблемних аспектів у практиці світових інституцій.

ООН та її механізми. Організація Об'єднаних Націй формує глобальні стандарти прав людини через універсальні декларації, пакти та спеціальні комітети. Комітет з прав людини та Верховний комісар з прав людини здійснюють регулярний моніторинг та надають рекомендації державам-членам [1], [3].

Рада Європи та Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ). Рада Європи забезпечує захист прав людини на регіональному рівні

через Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та роботу ЄСПЛ, який розглядає індивідуальні скарги громадян та впливає на законодавство держав [2].

Європейський Союз. ЄС інтегрує принципи прав людини у свою політику та зовнішні відносини. Механізми моніторингу включають регулярні звіти та оцінки дотримання прав людини в країнах-кандидатах і партнерських державах [4].

Регіональні організації. Африканський союз та Ліга арабських держав розробляють специфічні стандарти захисту прав людини, враховуючи регіональні соціокультурні особливості, що забезпечує більшу ефективність їх застосування [5].

Виклики сучасності. Конфлікти, масова міграція, цифрові технології та глобалізація створюють нові загрози правам людини. Актуальним завданням міжнародних організацій є адаптація правових механізмів для ефективного реагування на ці виклики [3], [5].

Міжнародні організації відіграють незамінну роль у забезпеченні універсальних стандартів прав людини, проте ефективність їх діяльності часто обмежується політичною волею держав-членів та ресурсним забезпеченням [1], [2].

Інтеграція глобальних та регіональних механізмів захисту прав людини підвищує узгодженість та ефективність застосування міжнародних стандартів у практиці держав .

Для вирішення сучасних викликів необхідна модернізація правових інструментів, розвиток цифрових механізмів моніторингу та посилення міжнародної співпраці у сфері захисту прав людини.

Список використаних джерел

1. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод з поправками. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/the-european-convention-on-human-rights-and-its-protocols>.

2. Загальна декларація прав людини ООН; Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

3. United Nations Human Rights Office. Human Rights Mechanisms. URL: <https://www.ohchr.org/en>.

4. European Union. Charter of Fundamental Rights. URL: <https://www.europarl.europa.eu/charter>.

5. Ковальчук О. М. Міжнародне забезпечення прав людини: сучасні тенденції / О. М. Ковальчук. Київ : Вид-во, 2020. 248 с.

Крамаренко Ігор Валерійович, аспірант III р.н.
спеціальності («Право»)
кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
e-mail: kramarenko_igor@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-6245-9099>

Попов Георгій Володимирович, доктор юридичних наук,
доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
e-mail: georgepopov3000@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4928-2470>

ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ НА ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ

У 21-му столітті найважливішим досягненням гуманітарного прогресу, яке пережило жахи двох світових війн, безсумнівно, був розвиток прав людини. Права людини сформували основу міжнародного права та були закріплені у численних міжнародних документах.

Після Другої світової війни країни антигітлерівської коаліції ініціювали створення Організації Об'єднаних Націй. ООН прийняла Загальну декларацію прав людини, на її основі було розроблено численні угоди та договори. У 1975 році було підписано Гельсінський заключний акт, який підтвердив зв'язок між військовою та політичною безпекою та повагою до прав людини та демократичних принципів. Повага до прав людини була визнана необхідною умовою для підтримки та зміцнення миру у світі та міжнародної безпеки, а також для розвитку співпраці між державами. Ці документи та механізми мали на меті запобігти Третій світовій війні та гарантувати повагу до невід'ємних прав кожної людини - незалежно від раси, статі, мови,

релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження.

У сучасних реаліях послаблення ролі демократичних інституцій у деяких країнах та спричинені цим експансіоністські тенденції у їхній внутрішній та зовнішній політиці роблять права людини та основні свободи особливо актуальними. Російсько-українська війна похитнула гуманітарні основи західної суспільної системи та висвітлила необхідність посилення захисту цих основ, особливо в економічній та військовій сферах. Для України цей збройний конфлікт є справжнім випробуванням, оскільки він загрожує не лише її суверенітету та територіальній цілісності, а й захисту основних прав людини, що є основою демократичного розвитку. Ретельне розслідування порушень прав людини росією провідними вітчизняними та міжнародними експертами є необхідним для швидкої ліквідації руйнівних наслідків війни та пошуку механізмів запобігання повторенню подібних злочинів [2, с. 56].

Права людини в Україні – базові цінності, закріплені у розділі № 2 Конституції України «Права, свободи та обов'язки людини та громадянина». За словами міжнародних експертів, їх фактична реалізація залишала бажати кращого через поєднання низки факторів: корумпованого політичного середовища, відсутності справді незалежної судової влади та недостатнього захисту свободи слова у ЗМІ [3].

Війна росії проти України продовжує завдавати величезних страждань цивільному населенню. З початку повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року російські війська скоїли численні воєнні злочини та інші порушення прав людини, що сприяло появі атмосфери страху на окупованих росією територіях України.

У 2024 році масштабні, скоординовані російські атаки на українську енергомережу значно знизили потужності країни з виробництва електроенергії, що призвело до загальнонаціональних відключень електроенергії. Міжнародний кримінальний суд (МКС) видав чотири ордери на арешт високопосадовців російських військових у зв'язку з цими нападами.

За даними Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини, у період з лютого 2022 року по листопад 2024 року загинуло 12 162 мирних жителів та 26 919

отримали поранення. Щонайменше 6,7 мільйона українців виїхали з країни та залишаються за її межами. Мільйони людей є внутрішньо переміщеними особами. Протягом 2024 року десятки тисяч людей були евакуйовані з прифронтових міст Харківської та Донецької областей до інших частин країни через триваючий російський військовий наступ [1].

Росія на окупованих територіях України продовжувала нав'язувати своє законодавство, адміністративні структури та судовий контроль, зокрема шляхом призначення федеральних суддів, що порушує міжнародне гуманітарне право. Окупанти також примушували місцеве населення отримувати російські паспорти шляхом тиску, залякування, свавільних затримань та обмежень доступу до основних соціальних послуг, таких як охорона здоров'я.

Слід пам'ятати, що у період воєнного стану права та свободи людини являються фундаментальними елементами сучасного суспільства. Їх захист та оборона були вкрай важливими відповідно до Конституції, законів та нормативних актів. З огляду на складну реальність збройної агресії росії проти України та її повномасштабного вторгнення на її територію, права людини потребували особливого захисту. Ця потреба впливає з конституційних норм, які визнають найвищі соціальні цінності кожної людини, включаючи життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність та безпеку [4, с. 79].

Російська влада продовжувала перешкоджати використанню української мови та навчальної програми в школах, натомість запроваджуючи російські навчальні програми та російську мову як мову навчання на окупованих територіях України.

Протягом року російська влада вчиняла серйозні порушення прав людини на окупованих територіях, включаючи порушення прав на свободу слова, об'єднань, зібрань та віросповідання. Вони свавільно затримували журналістів, волонтерів, громадських і релігійних лідерів, які відмовлялися співпрацювати з окупаційною владою.

Російська влада продовжувала примушувати цивільних українців на окупованих територіях до військової служби або чинити тиск на них, включаючи затриманих, щоб вони вступали до лав російських збройних сил, що є воєнним злочином.

Самопроголошені керівники окупованих росією регіонів Донецької, Луганської, областей ухвалили нові закони, що дозволяють експропріацію безхазяйного майна в цих районах. Критерії визнання майна безхазяйним чітко визначені, що дозволяє владі довільно передавати приватні будинки та квартири у муніципальну власність. Ці заходи непропорційно впливають на мешканців, переміщених з цих районів, яким важко захищати свої права власності [1].

Отже, права та свободи людини залишаються фундаментальними цінностями суспільства, навіть за умов воєнного стану, і мають бути захищені та гарантовані конституційними положеннями, законами та іншими нормативними актами. Порушення прав та свобод людини під час російсько-української війни були наслідком, головним чином, злочинної політики, що здійснювалася ворожим урядом на тимчасово окупованих територіях. Злочини, скоєні агресорами проти українських цивільних осіб та військовополонених, порушують міжнародне гуманітарне право та гуманітарні принципи. Хоча Конституція України та інші правові документи дозволяють певні обмеження прав людини і громадянина ці обмеження повинні ґрунтуватися на законних підставах, бути обмеженими в часі та здійснюватися відповідно до принципів демократії та верховенства права.

Список використаних джерел

1. Доповідь Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини (УВКПЛ) щодо ситуації з правами людини в Україні. URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2023-10/23-10-04%20OHCHR%2036th%20periodic%20report%20UKR_0.pdf (дата звернення: 26.11.2025).

2. Карнаух А. О. У полум'ї війни: порушення прав людини в умовах збройної агресії проти України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024 №10. С. 56-60.

3. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 26.11.2025).

4. Толкачева І. А. Проблема забезпечення прав людини в Україні в умовах війни. *Часопис Київського університету права*. 2022. № 2/4. С. 78-81.

*Мазур Людмила Юріївна, студентка IV курсу,
групи ЗПЗ-23-2-1-іпсв, спеціальності «Право»
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна»
e-mail: ludamazyr555@gmail.com*

*Ізюїта Петро Олександрович, кандидат юридичних наук,
доцент, Заслужений юрист України,
професор кафедри галузевого права та загальноправових
дисциплін Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
e-mail: selenaamega@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9851-3434>*

ПРАВОВІ МЕЖІ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. У тезах досліджено правові межі допустимого обмеження прав і свобод людини в умовах воєнного стану, запровадженого з метою забезпечення національної безпеки та відсічі збройній агресії. Розкрито нормативно-правові засади таких обмежень, проаналізовано принцип пропорційності як ключовий критерій їхньої легітимності та висвітлено специфіку співвідношення між конституційними гарантіями й реальними потребами оборони.

Annotation. The theses examine the legal boundaries of permissible restrictions on human rights and freedoms under martial law, introduced to ensure national security and to repel armed aggression. The normative and legal foundations of such restrictions are outlined, the principle of proportionality is analyzed as a key criterion of their legitimacy, and the specifics of the relationship between constitutional guarantees and actual defense needs are highlighted.

Проблематика визначення допустимих меж обмеження прав і свобод людини в умовах дії воєнного стану набуває особливої актуальності в період масштабних збройних викликів, які переживає Україна. З одного боку, держава змушена оперативно реагувати на загрози, що підривають її суверенітет і безпеку; з іншого - зберігати фундаментальні конституційні стандарти, які не можуть бути нівельовані навіть у ситуаціях екстремального характеру. У цьому контексті постає складне питання: якою мірою держава може

звужувати обсяг прав людини, не виходячи за межі правової легітимності та не втрачаючи зв'язку з міжнародними зобов'язаннями?

Вихідною точкою для аналізу є Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [1], що визначає, власне, підстави для його запровадження, межі повноважень органів державної влади та перелік інструментів, які можуть застосовуватися з метою відсічі збройній агресії. Ключовим є те, що закон не лише фіксує допустимі обмеження, а й встановлює вимогу їхньої необхідності та пропорційності. Втручання в приватну сферу громадян, зокрема обмеження свободи пересування, використання майна, коригування трудових чи інформаційних режимів, має відповідати реальній військовій потребі, а не розширеним тлумаченням державної доцільності.

Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» [2] деталізує конкретні заходи, що застосовуються у визначений період. Його правова природа є подвійною: документ одночасно виступає організаційним актом реагування на загрозу та нормативним інструментом, який встановлює реальні рамки допустимого обмеження конституційних прав. Саме на перетині цих функцій і виникають первинні проблеми правозастосування, оскільки необхідність оперативного прийняття рішень нерідко вступає у певне напруження з принципом передбачуваності правового регулювання.

Конституція України закріплює вичерпний перелік прав, які не можуть бути обмежені навіть у період дії надзвичайних правових режимів. Серед них - право на життя, заборона катувань, свобода думки та релігії, основоположні гарантії рівності та юридичного захисту. Проте інші права можуть зазнавати суттєвих змін. Особливо помітним є звуження свободи пересування, інформаційних прав, економічних свобод, а також можливість тимчасового вилучення майна для потреб оборони.

Утім, правовий простір не є «порожнім полем», на яке держава накладає свої повноваження. Обмеження прав завжди перебуває під подвійним контролем - внутрішнім конституційним і зовнішнім, міжнародно-правовим. Як слушно зауважує Д. Гриньо, досягнення рівноваги між ефективністю оборонних заходів і збереженням прав людини не є суто юридичною проблемою.

Ключовим фактором є можливість державних інститутів адекватно оцінювати межі військової необхідності та уникати перетворення тимчасових заходів на надмірно тривалу практику [3, с. 47].

Цей ризик особливо очевидний у питаннях контролю за діяльністю медіа та обмеження поширення інформації. Потреба запобігати дезінформації та координації ворожих дій через відкриті джерела є легітимною, але в кожному випадку має бути зважене співвідношення між шкодою від поширення певних відомостей і шкодою від надмірної цензури. У воєнний час ці співвідношення швидко змінюються, що створює додаткову складність для правозастосування.

Принцип пропорційності, який є одним із наріжних каменів сучасного конституціоналізму, у період війни набуває ще більшої ваги. Його застосування передбачає встановлення зв'язку між метою державного втручання, інтенсивністю обмеження прав і реальними військовими потребами. Утім, у практичному вимірі пропорційність нерідко потребує ситуативних рішень, що приймаються в умовах невизначеності, дефіциту часу й інколи неповної інформації.

Україна, будучи стороною міжнародних договорів у сфері прав людини, зобов'язана забезпечувати відповідність тимчасових обмежень установленим міжнародним стандартам. Зокрема, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права допускає можливість тимчасового відхилення від зобов'язань, проте визначає чіткі вимоги: оголошення надзвичайного стану, його офіційна публічність, відповідність заходів реальному характеру загрози та дотримання принципу недискримінації.

Українська практика демонструє, що міжнародний контроль відіграє роль не стільки обмежувального, скільки коригувального механізму. Він формує певні «рамки», у яких державні рішення мають залишатися, навіть якщо внутрішні обставини є надзвичайно складними. У цьому полягає своєрідний баланс між державним суверенітетом та універсальними стандартами прав людини, який у період війни набуває особливої чутливості.

Отже, обмеження прав і свобод людини в умовах воєнного стану є легітимним інструментом забезпечення національної безпеки, однак його застосування має ґрунтуватися на суворому дотриманні принципу пропорційності, верховенства права та міжнародних

стандартів. Ефективність таких обмежень визначається не лише їхнім змістом, а й тим, наскільки прозорими, контрольованими й тимчасовими вони залишаються.

Сучасний український досвід показує, що динаміка військових дій постійно трансформує контексти застосування правових механізмів, створюючи потребу в гнучких, але юридично виважених підходах. Саме тому подальше дослідження правових меж обмеження прав у воєнний час має залишатися однією з ключових тем сучасної юридичної науки, оскільки від якості таких рішень залежить не лише рівень захищеності держави, а й сталість демократичних цінностей.

Список використаних джерел

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/%2064/2022#Text>.

3. Гриньо Д. Д. Обмеження прав і свобод людини в умовах воєнного стану в Україні. Часопис Київського університету права. 2023/2. С. 45-48. DOI: 10.36695/2219-5521.2.2023.08.

4. Лазарєв В. В., Малиновська Т. М. Особливості гарантування прав і свобод людини в умовах воєнного стану. *Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану*. Харків, 2022. С. 71-73.

*Меґедь Анастасія Романівна, здобувачка II магістерського рівня вищої освіти, спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Інституту права та суспільних відносин Університету «Україна», м. Київ
e-mail: anastasia_meged@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-8758-9638/>*

*Новаченко Тетяна Василівна, доктор наук з державного управління, кандидат педагогічних наук, професор кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу Інституту права та суспільних відносин Університету «Україна», м. Київ
e-mail: tatnov9@yahoo.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6812-5342>*

МІЖНАРОДНА ПІДТРИМКА УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ: ЛІДЕРСТВО ГРУПИ ДЕРЖАВ ТА ІНСТИТУЦІЙ

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну у 2022 році стало безпрецедентним викликом для міжнародної системи безпеки та глобального порядку. В умовах війни питання лідерства набуло особливої ваги, оскільки від ефективності національного керівництва залежить стійкість держави, а від згуртованості міжнародних партнерів здатність світу протистояти агресії [6, с. 218].

Як відомо, на початку повномасштабної війни Володимиру Зеленському довіряли більшість українців. Результати останніх опублікованих опитувань Київського міжнародного інституту соціології свідчать, що у перші місяці 2025 року рівень довіри до президента України Володимира Зеленського визначався показником 68 %, однак станом на грудень 2025 р. рівень довіри до президента України Володимира Зеленського коливається, але більшість українців продовжують йому довіряти [5].

Президент України активно мобілізує громадян: виступаючи зі зверненнями до парламенту і народу та здійснюючи візити на фронт, що підтримує бойовий дух і волю військових до опору. За кордоном Зеленський не лише організовує «мирні формули» та закликає партнерів до дій, а й апелює до цінностей. Так, у своїй

«формулі миру» він чітко позначив елементи російської агресії, закликаючи міжнародну спільноту боротися з усіма її проявами.

Лідери NB8 (країн Північної Європи та Балтії) неодноразово відзначали, що високо цінують зусилля Зеленського з ведення України через «надзвичайно складні часи» [4]. Саме завдяки згуртованості українців, сформованій не лише десятиліттями незалежності, а й досвідом попередніх протестних рухів та революцій, плани агресора були зруйновані. Такі внутрішні успіхи є запорукою та основою подальшої зовнішньополітичної підтримки.

Значну роль у підтримці України відіграють об'єднані міжнародні інституції та групи держав. Лідери країн «Великої сімки» неодноразово висловлювали непохитну відданість Україні та обіцяли підтримувати її у захисті від агресії стільки, скільки буде потрібно. Спільні заяви G7 підтверджують готовність застосовувати усі важелі тиску на росію починаючи від санкцій до військової допомоги для відновлення миру на засадах міжнародного права. НАТО як військовий альянс забезпечує координацію допомоги та розширює підтримку: від початку повномасштабного вторгнення союзники надали Україні «безпрецедентний рівень військової допомоги», а це мільярди євро, обладнання, боєприпасів, навчання і технічної підтримки [1].

На саміті 2024 року країни НАТО ухвалили «Зобов'язання щодо довгострокової допомоги Україні» з базовим пакетом у 40 млрд євро на 2024 рік, а на кінець року ці зобов'язання перевищили 50 млрд, і додаткові 35 млрд було пообіцяно на 2025 рік. НАТО гарантує, що Україна отримуючи ключове озброєння та тренування, не ризикує власною безпекою завдяки статті 5 та залученню нових ініціатив (NSATU, JATEC тощо) [1].

У цій же заяві визнано європейський вибір України – надання їй статусу кандидата в ЄС, що засвідчує довгострокову прихильність Європи демократичному майбутньому України. Сам офіційний сайт ЄС наголошує: «ЄС є об'єднаним і твердим у підтримці України» і з часу війни надав «значну економічну, гуманітарну та військову підтримку» [3]. ЄС також ініціював використання заморожених російських активів для відбудови України та посилення санкцій (зокрема десятого пакету). Зусилля Коаліції висвітлюють нову модель колективного лідерства, в якій західні держави через спільні формати

(G7, G20, міністерські ради НАТО і ЄС) координують політику підтримки України та підвищують тиск на агресора.

В умовах зміни європейської безпекової архітектури ключову роль відіграють і окремі країни-сусіди. Польща стала одним із найбільш активних регіональних лідерів у цьому процесі. Вона витрачає на підтримку України рекордні суми, що складає майже 5 % власного ВВП (з них велика частка на озброєння та прийом біженців). За офіційними даними, у перші вирішальні місяці війни Польща беззаперечно стала лідером у постачанні зброї Україні, що закріпило в українському військовому плані наші переваги [2].

Польща також формує політичні ініціативи, а саме: під час початку свого піврічного головування в Раді ЄС у січні 2025 року прем'єр-міністр Дональд Туск заявив про прагнення взяти на себе провідну роль у формуванні європейської політики безпеки. Він наголосив, що Європа має «зберегти силу, щоб не платити найвищу ціну за свободу» і зауважив необхідність зміцнення оборонного потенціалу Союзу. У липні 2025 року польський уряд оновив Стратегію національної безпеки з урахуванням уроків війни. Одним зі стратегічних завдань визнано підтримку України як незалежної, демократичної держави з прозахідною орієнтацією [2]. Така політика підтверджує, що Польща бере на себе роль гаранта східного флангу Європи, діючи на випередження нових загроз і формулюючи загальноєвропейські безпекові механізми.

Балтійські країни (Литва, Латвія, Естонія), нерозривно пов'язані з Україною спільними історичними пам'яттями, також демонструють активне лідерство. У 2025 році лідери NB8 пообіцяли продовжувати постачати озброєння Україні та посилювати європейську оборону для стримування російської агресії. Вони також закликали посилити санкції проти РФ, доки триває війна. За таких умов, держави Балтії вкотре підтвердили готовність відстоювати суверенітет і територіальну цілісність України (тобто власних кордонів ЄС/НАТО) [4]. Завдяки такій активності Європа на практиці бачить нові регіональні безпекові кластери серед держав Північної та Східної Європи, що посилюють ефективність підтримки України поза формальними союзами.

Більше того, на вимогу України світова спільнота у 2025 році ухвалила ще одну резолюцію ООН, яка закликає росію негайно

повернути усіх насильно вивезених українських дітей. Цей документ набрав 91 голос «за» і став сміливою заявою захисту міжнародного гуманітарного права (наприклад, цитовані положення Женевської конвенції про неприпустимість депортації цивільного населення).

У цьому процесі, на передній план вийшли питання правосуддя та відповідальності. Так, Міжнародний кримінальний суд видав ордер на арешт президента путіна (разом з іншими високопосадовцями рф) за звинуваченням у військових злочинах, зокрема у незаконному переміщенні дітей. Це прецедентне рішення вперше спрямоване проти глави держави-агресора і показує, що у світовому правовому полі лідери агресії можуть не уникнути покарання.

Одночасно конфлікт стимулює пошук нових світових балансів влади. У глобальній політиці вже помітно посилення ролі так званих «середніх держав» та неформальних коаліцій. Виступаючи на тлі війни, колишні політики та експерти обговорюють можливі майбутні моделі безпеки від більш активного спрямування ООН, реформування Ради Безпеки до створення гнучких багатонаціональних об'єднань на зразок четверок (Quadrilateral) у Азії або демократичних союзів на зразок G7 і НАТО та їхніх відповідачів у Глобальному Півдні [1].

У підсумку можемо зазначити, що лідерство групи держав та інституцій у процесі міжнародної підтримки України в умовах російської агресії формується та розвивається на кількох рівнях. Всі ці рівні взаємопов'язані і демонструють, що успіх лідерства на одному рівні підсилює інші. Суспільства демократичних країн, солідарність союзників та активність міжнародних організацій разом протистоять силовим спробам перегляду існуючого порядку. Події кінця 2025-го засвідчують, що більша частина цивілізованого світу продовжує дотримуватися норм Статуту ООН та міжнародного права, прагнучи завершити розв'язану рф війну досягненням миру для України з урахуванням принципів справедливості, захисту жертв агресії та відновлення її порушених прав.

Список використаних джерел

1. NATO's support for Ukraine. URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/natos-support-for-ukraine#:~:text=NATO%20supports%20Ukraine%E2%80%99s%20funda>

Опіка встановлюється над дітьми до 14 років, піклування над неповнолітніми від 14 до 18 років. На відміну від усиновлення, опіка не змінює статус дитини, зберігає її зв'язок з біологічними родичами (за можливості) та забезпечує доступ до державної допомоги.

Важливо зазначити, що частіше за все опіку чи піклування над дитиною встановлюють її родичі: бабусі, дідусі, брати чи сестри. Проте це можуть бути й сторонні люди.

Ключовими практичними аспектами опіки чи піклування є наступні:

1. *Права опікуна/піклувальника.* Повна відповідальність за життєзабезпечення, освіту, медичний догляд та захист прав дитини. Опікун діє від імені дитини, піклувальник – за її згодою.

2. *Державна підтримка.* На дитину виплачують щомісячну допомогу. Додатково пільги на комунальні послуги, безкоштовний проїзд, путівки тощо.

3. *Процедура встановлення опіки.* Першою подається заява до служби у справах дітей, потім перевіряються житлові умови, далі опікуни чи піклувальники проходять навчальний курс тривалістю 40 годин. Нарешті органом опіки або судом приймається рішення щодо встановлення опіки чи піклування.

Під опіку чи піклування, як правило, потрапляють діти, які залишилися без батьківського піклування. Це можуть бути діти-сироти, діти, батьки яких позбавлені чи обмежені в правах, тривалий час відсутні, тяжко хворі, перебувають у складних життєвих обставинах або не можуть виконувати свої батьківські обов'язки з інших причин.

Оскільки кожна форма виховання орієнтована на те, аби дитина росла у сім'ї, а не інституційному закладі, то дитина потрапляє під опіку чи піклування, вона отримує те, чого найбільше потребує:

- залишається в знайомому місті, їй не потрібно переїжджати в іншу область чи країну;
- дитина ходить до своєї школи, бачиться з друзями, вчителями, сусідами;
- може не розлучатися з братами і сестрами (під опіку їх найчастіше беруть разом або принаймні зберігають регулярне спілкування);
- дитина зберігає зв'язок з рідними (якщо це безпечно).

- при цьому родина отримує стабільну фінансову допомогу від держави та пільги.

Особливим випадком є ситуація, коли опіку над дитиною беруть родичі, а саме бабусі або дідусі. Можливо і інші родичі, але головна умова щоб вони були пенсійного віку. Це інший рівень відповідальності, що тягне певні ризики та викликає низку специфічних проблем через великий віковий розрив між опікуном та дитиною, а отже спирається на інші цінності та виховання.

Благодійний Фонд «Зростає в родині» (далі Фонд) активно працюємо із сім'ями, які взяли дитину під опіку чи піклування, адже вони у жодному разі не мають залишатися самі.

З 2021 року охоплено більше ніж 1700 дітей з 12-ти регіонів України: Харківська, Одеська, Миколаївська, Полтавська, Житомирська, Львівська, Хмельницька, Запорізька, Житомирська області, Київ та Київська область і Кропивницький.

- Складається індивідуальний план супроводу.
- Надаються консультації психолога та юриста.
- Надається допомога сім'ям в отриманні доступу до соціальних, освітніх та медичних послуг, гуманітарних ресурсів і пільг.
- Проводяться консультації опікунів та піклувальників стосовно ефективної комунікації, розв'язання конфліктів та взаємодії з дитиною.
- Метою є надання підтримки кожній родині, яка виховує дитину і потребує допомоги у вирішенні будь-яких питань.

Нещодавно Фонд почав втілювати індивідуальну підтримку родин під назвою «Кошик для родини». Долучившись до проекту, кожний бажаючий може зібрати продуктовий кошик для дітей-сиріт та позбавлених батьківського піклування яких виховують їхні бабусі або дідусі.

Це формат передплати, коли благодійники можуть обрати сім'ю, яка щомісяця отримуватиме необхідний продуктовий набір. Очевидно, що у більшості випадків забезпечити якісне здорове харчування на одну пенсію не видається можливим. А в деяких родинах під опікою пенсіонерів знаходиться одразу по 2-5 дітей і більше.

Тому українці, які хочуть підтримати дітей-сиріт, можуть «взяти під опіку» сім'ю, якій надаватимуть допомогу. Вартість

щомісячного внеску залежить від кількості дітей у родині. Продукти є базовою потребою, але донор може також покривати інші потреби дітей такі як навчання, лікування, відпочинок, одяг, гаджети для навчання тощо.

Фонд не обмежується продуктовими наборами, але втілює в життя родин програму наставництва.

Наставництво в сучасній Україні – це добровільна, безоплатна діяльність дорослого (наставника), спрямована на індивідуальну підтримку дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, або дітей у складних життєвих обставинах, з метою їх соціалізації та підготовки до самостійного життя. Наставник стає для дитини другом і радником, допомагаючи розвивати таланти та адаптуватися до суспільства.

Основні аспекти наставництва:

1. *Хто такий наставник:* повнолітня дієздатна особа, яка пройшла спеціальне навчання, психологічне тестування та отримала висновок про можливість здійснення цієї діяльності.

2. *Мета:* підготовка дитини до самостійного життя, навчання побутовим навичкам, профорієнтація, соціальна та психологічна адаптація.

3. *Діяльність:* Наставництво здійснюється індивідуально (один наставник – одна дитина) на основі договору.

4. *Нове законодавство (2025-2026):* підписано Закон [1], що розширює наставництво на молодь до 23 років (зокрема, дітей у СЖО, вагітних неповнолітніх, одиноких матерів/батьків), запроваджує корпоративне наставництво та державний нагляд за процесом. Закон став суттєвим доповненням щодо можливостей, зазначених у Наказі про опіку та піклування, виданому ще 1999 року [2] (спільно Державним комітетом України у справах сім'ї та молоді, Міністерством освіти, Міністерство охорони здоров'я та Міністерством праці та соціальної політики)

5. *Процес оформлення:* звернення до місцевого центру соціальних служб, збір документів (паспорт, довідка про здоров'я, довідка про судимість), проходження навчання.

Після підписання Закону «Про наставництво», благодійні організації активно почали втілювати та реалізувати цей проект. Це є

вирішенням проблем і запобіганням ризиків у родинях де діти виховуються під опікою своїх бабусь.

Наставник для дитини – це дорослий друг та волонтер, який приділяє час дитині, допомагаючи їй соціалізуватися, розвивати таланти, адаптуватися до самостійного життя та знайти свій шлях. Це не заміна батьків, а мудрий порадник, що будує стосунки на довірі. Адже бабусі мають старі погляди на життя і виховувалися в інший час, тому вони не можуть виховати своїх онуків у сучасному ритмі. І тут приходиться на допомогу наставник-друг для дитини.

У Фонді є спеціально розроблена програма наставництва, де претенденти в наставники проходять суровий відбір та співбесіду з психологом, заповнюють анкету, проходять навчання і під супроводом куратора починають спілкування з дитиною проходячи випробувальний термін. Все це за згоди опікуна.

Кожен претендент в наставники збирає відповідні довідки про стан здоров'я та його характеристики. Це один із ключових аспектів, оскільки задача полягає в тому, аби не травмувати родину, але надати їй допомогу. Крім ретельної перевірки наставника, попередня підготовка здійснюється в родині заради уникнення травм для самого наставника та його професійного «вигорання».

Стати наставником може повнолітня дієздатна особа, яка пройшла перевірку, спеціальний курс підготовки та уклала договір з Фондом, який несе відповідальність за створену пару наставник-дитина.

Якщо у пари наставник-дитина все складається – це дружба на роки і допомога родині. Основні характеристики та завдання наставника:

- *Підтримка та дружба:* створення безпечного простору, емоційна підтримка, допомога у подоланні страхів та невдач.
- *Підготовка до життя:* навчання побутовим навичкам, розпорядженню коштами, роз'яснення прав та обов'язків.
- *Соціалізація та профорієнтація:* допомога у виборі професії, пошуку інтересів, розширенні кругозору та спілкуванні.
- *Особистісний розвиток:* формування самоповаги, впевненості та здорового способу життя.

Основні відмінності наставництва від опікунства:

- *Це не усиновлення*: наставник не бере дитину жити до себе на постійній основі, але проводить з нею час, підтримуючи її розвиток, може брати на канікули, з дозволу опікуна.
- *Добровільність*: це безоплатна діяльність, заснована на бажанні допомогти.
- *Індивідуальність*: наставник працює з однією конкретною дитиною.

Наставництво є критично важливим для дітей, які позбавлені батьківського піклування, оскільки вони мають складності з успішною адаптацією до самостійного життя. Тому благодійні організації беруть на себе справжній виклик, виконують значний обсяг роботи, надаючи гуманітарний ресурс та допомагаючи родинам опікунів, де діти знаходяться під опікою своїх бабусь та дідусів.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про наставництво» (Прийняття від 18.12.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4744-20#Text>.
2. Наказ «Про затвердження Правил опіки та піклування» (Прийняття від 26.05.1999). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0387-99#Text>.

*Олійник Уляна Віталіївна, студентка III курсу,
групи СР-24.2-1_1st, спеціальності «Соціальна робота»
Інституту соціальних технологій
Університету «Україна», м. Київ
E-mail: oliynykuliana@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-9373-4664>*

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ СОЦІАЛЬНИМ ПРАЦІВНИКОМ

Питання власної захищеності турбувало людство протягом всього його існування, починаючи з античних часів та закінчуючи нашим часом. Через це люди завжди шукали як можна убезпечити себе та своїх близьких. Внаслідок цього держави античної доби почали прописувати в своїх законодавствах різні механізми соціальної політики.

Так, наприклад, ще у II тисячолітті до н.е. у Вавілоні царем Хаммурапі у кодексі законів були прописані заборона боргового

рабства, яке натомість замінялося відробітком, а також те, що люди повинні підтримувати одне одного в моменти лих. В Давніх Афінах соціальна політика базувалася переважно на допомозі бідним та допомозі ветеранам, що повернулися з війни.

А в сучасності, вже на початку ХХ ст., ці механізми стали частиною професії, що об'єднала в собі та постійно вдосконалює методи соціальної допомоги, які хоч колись використовувалися, а саме – соціальної роботи.

Соціальна робота – це складний процес, що вимагає міцних знань з теорії управління (менеджменту), психології, соціології, педагогіки, медицини, тощо. Це професія, що динамічно розвивається, являє собою соціальний механізм, здатний реагувати і компетентно вирішувати соціальні проблеми на всіх рівнях громадської структури і доходити до конкретного члена суспільства [3].

Іншими словами, соціальна робота – це галузь, що покликана захищати права людини, а також має ряд функцій, які окреслюють зміст самої галузі:

- комунікативна – налагодження взаємодії між суб'єктом та об'єктом соціальної роботи;
- організаторська – структурування та планування розподілу різновидів професійної діяльності та координації роботи;
- прогностична – передбачення результатів виконання своїх обов'язків соціальним працівником, а також програвання варіацій використання різних технологій роботи в соціальній роботі та визначення найкращих з них;
- правозахисна – відстоювання прав та інтересів клієнтів на основі державних та міжнародних правових документів;
- діагностична – виявлення, обмеження та запобігання негативним явищам серед різних груп населення та окремих осіб;
- корекційно-реабілітаційна – робота, що спрямована на зміну та вдосконалення особистісних та фізичних якостей клієнта та створення потенційних можливостей для його розвитку;
- соціально-терапевтична – забезпечення вчасного подолання кризових ситуацій та проблем клієнта на основі усвідомлення особистістю ставлення до себе, оточуючих і навколишнього середовища [4].

Окрім цього, в соціальній роботі знаходимо місце для філософських теоретичних моделей, які замінювали одна одну протягом всього існування цієї галузі. До таких належать:

Гуманізм. Найперша філософська модель, що виникає наприкінці XIX ст, яка осмислює явища та процеси соціальної допомоги через визнання гідності людини, її прав, потреб і активної ролі у взаємодії з соціальним середовищем, поставивши людину центром соціального буття. Також наголошує на тому, що ніхто не може бути вищим за іншу людину, оскільки всі люди між собою рівні. Стала базовою світоглядною та етичною основою соціальної роботи.

Позитивізм. Виникає у 20-роках XX ст. В основі даної течії лежить думка, що всі знання про світ, які ми маємо, є виключно результатом конкретних наук та виведення в пріоритет дослідницького підходу. Завдяки їй відбувся великий прогрес в соціально-психологічних галузях, оскільки позитивізм розвинув біхевіоризм, фрейдизм та радикальну соціологію, яка спонукає до соціальних трансформацій.

Утопізм. В філософії соціальної роботи виникає у 60-70-х роках XX ст. Ця модель виходить з думки про ідеальне суспільство та соціальну перебудову через соціальний перерозподіл. Її основою в філософії соціальної роботи є ідеї лібералізму: особиста свобода, мінімальний контроль з боку уряду, система вільного підприємництва і віра в права людей, що були надані людям від народження), та соціал-реформізму (згідно цієї філософії за допомогою реформ можна побудувати державу з загальним добробутом та соціальною справедливістю).

Під впливом кожної з цих моделей в філософії соціальної роботи почали закарбовуватися певні етичні принципи фахівця соціальної роботи, які в майбутньому стануть частиною Етичного кодексу спеціалістів із соціальної роботи (соціальних працівників і соціальних педагогів) України, який регулює взаємодію фахівців соціальної роботи з клієнтами. До переліку належать наступні принципи:

1. Повага до гідності кожної людини.
2. Пріоритетність інтересів клієнтів.
3. Толерантність.
4. Довіра та взаємодія у вирішенні проблем клієнта.

5. Доступність послуг.
6. Конфіденційність.
7. Дотримання норм професійної етики [2].

Оскільки дані принципи побудовані на загальнолюдській моралі, у фахівця соціальної роботи мають бути наявні базові моральні принципи, які дають йому розуміння, чому важливо чинити згідно совісті та як його рішення можуть вплинути позитивно або негативно на власних клієнтів.

До прикладу, фахівець соціальної роботи розуміє, що він зобов'язаний дотримуватися принципу конфіденційності, який наголошує не розголошувати інформацію про клієнта за винятком тих аспектів, оприлюднення яких дозволено самим клієнтом. Дана міра застосовується для того, аби не порушувати довіри між соціальним працівником та клієнтом, а також, щоб не наражати його на осуд та небезпеку. Або ж соціальний працівник зобов'язаний дотримуватися принципів довіри та взаємодії у вирішенні проблем клієнта та доступності послуг для того, аби допомогти людині вирішити її проблеми, і в той самий час навчити самостійності, а також для того, аби кожен та кожна, хто звертається по допомогу чи захист, не були дискриміновані й змогли ефективно отримати необхідні соціальні послуги.

Отже, філософські засади соціальної роботи відіграють важливу роль у забезпеченні прав людини, оскільки саме вони формують ціннісні орієнтири професійної діяльності соціального працівника. Ідеї гуманізму, поваги до гідності особистості та соціальної справедливості лежать в основі етичних принципів соціальної роботи та визначають її правозахисну спрямованість. Таким чином, діяльність соціального працівника у сфері захисту прав людини ґрунтується не лише на знанні законодавства, а й на філософському розумінні цінності кожної людини та відповідальності за її соціальне благополуччя.

Список використаних джерел

1. Кравченко О., Матрос О. Історія соціальної роботи : навч. посіб. Умань : РВЦ «ВІЗАВІ», 2017. 117 с.
2. Про затвердження Етичного кодексу спеціалістів із соціальної роботи України : Наказ від 09.09.2005 № 1965. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1965643-05#Text> (дата звернення: 24.12.2025).

3. Робота соціального працівника. Реферат. *Освіта.UA*. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/sociology/30058/> (дата звернення: 24.12.2025).

4. Функції соціальної роботи. *Соціальна робота*. URL: https://socrobota2017.blogspot.com/p/blog-page_13.html (дата звернення: 24.12.2025).

5. Шевченко Г. М. Філософські аспекти соціальної роботи. 2007. № 15. URL: <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e240d148-c69e-44dc-bc05-148a5d9a7d3d/content> (дата звернення: 24.12.2025).

6. Lisovets O. SOCIAL AND LEGAL PROTECTION IN THE SOCIAL WORK PRACTICE: THEORETICAL ANALYSIS. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Social work*. 2017. Vol. 1, no. 1. P. 17–20. DOI: <https://doi.org/10.17721/2616-7786.2017/1-1/4> (date of access: 24.12.2025).

Попович Володимир Сергійович, здобувач II магістерського рівня вищої освіти, групи МІ-24-І-м-ірsv, спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Інституту права та суспільних відносин Університету «Україна», м. Київ

ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Держава займає особливе місце серед суб'єктів інформаційної політики з огляду на його визначну роль у забезпеченні функціонування політичної системи суспільства. Однією з ключових функцій держави як органу публічної влади є політика легітимації як форми публічного вираження пріоритетів суспільного розвитку, що формуються в умовах конкуренції соціально активних сил. Це право забезпечує регулювання відносин у сфері політичної боротьби та забезпечення дотримання вимог законодавства всіма суб'єктами цієї боротьби. У разі невиконання державою відповідної ролі політична боротьба може виходити за межі правового поля та формувати

характер соціального змагання, якщо пов'язаного з насильницькими формами [1].

Держава виступає активним суб'єктом політичного процесу, забезпечуючи нормативне та організаційне закріплення правил, моделей і меж політичної конкуренції, а також здійснюючи правозастосовну й правоохоронну діяльність у цій сфері. Відповідно до чинного законодавства вона діє як носій публічної влади та може виступати на боці того суб'єкта, який цією владою володіє. У суспільному вимірі сутність держави проявляється в об'єднанні громадян задля досягнення загального блага, збереження цілісності соціуму та забезпечення його ефективного розвитку. У суб'єктивному ж вимірі вона виявляється через реалізацію ідеологічних установок публічної влади щодо пошуку раціональних шляхів розв'язання найбільш гострих проблем суспільного розвитку.

Сутність державної політики водночас розкривається як діяльність, що ґрунтується на праві, легітимному примусі та належному ресурсному забезпеченні функціонування органів державної влади й посадових осіб. Її метою є підтримка стабільної роботи інститутів держави й суспільства, гарантування безпеки території та населення, а також реалізація ідеологічної програми суб'єкта публічної влади. Відтак у суспільному вимірі державна політика полягає у правомірному використанні ресурсів публічної влади для консолідації громадян, збереження суспільної єдності та забезпечення сталого розвитку.

Такий підхід дає змогу акцентувати увагу на глибокому взаємозв'язку між державною політикою в цілому та розвитком інформаційної політики, зокрема вітчизняної, як особливого інструменту управління суспільними процесами. Вона виступає засобом легітимзації владних рішень, упорядкування публічних комунікацій і забезпечення дотримання правових норм у сфері інформаційних відносин [2].

Відповідно до положень чинного законодавства, державна інформаційна політика трактується як сукупність визначених пріоритетів, цілей, завдань, а також форм і методів діяльності держави, спрямованих на створення, оброблення, використання, поширення та збереження інформації. Водночас у науковій літературі таке визначення часто оцінюється як обмежене, оскільки воно не в

повній мірі відображає роль держави у забезпеченні конституційного права громадян на доступ до інформації. Практика ж реалізації інформаційної політики свідчить, що її послідовне впровадження сприяє формуванню якісного інформаційного середовища та суспільних знань, які у розвинених країнах розглядаються як фундамент політичного, економічного, соціального й культурного розвитку.

Державна інформаційна політика України спрямована на побудову демократичного інформаційного суспільства та поступову інтеграцію держави до глобального інформаційного простору. Серед її ключових завдань виокремлюються модернізація інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури, формування й раціональне використання національних інформаційних ресурсів, забезпечення широкого доступу до них, наповнення внутрішнього та міжнародного інформаційного середовища достовірною інформацією про Україну. Важливе значення також мають стимулювання розвитку інформаційних і телекомунікаційних технологій, гарантування доступу громадян до соціально значущих відомостей, підтримка незалежних засобів масової інформації, а також постійне оновлення нормативно-правової бази та підготовка людини до життя й діяльності в умовах цифрової трансформації.

Список використаних джерел

1. Токар О. Державна інформаційна політика: проблеми визначення концепту. Політичний менеджмент. 2009. № 5. 131–141 с.
2. Шульга О. І. Мельник Л. М. Забезпечення інформаційної безпеки України: сучасні виклики та шляхи вирішення. Інформаційні технології та кібербезпека. 2020. Т. 18. № 2. 112–120 С. DOI: 10.32620/ІТКВ.2020.18.2.12.

*Садковський Сергій Петрович, аспірант IV р.н.
спеціальності («Право»)
кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
e-mail: sadkovskuy@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3093-9302>*

ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ

Цифрова трансформація є одним із визначальних процесів розвитку сучасного суспільства, що суттєво впливає на всі сфери життєдіяльності людини, включно з реалізацією та захистом прав і свобод. Масове впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, цифрових платформ, систем штучного інтелекту, електронного урядування та автоматизованого прийняття рішень формує нову соціально-правову реальність, у якій традиційні підходи до прав людини потребують переосмислення та адаптації.

У цифровому середовищі права людини набувають нових форм реалізації, водночас з'являються додаткові ризики їх порушення. Зокрема, йдеться про загрози приватності осіб, неконтрольований обіг персональних даних, алгоритмічну дискримінацію, обмеження свободи вираження поглядів, цифрову нерівність та посилення державного й корпоративного контролю.

Право на приватність (приватне життя) – це фундаментальне право людини на захист від втручання у своє особисте та сімейне життя, контроль над інформацією про себе, включаючи здоров'я, житло та кореспонденцію, та можливість вільно визначати межі своєї особистості і взаємодії з навколишнім світом, гарантовані Конституцією України та міжнародними документами, як-от Європейська конвенція про права людини [2], [5].

У ст. 32 Конституції України чітко визначено, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України [4].

У зв'язку з вищезазначеним актуалізується питання формування ефективних правових гарантій забезпечення прав людини в умовах цифрової трансформації. Цифрова трансформація не створює

принципово нових прав людини, проте істотно змінює способи їх реалізації та захисту. Класичні права і свободи, закріплені в міжнародних та національних правових актах, зокрема право на приватність, свободу слова, право на інформацію, право на рівність та недискримінацію, зазнають трансформації під впливом цифрових технологій [1].

Право на приватність у цифрову епоху виходить за межі традиційного розуміння недоторканності приватного життя та охоплює питання захисту персональних даних, цифрової ідентичності, конфіденційності електронних комунікацій. Масове використання великих даних (big data), біометричних технологій та систем відеоспостереження створює ризики тотального контролю за особою та втручання в її приватне життя.

Свобода вираження поглядів у цифровому середовищі, з одного боку, отримує нові можливості завдяки соціальним мережам і онлайн-платформам, а з іншого – стикається з проблемами модерації контенту, блокування інформації, поширення дезінформації та маніпуляцій громадською думкою [3]. Тому, зумовлено необхідність пошуку балансу між свободою слова, інформаційною безпекою та захистом інших прав людини.

Одним із ключових викликів є автоматизоване прийняття рішень та використання алгоритмів штучного інтелекту у сферах публічного управління, правосуддя, соціального забезпечення, працевлаштування. Алгоритмічні системи, за відсутності належного правового регулювання та контролю, можуть призводити до дискримінації, непрозорості рішень і порушення принципу справедливості.

Іншим важливим викликом є цифрова нерівність, що проявляється у різному рівні доступу до цифрових технологій, інтернету та цифрових навичок. Цифрова ізоляція окремих соціальних груп, зокрема осіб з інвалідністю, людей похилого віку, мешканців сільських територій, безпосередньо впливає на можливість реалізації ними основоположних прав, у тому числі права на освіту, працю та доступ до публічних послуг.

Окремої уваги потребує питання кібербезпеки та захисту від кіберзагроз, які можуть порушувати право на безпеку, власність та приватність. Кібератаки, витоки даних і незаконне втручання в

інформаційні системи становлять реальну загрозу для прав людини в цифровому просторі [1].

Міжнародні стандарти прав людини залишаються фундаментальною основою їх захисту в цифрову епоху. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та практика Європейського суду з прав людини відіграють ключову роль у формуванні підходів до захисту прав людини в умовах використання цифрових технологій.

Важливе значення мають також акти Європейського Союзу, спрямовані на регулювання цифрового простору, зокрема загальні принципи захисту персональних даних, вимоги до прозорості алгоритмів та відповідальності цифрових платформ. Європейський підхід ґрунтується на людиноцентричній моделі цифрового розвитку, у межах якої технології мають служити людині, а не навпаки [2].

Для України питання забезпечення прав людини в умовах цифрової трансформації є особливо актуальним у контексті розвитку електронного урядування, цифрових державних сервісів та інтеграції до європейського правового простору. Удосконалення національного законодавства має здійснюватися з урахуванням міжнародних стандартів та кращих європейських практик.

До пріоритетних напрямів належать: посилення захисту персональних даних, запровадження ефективних механізмів контролю за використанням штучного інтелекту, забезпечення цифрової інклюзії та підвищення рівня цифрової правової культури населення.

Отже, цифрова трансформація відкриває значні можливості для розвитку суспільства та розширення доступу до прав і свобод, водночас створюючи нові виклики для системи прав людини. Ефективний захист прав людини в цифровому середовищі можливий лише за умови формування комплексних правових гарантій, заснованих на принципах верховенства права, поваги до людської гідності та пріоритету прав людини над технологічними інтересами. Подальший розвиток правового регулювання у цій сфері має бути спрямований на забезпечення балансу між інноваціями та захистом фундаментальних прав і свобод людини.

Список використаних джерел

1. Gaivoronskaya, Y. V., Mamychyev, A. Y., Petrova, D. A., Dashkovska, O. R. (2024). Transformation of Human Rights Under the Influence of Digitalization. Revista San Gregorio, Vol. 1(44). <https://doi.org/10.36097/rsan.v1i44.1582>.
2. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод з поправками. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/the-european-convention-on-human-rights-and-its-protocols>.
3. Загальна декларація прав людини ООН; Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
4. Конституція України - Розділ II. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii>.
5. Харківська Правозахисна Група. Право на приватність. URL: <https://privacy.khpg.org/1604922460>.

*Саламаха Олег Іванович, аспірант III р.н.,
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
e-mail: salamahha@gmail.com*

ПРАВОВІ ОСНОВИ ВЗАЄМОДІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА БІЗНЕСУ

Вплив держави на діяльність суб'єктів підприємницької діяльності здійснюється на основі дотримання низки принципів – відкритості та прозорості, рівноправності, державної підтримки підприємницької діяльності і принципу верховенства права, оскільки регуляторний вплив держави на діяльність суб'єктів підприємницької діяльності здійснюється відповідно до Законів України. Зокрема: у розділі I Господарського кодексу України визначено ключові поняття регулювання господарської діяльності, а саме:

- повноваження органів державної влади щодо регулювання господарських відносин, державної підтримки, контролю (глава 2).

У Законі України «Про захист економічної конкуренції» визначаються наступні базові правові положення:

- щодо підтримки й захисту економічної конкуренції та запобігання недобросовісним практикам;
- щодо обмеження монополії у підприємницькій діяльності;
- щодо механізмів запобігання антиконкурентним узгодженим діям суб'єктів підприємницької діяльності з метою встановлення цін на товари чи послуги, розподілу ринку чи обмеження виробництва.

Законом передбачено здійснення Антимонопольним комітетом контролю за концентрацією ринку (злиттям чи поглинанням компаній) з метою не допустити концентрації ринку в руках невеликої кількості підприємств.

Концепцією реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально-відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року передбачено провадження сучасних механізмів взаємодії держави та бізнесу, бізнесу та суспільства, на основі яких забезпечується сталий економічний державний розвиток.

Таким чином, в Україні сформована нормативно-правова база, яка створює передумови забезпечення вільної конкуренції, інтенсивного відновлення підприємницької діяльності в умовах викликів сьогодення та сприяє ефективності **взаємодії органів державної влади та бізнесу в Україні.**

Разом із тим, попри наявну нормативно-правову та налагоджену взаємодію органів державної влади та бізнесу, існують ряд проблем, серед яких зазначимо такі

- у деяких сферах існує надмірне державне регулювання, яке є гальмуючим чинником для діяльності бізнесу та стримуючим фактором для інвесторів;
- відсутність прозорих процедур, особливо для малого та середнього бізнесу, перешкоджає ефективному розвитку підприємницької діяльності та сприяє появі корупційних проявів;

- довготривалість судових процесів та недосконалість правової системи обумовлюють появу проблем при необхідності оперативного захисту прав підприємців;
- недостатня підтримка інноваційних проєктів, терміни оформлення прав на об'єкти права інтелектуальної власності та складність доступу до ринків є основними перепонами ефективності діяльності стартапів та інноваційних компаній.

Не останнє місце серед проблем щодо розвитку підприємництва в Україні займає корупційна складова. Низький рівень довіри до інститутів публічної влади та порушення прав підприємців через корупційні практики є одними з основних бар'єрів для розвитку бізнесу в Україні.

Як відомо, і Україні діє закон «Про запобігання корупції», який визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень.

Безсумнівно, що наявність корупційних ризиків у системі адміністрування бізнесу та непередбачуваність правових наслідків для підприємців ускладнюють бізнес-середовище. Корупційні практики в державних органах можуть призводити до того, що бізнес не може отримати необхідні послуги без додаткових «платежів» або через непрозорі механізми взаємодії з державними органами.

На нашу думку, шляхами вирішення зазначених проблем можуть бути наступні:

- впровадження електронних систем для взаємодії з органами влади, спрощення реєстраційних процедур та дозвільних процесів;
- створення прозорих механізмів для бізнесу, підвищення відповідальності державних службовців;
- зміцнення системи реєстрації прав на власність та інтелектуальну власність;
- поступове приведення українських норм до міжнародних стандартів для полегшення інтеграції бізнесу;
- запровадження спеціальних податкових пільг, грантів та фінансування для підприємств на ранніх етапах розвитку.

Загалом, проблема ефективної взаємодії публічної влади і бізнесу в Україні потребує комплексного підходу, що включає вдосконалення законодавства, зменшення бюрократії, боротьбу з корупцією та створення стабільного правового середовища.

Досліджуючи нормативно – правову базу, що спрямована на взаємодію органів влади та бізнесу можна зазначити, що наразі чинне вітчизняне законодавство сприяє формуванню сприятливих умов для розвитку бізнес-середовища, а правові інструменти гарантують захист прав і свобод підприємців, ефективну боротьбу з корупцією та забезпечення справедливої конкуренції.

Таким чином, в Україні сформована нормативно-правова база, яка створює передумови забезпечення вільної конкуренції, інтенсивного відновлення підприємницької діяльності в умовах викликів сьогодення.

Список використаних джерел

1. Сенишин О., Ільків Н., Угольков Є. Стратегічні напрями взаємодії бізнесу, громадських організацій і держави в часи динамічних змін. *Економіка та суспільство*, 2023, №56. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-94> (дата звернення: 29.11.2024).

2. Стратегія розвитку інноваційної діяльності до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 23.11.2024).

3. Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні. Закон України № 1116-IX від 17 грудня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text> (дата звернення: 25.11.2024).

4. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення: 23.11.2024).

5. Господарський кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 24.11.2024).

6. Про захист економічної конкуренції. Закон України № 2210-III від 11 січня 2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (дата звернення: 29.11.2024).

7. Ратушний С.А. Правові основи взаємодії публічної влади та бізнесу. http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/4_2024/31.pdf (дата звернення: 02.12.2025).

*Сачалко Юлія Миколаївна, головний спеціаліст з питань запобігання та виявлення корупції
Головного управління Держпродспоживслужби в м. Києві;
викладач циклової комісії права
Фахового коледжу «Освіта»
Університету «Україна», м. Київ*

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ДЕРЖАВНОЮ СЛУЖБОЮ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ БЕЗПЕЧНОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ТА ЗАХИСТУ СПОЖИВАЧІВ

Дуже часто в реаліях сьогодення порушуються права людей. Але кожен має розуміти, що порушення реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів захищається на законодавчому рівні. Зокрема відповідно до ч. 3 ст. 42 Конституції України – держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продуктів та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів. Будучи споживачами (фізичною чи юридичною особою) ви маєте право, на належної якості продукт чи послугу для задоволення власних потреб, у разі порушення цього права у вас є можливість звернутися до центрального органу виконавчої влади у цій сфері - Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (далі – Держпродспоживслужба). Згідно із Законом України «Про захист прав споживачів», саме Держпродспоживслужба формує та забезпечує реалізацію державної політики у сфері захисту прав споживачів.

Для більш детального розуміння діяльності Держпродспоживслужби, варто зауважити про основні сфери та завдання, через які держаний орган реалізує державну політику, а саме: у галузі ветеринарної медицини, сферах безпечності окремих показників якості харчових продуктів, карантину рослин, ідентифікації та реєстрації тварин, санітарного законодавства, санітарного та епідемічного благополуччя населення; у сфері

контролю за цінами, а саме дотриманням вимог щодо формування, встановлення та застосування державних регульованих цін; здійснення державного нагляду (контролю) у сфері агропромислового комплексу, а саме контроль за якістю зерна та продуктів його переробки, за додержанням заходів біологічної і генетичної безпеки щодо сільськогосподарських рослин під час створення, дослідження та практичного використання генетично модифікованих організмів у відкритих системах на підприємствах, в установах та організаціях агропромислового комплексу незалежно від їх підпорядкування і форми власності, за рівнем радіоактивного забруднення сільськогосподарської продукції і продуктів харчування, за діяльністю суб'єктів господарювання, які здійснюють виробництво, перевезення, зберігання, реалізацію органічної продукції (сировини); у сфері дотримання антитютюнового законодавства, а саме попередження та зменшення вживання тютюнових виробів та їх шкідливого впливу на здоров'я населення, контроль показників вмісту шкідливих для здоров'я людини речовин та інгредієнтів у тютюнових виробах, які реалізуються на території України; метрологічного нагляду; ринкового нагляду в межах сфери своєї відповідальності; насінництва та розсадництва (в частині сертифікації насіння і садивного матеріалу); реєстрації та обліку машин в агропромисловому комплексі; державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів і реклами в цій сфері; у сфері туризму та курортів; здійснення в межах компетенції контролю за факторами середовища життєдіяльності людини, що мають шкідливий вплив на здоров'я населення та ін.

У період воєнного стану, Держпродспоживслужба не може в повному обсязі реалізовувати свою політику. Навіть маючи таке широке коло повноважень, деякі з них частково обмежені Постановою Кабінету Міністрів України № 303 від 13 березня 2022 року «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) в умовах воєнного стану». Водночас, для більшості сфер досі діє мораторій на планові перевірки, але позапланові перевірки можуть проводитись на наявності підстав, що становлять загрозу життю, здоров'ю, довкіллю, державній безпеці, а також для виконання міжнародних зобов'язань. З цього можемо зробити висновок, що захист прав людини, навіть у період воєнного стану, є на першому місці. Якщо ваші права

порушенні у будь якій сфері, яка відноситься до компетенції Держпродспоживслужби, вони обов'язково будуть захищені.

*брат Іван Стронянський, студент I курсу
Богословського факультету
Київської Трьохсвятительської духовної семінарії УГКЦ,
м. Київ – с. Княжичі*

ПРАВА ЛЮДИНИ В РЕЛІГІЙНІЙ СПІЛЬНОТІ НА ПРИКЛАДІ ЇХ ВТІЛЕННЯ В КТДС

Аналіз прав людини з релігійної точки зору є не лише практичною необхідністю для студента-семінариста, але цікавим діалектичним питанням, в якому поєднані дисципліна та свобода волі, нормативність закону та милосердя духовної правди. Належність до релігійних спільнот та організацій жодною мірою не є приводом для опозиції чи порушення прав людини, визначених Конституцією України [4, ст. 21-68]. Проте християнство доповнює нормативний вимір духовним, показуючи, що ми не є випадковими в цьому світі, але свідомим створінням Божого задуму, ми покликані до життя, свободи та любові. Людина, з усією своєю унікальністю та різноманітністю думок, поведінки, звичаїв, є такою, як її створив Бог.

Катехизм Української Греко-Католицької Церкви [2] вчить, що права людини в першу чергу походять від її гідності, тому що кожна людина створена Богом і має право на життя. «Ми створені на образ і подобу божу» [1, Бут. 1:27]. Катехизм наголошує, що життя є Божим даром і цей дар потрібно зберігати від самого народження до смерті. Церква також говорить про сумління і відповідальність за свої вчинки. Бог дав свободу людині не для зла, а щоб робити добро і поважати інших.

Якщо говорити про Святе Письмо [1], можемо побачити, що саме воно показує нам цінність людини. В Біблії Бог закликає нас «Любити ближнього твого, як самого себе» [1, Мт. 22:39] Ісус Христос вчив людей бути милосердними, та допомагати тим, хто справді цього потребує. Прикладом є притча про доброго самарянина [1, Лк.10:25-37] – на допомогу йому приходять не священик, не левіт, але самарянин (із якими юдеї мали глибинні культурні та релігійні суперечки). Вирішальним став не статус чи походження, але наявність

милосердя в душі: «Але один самарянин, що був у дорозі, зненацька надійшов (на нього) й, побачивши його, змилосердився. Він приступив до нього, перев'язав йому рани, полив їх оливою і вином; потім посадив його на власну скотину, привів до заїзду й доглянув за ним. На другий день він вийняв два динари, дав їх господареві й мовив: Доглядай за ним, і те, що витратиш на нього більше, я заплачу тобі, коли повернуся. Хто з оцих трьох, на твою думку, був ближнім тому, що потрапив розбійникам у руки?» Він відповів: «Той, хто вчинив над ним милосердя.» Тоді Ісус сказав до нього: «Іди і ти роби так само.» той, хто не знав свого ближнього, бо не вірив у Христа, відповів: «А хто мій ближній?»» [1, Лк.10:33-37].

Згідно цієї логіки, той, хто не знає Христа, не знає також і Закону. Як він може знати Закон, коли він не знає Правди, бо Закон проголошує Правду? (пояснення, яке традиційно асоціюють з Амвросієм Медіоланським). Це є прикладом того, як права людини повинні проявлятися через любов, справедливість і турботу про інших.

Якщо ж говорити про права людини в щоденному житті семінарії, що спирається на Внутрішній устав [3], то з власного досвіду можна сказати, що кожен семінарист має право на навчання, молитву та формацію. Життя в спільноті вчить поважати інших, дотримуватися правил і розпорядку дня. Діалектику прав та обов'язків у цьому сенсі гарно демонструють слова апостола Павла: «Усе мені можна, та не все корисне» [1, 1Кор.6:12]. Це означає, що коли семінарист користується власною свободою, то має думати про інших і не зашкодити спільноті.

Отже, підґрунтя прав людини в релігійному сенсі базуються в першу чергу на Святому Письмі та вченні Церкви. Людина є гідна, бо створена Богом, а її права мають бути відповідальними. В семінарії такі принципи не тільки теоретично вивчаються, нормативно встановлюються, але практично використовуються в щоденному житті.

Список використаних джерел

1. СВЯТЕ ПИСЬМО СТАРОГО ТА НОВОГО ЗАВІТУ. Повний переклад, здійснений за оригінальними єврейськими, арамейськими та грецькими текстами. Видавництво отців Василян

«МІСІОНЕР», 2007. 350 с. URL:
<https://www.truechristianity.info/ua/biblia.php>.

2. Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха». URL:
<https://ct.ugcc.ua/catechism/catechism-books/katehyzm-ugkcz-hrystos-nasha-pasha/23548>.

3. Внутрішній устав Київської Трьохсвятительської духовної семінарії. Київ : 2014.

4. Конституція України. Розділ II. ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА. URL:
<https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii>.

*Судак Дмитро Володимирович, аспірант III р.н.,
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
e-mail: dsudak@kse.org.ua*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-4233-4987/>

*Новаченко Тетяна Василівна, доктор наук з державного
управління, кандидат педагогічних наук,
професор кафедри міжнародних відносин та політичного
консалтингу Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
e-mail: tatnov9@yahoo.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6812-5342>*

СТРАХОВА МЕДИЦИНА: ПРАВА ЛЮДИНИ НА ЛІКУВАННЯ

Право на охорону здоров'я є наріжним каменем соціальних гарантій сучасної демократичної держави. В Україні це право закріплене як конституційний імператив, що вимагає від держави створювати умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. Однак, реалізація цього імперативу завжди була обтяжена економічними реаліями. Історично склалася практика фінансування системи охорони здоров'я за залишковим принципом, коли фактичний обсяг коштів покривав лише 50–70% від реальної потреби медичних установ.

Ця системна нестача ресурсів, як зазначають фахівці, призводила до негативних наслідків для здоров'я пацієнтів, поганого фінансового захисту та низького рівня доступу до деяких медичних послуг. Таке протиріччя між конституційною нормою та економічною реальністю створило «фінансовий розрив».

Сучасна медична реформа спрямована на подолання цієї диспропорції шляхом впровадження страхових механізмів. У вітчизняній практиці "страхова медицина" функціонує через два принципово різні, але взаємопов'язані механізми: державні фінансові гарантії, які забезпечуються програмою медичних гарантій (ПМГ), та добровільне медичне страхування (ДМС). Таким чином, ДМС в Україні виникає не просто як додатковий сервіс чи привілей, а як необхідний компенсаторний механізм, що заповнює прогалини, спричинені системною нездатністю держави повністю виконати свій конституційний обов'язок.

Правова база забезпечення лікування базується на Конституції України (стаття 49), де чітко зазначено, що в державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно. Це положення є безумовним соціальним правом.

Деталізація цього права відбувається в основах законодавства України про охорону здоров'я. Основи конкретизують зміст права на медичну допомогу, включаючи право на отримання достовірної і повної інформації про стан свого здоров'я, а також право відмовитися від лікування, якщо пацієнт має повну цивільну дієздатність (ч. 1, 2, 4, 5 ст. 43).

Ключовим захисним бар'єром, що охороняє конституційну гарантію безоплатності, є встановлення юридичної відповідальності. Кримінальний кодекс України передбачає відповідальність не лише за ненадання допомоги (ст. 139) чи недбалість (ст. 140 КК), але й за незаконну вимогу оплати за надання медичної допомоги в державних чи комунальних закладах (ст. 184). Існування цієї статті підкреслює високу соціальну значущість гарантії та є ключовим інструментом, що має запобігати перетворенню державних закладів на тіньові комерційні структури.

Правовою основою функціонування державної страхової медицини є Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення». Цей закон є спробою

конкретизувати статтю 49 Конституції та перевести її в площину практичної реалізації.

Закон визначає програму медичних гарантій (ПМГ) є чітким, хоча й фінансово обмеженим, що містить перелік послуг, виробів та ліків, які держава гарантує. Уповноваженим органом, який реалізує державну політику у сфері цих гарантій та здійснює оплату медичних послуг надавачам за встановленим тарифом, є Національна служба здоров'я України (НСЗУ).

Однак, оскільки ПМГ має фінансові обмеження (бюджет), вона неминуче обмежує обсяг «безоплатності» лише пакетом послуг. Гарантії держави визначають охоплення медичними послугами, яке має три виміри: *які послуги* включено до гарантованого пакету, *кому* вони надаються, і *в якому обсязі*. Ця бюджетна обумовленість створює юридичний парадокс: право на безоплатну допомогу є конституційно абсолютним, але його практична реалізація є лімітованою фінансовими рамками.

Аналізуючи діяльність НСЗУ у 2024 році можна побачити системні кроки, спрямовані на посилення стабільності та прозорості державної страхової медицини, що безпосередньо впливає на доступність та якість медичних послуг. Однією з ключових системних змін 2024 року є підготовка до запровадження з 1 січня 2025 року середньострокових договорів із медичними закладами. Було закладено підґрунтя для переходу на договори терміном до трьох років для закладів первинної, екстреної допомоги, а також кластерних та надкластерних лікарень.

Це рішення є важливим стратегічним кроком, оскільки перехід на довгострокове планування забезпечує краще фінансове й операційне планування для медичних закладів та зменшує адміністративне навантаження, пов'язане зі щорічним переукладанням угод. Фінансова стабільність, забезпечена 3-річними контрактами, є не просто технічною зміною, а політичним інструментом, спрямованим на укріплення "доступності" медичних послуг. Якщо лікарня є фінансово стабільною, її здатність надавати складні та дорогі послуги зростає, що безпосередньо покращує реалізацію права пацієнта на лікування.

Також, задля підвищення прозорості та ефективності використання бюджетних коштів, було запущено нову систему

моніторингу виконання умов договорів та посилено процеси верифікації даних.

Програма медичних гарантій 2024 року динамічно адаптується до соціальних викликів, концентруючись на пріоритетних напрямках. До них увійшли реабілітація та відновлення ментального здоров'я. Фокус на цих напрямках демонструє, що ПМГ функціонує як інструмент соціальної політики, що реагує на потреби суспільства, зокрема на виклики, пов'язані з наслідками повномасштабної агресії.

Крім того, досягнуто значних успіхів у розширенні програми реімбурсації «Доступні ліки». Ця програма забезпечує мільйони громадян, особливо у сільській місцевості та людей з хронічними захворюваннями, необхідними ліками та медичними виробами безоплатно або з частковою доплатою. Це прямий механізм фінансового захисту пацієнтів, що знижує їхні витрати на критично необхідне лікування, утверджуючи таким чином фінансовий захист як елемент доступності медичної допомоги.

Добровільне медичне страхування (ДМС) регулюється Законом України «Про страхування» і є інструментом, який дозволяє застрахованій особі отримати медичну допомогу в обсягах та якості, що, як правило, виходять за межі або доповнюють ПМГ. Переваги ДМС полягають у розширеному медичному покритті, що включає консультації спеціалістів, діагностику, стаціонарне лікування в невідкладних випадках, а також оплату та доставку медикаментів, призначених лікарем .

Важливо, що обсяг послуг за ДМС суворо договірний. Цей обсяг залежить від низки факторів: обраної програми, переліку медичних установ (категорії), регіону обслуговування, кількості застрахованих та стану здоров'я клієнта. За договором медичного страхування, клієнт може отримати лише ті види допомоги та в тих обсягах, що прописані в документі.

Головний юридичний ризик для страхувальника – це можливість відмови страхової компанії у виплаті відшкодування. Якщо такий випадок настає, застрахована особа має право оскаржити відмову шляхом написання претензії до страхової компанії, подання скарги до Національного банку України (НБУ) або через судовий позов.

Контроль за фінансовою стійкістю ринку ДМС здійснює Національний банк України. За даними НБУ, страховий ринок у 2024 році продемонстрував позитивну динаміку: чистий фінансовий результат усіх страхових компаній становив 3,9 млрд. грн. (зростання на 1,6 млрд. грн. порівняно з 2023 роком), а технічні резерви досягли 36,7 млрд. грн. Ці показники свідчать про фінансову спроможність сектора виконувати свої зобов'язання. Однак, ринок характеризується високою концентрацією: перших 10 страхових компаній займають 63,8% валових страхових премій. Успішність ринку ДМС, що компенсує обмеження ПМГ, підтверджує його важливість. Водночас, оскільки доступ до якісних ДМС-програм фінансово обумовлений вартістю поліса, це створює соціальну імплікацію: якісна медична допомога перетворюється на фінансово обумовлений привілей, поглиблюючи нерівність у доступі до медичного обслуговування.

Ключовим моментом у забезпеченні прав пацієнта на доступ до якісного лікування та медицини є обов'язок надавача медичних послуг поінформувати пацієнта про медичні послуги, медичні вироби та лікарські засоби, які пацієнт може отримати безоплатно за програмою медичних гарантій. Це положення є механізмом, що дозволяє пацієнту, навіть в умовах фінансових труднощів, відмовитися від платної послуги, якщо вона покривається державною гарантією. Такий підхід реально зменшує витрати пацієнтів на базове лікування і підсилює їхній фінансовий захист. Водночас, впровадження ДМС, хоча і є добровільним, викликає діалектичну напругу. ДМС забезпечує краще лікування, але його обсяг обмежений *фінансовим вкладом*. По суті, ми стикаємось із ситуацією, коли брак державних ресурсів штовхає частину медичної допомоги у комерційний сегмент. Коли швидкий доступ до високоякісного лікування стає відкритим лише за плату, це ставить під сумнів ідею права людини як універсального блага, замінюючи його на ринкову послугу.

Отже, право людини на лікування в українських реаліях є динамічним об'єктом, реалізація якого залежить від ефективності державних гарантій та життєздатності приватного ринку. Страхова медицина, представлена бінарною системою ПМГ/ДМС, є головним інструментом забезпечення цього права.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення». Відомості Верховної Ради України, 2017, № 45, ст. 403.
2. Закон України «Про страхування». Відомості Верховної Ради України, 1996, № 18, ст. 78.
3. Конституція України. Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст. 141.
4. Конституційний Суд України. Право на охорону здоров'я. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/449-pravo-na-ohoronu-zdorovya>.
5. Основи законодавства України про охорону здоров'я. Відомості Верховної Ради України, 1993, № 4, ст. 19.
6. Показники діяльності страхових компаній з інформацією про показники діяльності на страховому ринку за 12 місяців 2024 року. URL: <https://uainsur.com/osnovni-tendentsii-strakhovoho-ryнку-u-2024-rotsi/> (<https://uainsur.com/osnovni-tendentsii-strakhovoho-ryнку-u-2024-rotsi/>).
7. Програма медичних гарантій: впровадження в Україні. Міністерство охорони здоров'я України. URL: <https://moz.gov.ua/uploads/0/3798-programa-medicnih-garantij-vprovadzenna-v-ukraini.pdf>.
8. Добровільне медичне страхування – вивчаємо нюанси оформлення договору. Національний банк України. URL: <https://harazd.bank.gov.ua/article/strahuvanna/vidi-strahuvanna/dobrovilne-medicne-strahuvanna-vivcaemo-nuansi-oformlenna-dogovoru>.
9. НСЗУ оприлюднила звіт про свою діяльність у 2024 році. URL: <https://kdcdarn.itmed.org/news/nszu-oprilyudnila-zvit-pro-svoyu-diyalnist-u-2024-rotsi-18572>.
10. Добровільне медичне страхування для українців в Україні: навіщо потрібен поліс, які його переваги та особливості. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/4401/voluntary-health-insurance-for-ukrainians-in-ukraine-why-do-you-need-a-policy-what-are-its-advantages-and-features>.

*Трунілін Михайло Олександрович, аспірант III р.н.
спеціальності «Право»
кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
e-mail: trunilin@nebor.com.ua
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-5956-9874>*

*Ізюїта Петро Олександрович, кандидат юридичних наук,
доцент, Заслужений юрист України,
професор кафедри галузевого права та загальноправових
дисциплін Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
e-mail: selenaamega@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9851-3434>*

УДК 347.965.42

**ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ,
УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ (ОБМІН ПЕРСОНАЛЬНИМИ
ДАНИМИ)**

**PENSION PROVISION FOR MILITARY PERSONNEL AND
COMBATANTS (EXCHANGE OF PERSONAL DATA)**

Анотація. У тезах досліджується норми Закону № 1058-IV, що стосується порядку оформлення пенсії за віком військовослужбовцям, учасникам бойових дій та їх призначення на теперішній час в загальному порядку. Авторами зроблено висновок, про необхідність внесення доповнень до частини першої статті 45 Закону № 1058-IV, щодо автоматичного призначення дострокової пенсії за віком до вище зазначених осіб при досягненні відповідного віку та набуття необхідного страхового стажу.

Abstract. The abstract examines the provisions of Law No. 1058-IV concerning the procedure for granting old-age pensions to military personnel, combatants, and their appointment at present in accordance with the general procedure. The authors conclude that it is necessary to amend part one of Article 45 of Law No. 1058-IV to provide for the automatic assignment of early retirement pensions to the above-mentioned persons upon reaching the relevant age and acquiring the necessary insurance experience.

У статті 3 Основного закону встановлено: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.» [1].

Крім того, у статті 17 також закріплено: «Держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей.» [1].

В преамбулі Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (далі – Закон № 3551-ХІІ) зазначено «цей Закон визначає правовий статус ветеранів війни, забезпечує створення належних умов для їх життєзабезпечення, сприяє формуванню в суспільстві шанобливого ставлення до них». [2]

Відповідно до статті 4 цього закону «до ветеранів війни належать: учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, учасники війни», а згідно статті 3¹ створено «Єдиний державний реєстр ветеранів війни» (далі – Реєстр) [2] та визначено його призначення, функціонування та використання даних Реєстру.

У Статті 6 Закону № 3551-ХІІ визначається, які особи належать до учасників бойових дій, а у статті Стаття 6¹ особливості набуття статусу учасника бойових дій у період дії воєнного стану в районах ведення воєнних (бойових) дій або на тимчасово окупованих територіях.

Згідно пункті 19 частини 1 статті 6 Закону № 3551-ХІІ учасниками бойових дій визнаються військовослужбовці Збройних Сил України, особи, які входили до складу утворених відповідно до законів України військових формувань, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і «брали безпосередню участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації у Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у

зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України». [2].

До Розділу XIV¹ «ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ ГРОМАДЯН» Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (далі – Закон № 1058-IV) включено лише дві статті про пільгові умови (дострокову) пенсію за віком для окремих категорій громадян: ст. 114 для працівників з особливо шкідливими та особливо важкими умовами праці (за списками № 1 та № 2), ст. 115 для військовослужбовців, яким надано статус учасника бойових дій відповідно до пункту 19 статті 6, особам з інвалідністю внаслідок війни відповідно до пункту 11 статті 7 Закону № 3551-ХІІ.

Згідно статі 115 Закону № 1058-IV, військовослужбовці, яким надано статус учасника бойових дій відповідно до пункту 19 статті 6 Закону № 3551-ХІІ, мають право на призначення дострокової пенсії за віком, «– після досягнення чоловіками 55 років, жінками – 50 років та за наявності страхового стажу не менше 25 років у чоловіків і не менше 20 років у жінок». [3]

Відомості про наявність страхового стажу та страхові внески – накопичуються та містяться у Пенсійному фонді України (далі – ПФУ), згідно даних трудової книжки працівника, звітів роботодавців та персоніфікованих даних (з 01.07.2000 року) про суми сплачених страхових внесків, відповідно до статті 21 Закону № 1058-IV.

Відомості про осіб, яким надано статус учасника бойових дій (далі – УБД) є у Єдиному державному реєстрі ветеранів війни, згідно статті 3¹ Закону № 3551-ХІІ, цей Реєстр створено для обліку осіб зі статусом УБД; забезпечення реалізації цими особами пільг та інших соціальних гарантій, передбачених цим Законом та іншими законодавчими актами; координації діяльності органів виконавчої влади з питань соціального захисту осіб зі статусом УБД.

Із практичної діяльності приводимо реальний випадок:

26.06.2025 року, військовослужбовець у віці 58 років, що мав статус УБД та посвідчення від 22.10.24, звернувся до Пенсійного Фонду України через кабінет ПФУ з заявою про призначення пенсії за віком. ПФУ прийняв рішення швидко, в призначенні пенсії за віком цьому військовослужбовцю УБД було відмовлено, а дві його скарги з приводу не правомірної відмови майже два місяці не розглядалися.

Тому, ця особа 10.09.2025 звернулась до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з заявою про бездіяльність ПФУ та порушення строків розгляду скарг. Відповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини була отримана 30.09.2025 та цього ж дня на рахунок цього військовослужбовця УБД надійшла нарахована йому пенсія за віком за минулі два місяці (з дати його заяви 26.06.2025 р.), хоча саме ця особа з 22.10.2024 року у відпустці не була та отримала право на пенсію за віком автоматично саме з 22.10.2024 року.

Законом № 1058-IV, у частині першій статті 26 визначені загальні умови призначення пенсії за віком, а саме: вік та страховий стаж особи. У пункті 1 частини першої статті 45 цього ж закону передбачений порядок автоматичного призначення пенсії за віком для осіб зазначених у частині першій статті 26.

Автори вважають, що абзац другий статті 45, стосовно автоматичного призначення пенсії потребує доповнення у першому реченні посиланням на: статті 114 та 115 цього Закону, або мінімально – посиланням на пункт чотири частини першої статті 115 цього Закону (щодо захисту прав УБД та осіб з інвалідністю внаслідок війни). Друге речення абзацу другого статті 45 треба виключити. Автори вважають, що військовослужбовцю зі статусом УБД, дострокова пенсія за віком повинна призначатись та нараховуватись автоматично (без подання заяви та документів).

Внесення таких доповнень у статтю 45 Закону є конституційний обов'язок держави, забезпечить створення належних умов для життєзабезпечення ветеранів, сприяє та сприятиме формуванню в суспільстві шанобливого ставлення до ветеранів (учасників бойових дій).

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (з останніми змінами та доповненнями, станом на 22.11.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» № 3551-XII від 22.10.1993 р. (з останніми змінами та доповненнями, станом на 22.11.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>.

3. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» № 1058-IV від 09.07.2003 р. (з останніми змінами та доповненнями, станом на 22.11.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>.

СЕКЦІЙНЕ ЗАСІДАННЯ 2.

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ І ЗАХИСТУ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Антонюк Віталій В'ячеславович., здобувач II магістерського рівня вищої освіти, групи ЗМІ-24-1-м-іpsv, спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

*Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна»*

Федоренко Тетяна Вікторівна,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін,

директор Інституту права та суспільних відносин

Університету «Україна», м. Київ

e-mail: vixen@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3447-9078>

РОЛЬ НАТО У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ДОТРИМАННІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

НАТО (Північноатлантичний альянс) є міжурядовою військово-політичною організацією, створеною у 1949 році з метою колективної оборони держав-членів та підтримки стабільності у Північноатлантичному регіоні. Діяльність Альянсу тісно пов'язана з нормами міжнародного права, зокрема з положеннями Статуту ООН, принципами суверенітету держав, непорушності кордонів та права на самозахист. Основою функціонування НАТО є Вашингтонський договір, який визначає механізми колективної оборони та співпраці держав-членів, а Стаття 5 встановлює, що напад на одного члена розглядається як напад на всіх [1, art. 5], [2, ст. 5].

НАТО здійснює свою діяльність у рамках міжнародного гуманітарного права та зобов'язане дотримуватися принципів Статуту ООН під час миротворчих і стабілізаційних операцій. Альянс координує дії держав-членів між собою, а також із іншими міжнародними організаціями, зокрема ООН та ЄС, укладає міжнародні угоди, бере участь у миротворчих місіях і гуманітарних

операціях. Значна увага приділяється забезпеченню законності застосування сили, захисту цивільного населення та дотриманню міжнародних стандартів безпеки.

Водночас діяльність НАТО стикається з рядом викликів міжнародного права. До них належать: узгодження операцій Альянсу з нормами Статуту ООН, політичний вплив окремих держав-членів на рішення Альянсу, необхідність гарантування дотримання прав людини під час військових операцій, а також забезпечення прозорості і підзвітності прийняття рішень. При цьому геополітичні конфлікти, зокрема війна в Україні, показують як обмеженість МО у забезпеченні миру та безпеки, так і важливість НАТО у координації гуманітарної допомоги, стабілізації регіонів та відновленні безпечного середовища [3].

Члени НАТО зобов'язані дотримуватися норм міжнародного права як основу своєї діяльності, зокрема Статуту ООН, міжнародного гуманітарного права та принципів прав людини. У межах Альянсу держави координують військові та політичні дії так, щоб вони відповідали міжнародним стандартам, включно із законним застосуванням сили, захистом цивільного населення та дотриманням принципу пропорційності. Колективна оборона та участь у миротворчих операціях здійснюються на підставі правових договорів та мандатів міжнародних організацій, що надає легітимність діям НАТО на глобальній арені [4], [5].

Водночас дотримання міжнародного права іноді ускладнюється через політичні інтереси окремих держав-членів, різне трактування норм Статуту ООН і необхідність швидкого реагування у кризових ситуаціях. Для мінімізації ризиків порушень НАТО розробляє внутрішні правила, керівництва та процедури, які регламентують дії військових контингентів та політичних органів Альянсу. Тому, члени НАТО прагнуть поєднувати колективну безпеку з дотриманням міжнародного права, що зміцнює легітимність їхніх операцій та підтримує стабільність у глобальній системі безпеки [6].

Таким чином, НАТО відіграє ключову роль у сучасній системі міжнародної безпеки, виступаючи як важливий механізм реалізації міжнародного права, координації дій держав-членів та підтримки глобальної стабільності. Ефективність його діяльності залежить від

дотримання норм міжнародного права, політичної волі держав та здатності адаптуватися до нових викликів глобальної безпеки.

Список використаних джерел

1. The North Atlantic Treaty. URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/1949/04/04/the-north-atlantic-treaty>.

2. Вашингтонський договір (Підписання від 04.04.1949) . URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_008#Text.

3. Шатіло В.А. Місце і роль міжнародних організацій у правотворчій діяльності України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 1. DOI: 10.24144/2788-6018.2025.01.18.

4. Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice. San Francisco, 26th June, 1945. URL: <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf>.

5. Mumtaz T., Cheema A.T., Batool I. The role of international organizations in the development and advancement of international law: a case study of UN and NATO. *Advance Social Science Archive Journal*. 2025. Vol. 4, No 1. P. 1-11. DOI: 10.55966/assaj.2025.4.1.038.

6. International law – Organizations, Treaties, Disputes. *Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/topic/international-law/International-organizations>.

*Василенко Артем Олексійович, аспірант III р.н.
спеціальності («Право»)
кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ*

ПРАВОТЛУМАЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Верховний Суд України, як найвища судова інстанція, є ключовим суб'єктом забезпечення єдності юридично-правової практики в країні. Тому, ведучи мову щодо його правотлумачної діяльності в цілому, доцільно розрізнати: (1) тлумачення норми в межах конкретної справи; (2) формулювання загального підходу, який орієнтує та спрямовує інші судові органи; (3) квазінормативний ефект повторюваних правових позицій.

Обов'язковість судових рішень та роль Верховного Суду підкреслено у статті 13 Закону «Про судоустрій і статус суддів»: «Висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права» [1, ст.13, п.5]

І хоча суд нижчої інстанції може не погодитися з висновками, але має пояснити, чому фактичні обставини відрізняються, або чому існують інші релевантні джерела. Для органів влади простір маневру ще вужчий, бо закон використовує слово «обов'язкові».

Відповідно, правотлумачення має перманентне процесуальне значення та виконує щонайменше три функції:

- Єдність практики. Різні судові палати можуть стикатися з однаковими питаннями. Механізм правових висновків покликаний зменшити фактор випадковості, аби результат не залежав від культурних, регіональних особливостей або персонального складу суду.

- Правову визначеність. Підприємці, громадяни, органи влади планують поведінку на підставі очікуваної реакції суду. Сталі правові позиції знижують витрати і кількість спорів. Це особливо помітно у сферах, де норми реально потребують детального тлумачення в залежності від конкретних обставин.

- Захист від довільних дій публічної адміністрації та волюнтаризму окремих осіб. Оскільки правові висновки є обов'язковими для органів влади, вони дисциплінують адміністративну практику і зменшують ризик повторення помилок.

Разом із користю з'являються ризики. Найважливіший – підміна тлумачення нормотворенням. Слід пам'ятати, що навіть Верховний Суд не створює «нову норму», хоча може фактично додати умову або виняток, яких немає в тексті. Теоретично це можна розглядати як потенційну загрозу принципу поділу влад та джерело своєрідної нерівності.

Відповідно, критеріями допустимості правотлумачення можна вважати:

1. опору на текст, мету й системні зв'язки відповідних норм;
2. сумісність із конституційними принципами та міжнародними стандартами;

3. прозору аргументацію, що дозволяє перевірити логіку судових висновків;

4. обережність у створенні «жорстких» правил там, де закон свідомо лишив простір для оціночних рішень.

А оскільки правотлумачення стосується і процесуальних питань, зокрема критеріїв публічно-правового спору [2, ст.4, п.1, пп.2], то це додатково підсилює роль Верховного Суду як стабілізатора всієї нормативно-правової системи країни. В якості висновку можна сказати, що, по-перше, основна користь правотлумачення полягає у єдності практики та правової визначеності, зниженні конфліктності на рівні правозастосування; а по-друге, межа між тлумаченням і нормотворенням проходить через текст норми, системність аргументації та повагу до принципу поділу влад.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» (Редакція від 04.06.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.

2. Кодекс адміністративного судочинства України (Редакція від 01.01.2026). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.

*Гуров Олександр Олександрович, аспірант III р.н.
спеціальності («Право»)
кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
e-mail: al.gurov@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-3642-0131>*

ГЕНЕЗИС ІДЕЇ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ В ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ

«Загальна декларація прав людини», прийнята та проголошена 10 грудня 1948 року [1], стала логічним розвитком на міжнародному рівні ідеї про права людини, яка формувалась та трансформувалась у складі окремих філософських концепцій різних епох та народів. З філософсько-правової точки зору відшукати елементи вчення про права людини можна у доробку будь-якого філософа, від якого збереглися уявлення стосовно антропології чи соціальної філософії.

Для європейської філософської традиції принциповим фактором стала юдейська, а згодом християнська повага до образу і подоби Божих, за якими людини була створена [2, Буття, 1, 26-27]. І хоча, згідно вчення більшості християнських церков, подоба була втрачена в результаті гріхопадіння, образ Божий залишився. Відповідно, нехтування правами людини, приниження людини як такої, тягне сакральну відповідальність. Тому формування вчень щодо прав будь-якої людини, незалежно від станового та соціального положення, на філософсько-правовому та юридично-правовому рівнях було лише питанням часу. Воно набуло чітко вираженої форми в добу європейського Просвітництва та стало логічним розвитком еволюції уявлень щодо людини доби Середньовіччя та Відродження.

Суто філософський підхід з часів Античності робив акцент на ідеї, на інтелектуалізованому ідеалі людини. Своєрідною ідеєю ідеї людини є уявний мешканець платонівської Держави [3], в якому сходяться напрацювання попередньої давньогрецької традиції та на якому ґрунтується низка подальших «утопій» та «антиутопій», що створюються або експлуатуються філософією та мистецтвом і в наші часи.

Права людини у платонівському ідеалі, нажаль, поступаються її місії: бути ідеальним гвинтиком ідеального державного механізму, що реалізує абстрактну ідею справедливості, орієнтовану на Благо взагалі, але не на щастя окремого громадянина. Цей образ виявився менш гуманістичним, ніж філософсько-релігійний, оскільки його коріння є суто земними. А отже людина стає засобом реалізації державної мети, хай, навіть, філософськи красивої. Маргіналізацією подібного підходу у європейській свідомості можна вважати принциповий виступ Іммануїла Канта [4] за те, аби людина вважалась завжди ціллю, але ніколи засобом (т.зв. «формула персоналізації» категоричного імперативу). В результаті, перша спроба суто філософського тлумачення людини стала джерелом концепцій, які зараз вважаються тоталітарними, закритими [5].

Замість Платона в основу філософсько-правового бачення прав людини покладено просвітницьке вчення про утворення держави в результаті тієї чи іншої версії «колективної угоди» (з песимістичних щодо людської природи міркувань у Томаса Гоббса, з оптимістичних у Джона Локка тощо). Тим самим практично утверджується ідея

рівності прав людини, принаймні, на етапі делегування цих прав державі. Подальший розвиток веде від окремих національних декларацій та конституцій до створення документів планетарного масштабу.

Але для сучасного юриста вкрай важливо не вважати питання закритим чи віднесеним до суто історичної ретроспективи. Практична реалізація прав людини органічно пов'язана з глибинними філософсько-теоретичними уявленнями про їх генезис, зі сприйняттям ідеї людини як такої.

Яскравим прикладом може слугувати ще китайська філософія, у якій культура колективізму була проявлена більш потужно та автоматично породжувала ідею рівності на підсвідомому рівні. Вчення Платона про ідеальну Державу було для давнього китайця не потрібне, оскільки він фактично відразу опинявся у положенні якщо не гвинтика механізму, то, принаймні, члена величезної родини-держави з внутрішньою взаємовідповідальністю. І тоді вирішальним ставав механізм її реалізації. Це могли бути педагогічно-патріархальний ритуалізований стиль конфуціанства, утилітарно-юридична тиранія легістів або досить конструктивна аналогія Мо-ци [6, 52-54] між діями правителя та Неба, яке відноситься до всіх людей в першу чергу із любов'ю. При цьому в усіх цих варіантах формально можна казати про рівність прав громадян перед урядом та Небом, а також про те, що, навіть, на філософсько-метафізичному рівні в суспільстві в цілому та в житті кожного громадянина окремо має статися те, що має – те, до чого веде Дао. Отже відмінність полягає не в цьому. Ідея прав людини не лише проголошується як факт, але живе в конкретних умовах.

Отже можна зробити висновок, що генеза ідеї прав людини без її практичної реалізації є неповною. Вона триває на кожному етапі розвитку відповідного суспільства і в цьому процесі слід постійно уникати порожнього формалізму. Практичні реалізації будь-якої Загальної декларації можуть відрізнитись радикально. Тому сучасний український юрист зобов'язаний мислити не лише у вузько спеціальних рамках, але бачити історичну та філософсько-правову перспективу цього питання.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
2. СВЯТЕ ПИСЬМО СТАРОГО ТА НОВОГО ЗАВІТУ. Повний переклад, здійснений за оригінальними єврейськими, арамейськими та грецькими текстами. Видавництво отців Василян «МІСІОНЕР», 2007. 350 с.
3. Платон. Держава. [Пер. з давньогр. Дзвінка Коваль.] Львів : Априорі, 2021. 460 с.
4. Імануель Кант. Критика практичного розуму. Київ : Юніверс, 2004. 240 с.
5. Карл Поппер. Відкрите суспільство та його вороги. У 2-х т. Київ : Основи, 1994.
6. Історія філософії. Словник / за заг. ред. д. ф. н., проф. В.І. Ярошовця. 2-ге вид., перероб. Київ : Знання України, 2012. 1087 с.
7. Фаст О.О., Афанасьєв Б.А., Женжера С.В. Конституційне право зарубіжних країн (білінгвальний навчальний посібник у таблицях і схемах): навчальний посібник. Київ : Університет «Україна», 2021. 137 с.
8. Філософія: словник термінів та персоналій / В. С. Бліхар, М. А. Козловець, Л. В. Горохова, В. В. Федоренко, В. О. Федоренко. Київ : КВІЦ, 2020. 274 с.

Житченко Андрій Юрійович, здобувач II магістерського рівня вищої освіти, групи MI-24-1-м-іpsv, спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Інституту права та суспільних відносин Університету «Україна»

Загородня Альона Сергіївна, доктор філософії (PhD), доцент кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу Інституту права та суспільних відносин Університету «Україна», м. Київ
e-mail: aluna46@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2741-1953>

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

У сучасних умовах глобалізації міжнародні організації відіграють ключову роль у формуванні та реалізації політики глобального розвитку. Зростання взаємозалежності держав, поглиблення транснаціональних викликів (збройні конфлікти, кліматичні зміни, економічні кризи, міграційні процеси, пандемії) зумовлюють необхідність координації дій на наднаціональному рівні. Саме міжнародні організації виступають інституційними механізмами, які забезпечують співпрацю держав, вироблення спільних стандартів та реалізацію довгострокових стратегій сталого розвитку.

Глобальний розвиток у XXI столітті не може бути забезпечений виключно зусиллями окремих держав. Він потребує комплексного підходу, що включає економічний, соціальний, політичний, гуманітарний та екологічний виміри. У цьому контексті міжнародні організації постають як ефективні інструменти управління глобальними процесами та реалізації колективної відповідальності світової спільноти.

Міжнародна організація – це інституційно оформлене об'єднання держав або інших суб'єктів міжнародного права, створене на основі міжнародного договору з метою координації співробітництва у визначених сферах. Вони є важливими акторами міжнародних відносин та формують багаторівневу систему глобального управління [1].

За характером членства міжнародні організації поділяються на:

- **міжурядові організації** (ООН, МВФ, Світовий банк, СОТ, ЮНЕСКО);
- **неурядові міжнародні організації** (Міжнародний комітет Червоного Хреста, Amnesty International, Transparency International).

За сферою діяльності виділяють: політичні та безпекові; економічні та фінансові; соціальні та гуманітарні; культурні та освітні; екологічні та науково-технічні.

У контексті глобального розвитку особливе значення мають універсальні організації, діяльність яких охоплює широкий спектр питань і спрямована на забезпечення балансу між економічним зростанням, соціальною справедливістю та екологічною стійкістю.

Центральне місце в системі глобального розвитку посідає Організація Об'єднаних Націй. Саме в межах ООН було сформульовано концепцію сталого розвитку, яка набула практичного втілення у **Цілях сталого розвитку (ЦСР) до 2030 року**. Міжнародні організації забезпечують координацію виконання ЦСР, фінансову підтримку, моніторинг і оцінку прогресу [3].

Світовий банк та Міжнародний валютний фонд сприяють економічному розвитку шляхом:

- надання фінансової допомоги країнам, що розвиваються;
- підтримки структурних реформ;
- зменшення рівня бідності;
- стабілізації фінансових систем.

Всесвітня організація охорони здоров'я відіграє ключову роль у глобальній системі охорони здоров'я, координуючи зусилля держав у боротьбі з пандеміями, забезпеченні доступу до медичних послуг та зміцненні систем громадського здоров'я.

Таким чином, міжнародні організації виступають платформами для формування спільних політик та реалізації довгострокових стратегій розвитку на глобальному рівні.

Економічний розвиток є одним із базових елементів глобального прогресу. У цьому аспекті міжнародні організації сприяють:

- розвитку міжнародної торгівлі;
- залученню інвестицій;
- технологічному трансферу;
- зменшенню економічної нерівності між країнами.

Світова організація торгівлі забезпечує функціонування багатосторонньої торговельної системи, спрямованої на лібералізацію торгівлі та зменшення бар'єрів. Це сприяє інтеграції країн у світову економіку та стимулює їх розвиток.

Соціальний вимір глобального розвитку реалізується через діяльність Міжнародної організації праці, ЮНІСЕФ, Програми розвитку ООН. Вони зосереджені на захисті прав людини, забезпеченні гідної праці, доступі до освіти, гендерній рівності та соціальній інклюзії.

Міжнародні організації формують глобальні соціальні стандарти, які поступово імплементуються у національні правові системи, сприяючи гармонізації соціальної політики держав [2].

Незважаючи на значний потенціал, міжнародні організації стикаються з низкою викликів. Серед них: політизація діяльності; нерівність впливу між державами-членами; обмежена ефективність механізмів примусу; зниження рівня довіри до міжнародних інституцій.

Сучасні геополітичні конфлікти, зокрема війна в Україні, продемонстрували як важливість, так і обмеженість міжнародних організацій у питаннях забезпечення миру та безпеки. Водночас вони залишаються ключовими інструментами гуманітарної допомоги, відновлення та післявоєнної реконструкції.

Перспективи розвитку міжнародних організацій пов'язані з реформуванням системи глобального управління; підвищенням прозорості та підзвітності; активнішим залученням громадянського суспільства; використанням цифрових технологій у глобальному управлінні.

Міжнародні організації є невід'ємним елементом сучасної системи глобального розвитку. Вони виконують роль координаційних, нормативних та інституційних механізмів, що забезпечують співпрацю держав у вирішенні глобальних проблем. Їх діяльність сприяє економічному зростанню, соціальній стабільності, захисту прав людини та сталому розвитку.

В умовах зростання глобальних викликів значення міжнародних організацій лише посилюється. Ефективність їх функціонування залежить від політичної волі держав, здатності до реформ та адаптації до нових реалій міжнародних відносин.

Список використаних джерел

1. Загородня А. Міжнародні організації як інструмент розвитку світової економіки. Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences. 2024. № 336(6). С. 567–572. DOI: 10.31891/2307- 5740- 2024- 336- 84.

2. Теліщук М., Теліщук М., Скларов Д. Роль міжнародних організацій у просуванні цілей сталого розвитку. Економіка та суспільство. 2025. № 74. С. DOI: 10.32782/2524- 0072/2025- 74- 13.

3. Мар'янович М.Е. Національні індикатори досягнення ЦСР та їх роль у порядку денному ООН до 2030 р. Інноваційна економіка. 2019. Вип. 5- 6. С. 133- 138. DOI: 10.37332/2309- 1533.2019.5- 6.18.

*Катеренчук Анатолій Федорович,
Начальник Головного управління
Держпродспоживслужби в м.Києві*

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ГОЛОВНИМ УПРАВЛІННЯМ ДЕРЖПРОДСПОЖИВСЛУЖБИ В М. КИЄВІ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Війна триває вже не один рік, і дії спрямовані на захист прав споживачів обговорюється з перших місяців введення воєнного стану, ключовим у роботі Головного управління Держпродспоживслужби в м. Києві (далі – Головне управління) було засідання круглого столу у 2023 році «Захист прав споживачів в умовах дії правового режиму воєнного стану на базі Державного торговельно-економічного університету».

Головним питаннями, були та є питання організації захисту прав споживачів в умовах дії правового режиму воєнного стану. Захист прав споживачів – це не тільки про перевірки й штрафи. Це передусім **співпраця, відкритий діалог і розвиток культури відповідального бізнесу**. Коли держава і бізнес діють чесно та прозоро – виграють усі: споживачі, підприємці й суспільство загалом

Споживач – інвестор в економіку, споживач – інвестор у ЗСУ, тому ми кожного дня підтримуємо працюючий механізм захисту прав споживачів в умовах, яких нині живем і працюємо.

Реалії сьогодення такі, що купівельна спроможність споживачів у рази знизилась, а зростання цін на товари спонукає купувати менш якісну продукцію невідомого походження. На жаль, відсоток тих суб'єктів господарювання, які з розумінням ставляться до задоволення вимог споживача та намагаються в повній мірі дотримуватись вимог законодавства про захист прав споживачів – мізерний. Переважна більшість підприємців свідомо ігнорує чинне законодавство, залишаючи споживача сам на сам із проблемами, що виникають внаслідок придбання товарів, робіт та послуг неналежної якості. Як наслідок, збільшення скарг, а це збільшення навантаження на систему захисту прав споживачів. Попри це, Головне управління демонструє здатність оперативно реагувати на скарги громадян і забезпечувати їм реальний фінансовий результат – часто у ситуаціях, коли продавці уникають будь якого контакту з покупцями.

Ще одне важливе питання – заборона на проведення заходів державного нагляду (контролю), якою користуються суб'єкти господарювання. *З квітня 2024 року відновлено **позапланові перевірки щодо захисту прав споживачів у сфері надання житлово-комунальних послуг. Підставою для проведення перевірки є офіційне звернення споживача до Держпродспоживслужби.*** Нагадаємо, що 13.03.2022 № 303 (зі змінами від 06.12.22) було прийнято Постанову «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану» (далі – Постанова) [1]. Відповідно до п. 2 Постанови за наявності загрози, що має негативний вплив на права, законні інтереси, життя та здоров'я людини, захист навколишнього природного середовища та забезпечення безпеки держави, а також для виконання міжнародних зобов'язань України протягом періоду воєнного стану дозволи здійснення позапланових заходів державного нагляду (контролю).

Останній рік Держпродспоживслужба **активно працювала над посиленням захисту прав споживачів**, зокрема, через цифровізацію послуг, оновлення правил торгівлі (безбар'єрність, QR-коди замість паперових стендів), контроль нехарчової продукції та обробку тисяч звернень щодо якості товарів, послуг та онлайн-

покупок. Основні напрямки – якість товарів та послуг (особливо в онлайн-секторі), посилення безпеки продукції та впровадження європейських стандартів захисту прав, що передбачає цифровізацію багатьох процесів [2]. Запроваджено також посилення контролю за імпортною продукцією, зокрема посилення перевірок товарів, які потрапляють на ринок через неформальні канали. Вдосконалюється системи моніторингу та підвищення ефективності заходів щодо недопущення небезпечної продукції на ринок. Особливу увагу спрямовано на проблему «сірого» імпорту та контрабанди продукції, яка потрапляє на ринок без належної документації.

Використовуючи інтегрований підхід до формування і реалізації державної політики у сфері державного ринкового нагляду в межах сфери своєї відповідальності, враховано:

- належність видів продукції до підвищеного ступеню ризику;
- результати моніторингу вжитих обмежувальних заходів;
- результати аналізу відомостей, включених до системи оперативного взаємного сповіщення про продукцію, що становить серйозний ризик;
- аналіз інформації, одержаної за допомогою міжнародної системи повідомлень про продукцію, що становить серйозний ризик «RAPEX» [3];
- результати моніторингу причин і кількості звернень споживачів про захист їх права на безпеку продукції, причин і кількості нещасних випадків і випадків заподіяння шкоди здоров'ю людей внаслідок використання продукції, який здійснюється в межах сфери відповідальності.

Порушення прав споживачів в умовах воєнного стану – не рідкість, але кожен громадянин України має законне право на захист. Використання механізмів судового захисту споживачів, звернення до державних органів, фіксація всіх порушень і грамотна юридична допомога – все це дає реальну можливість відстояти свої інтереси. Центральним органом виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів у місті Києві є Головне управління Держпродспоживслужби в м. Києві, і у кожного громадянина є можливість звернутися за захистом порушених прав, які відносяться до компетенції органу.

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету міністрів України «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) в умовах воєнного стану» (від 13 березня 2022 р. № 303. Київ. Редакція від 30.12.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-2022-%D0%BF#Text>.
2. Захист прав споживачів та контроль за регульованими цінами. *Держпродспоживслужба*. URL: <https://dpss.gov.ua/diyalnist/zahist-prav-spozhyvachiv>.
3. RAPEX – Rapid Alert System for Non-Food Products posing a serious risk. *ESO (European Sources Online)*. URL: <https://www.europeansources.info/record/website-rapeX-rapid-alert-system-for-non-food-products-posing-a-serious-risk/>.

*Комаров Максим Андрійович, аспірант III р.н., спеціальності «Публічне управління та адміністрування» кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу Інституту права та суспільних відносин Університету «Україна», м. Київ
e-mail: komaroymaks@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-1829-6279>
Давиденко В.М., доктор політичних наук, професор, Університету «Україна», м. Київ*

ПРАВО ГРОМАДЯН НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ CITIZENS' RIGHT TO ACCESS TO PUBLIC INFORMATION AS A TOOL TO FIGHT CORRUPTION

Анотація. У тезах розглянуто право громадян на доступ до публічної інформації як один із ключових механізмів запобігання та протидії корупції в органах державної влади. Проаналізовано законодавчу базу України у сфері відкритості інформації, зокрема Закон України «Про доступ до публічної інформації» та сучасні цифрові інструменти його реалізації. Обґрунтовано, що доступ до офіційної інформації створює умови для прозорості державного управління, забезпечує громадський контроль та сприяє формуванню інклюзивної моделі взаємодії між владою та суспільством. Ключові

слова: публічна інформація, прозорість, цифровізація, антикорупційна діяльність, громадський контроль, інклюзивність.

Annotation. The theses consider the right of citizens to access public information as one of the key mechanisms for preventing and combating corruption in public authorities. The legislative framework of Ukraine in the field of information openness is analyzed, in particular the Law of Ukraine "On Access to Public Information" and modern digital tools for its implementation. It is substantiated that access to official information creates conditions for transparency of public administration, ensures public control and contributes to the formation of an inclusive model of interaction between authorities and society. **Keywords:** public information, transparency, digitalization, anti-corruption activities, public control, inclusiveness.

Право на доступ до публічної інформації є фундаментальним демократичним правом, що забезпечує прозорість діяльності органів державної влади та створює умови для громадського контролю. Воно формує основу відкритого врядування і виступає ключовим елементом сучасних антикорупційних стратегій. У контексті цифрової трансформації державного сектору реалізація цього права набуває нових змістових форм, адже технології відкривають можливості для оперативного отримання, аналізу та поширення інформації широкими верствами населення.

В Україні доступ до публічної інформації регулюється низкою нормативних актів, основним з яких є Закон України «Про доступ до публічної інформації», що визначає принципи відкритості, підзвітності та прозорості у діяльності органів влади. Впровадження цифрових платформ відкритих даних та електронного урядування значно розширило можливості громадян щодо участі у контролі за використанням державних ресурсів, прийняттям управлінських рішень та виявленням корупційних ризиків.

1. Право на доступ до публічної інформації як основа відкритого врядування

Право на доступ до інформації гарантує громадянам можливість отримувати від органів влади дані щодо їхньої діяльності, витрачання публічних фінансів, прийнятих рішень, кадрової політики тощо. Така відкритість є базовою умовою демократичного

суспільства, де влада діє прозоро, а громадяни мають змогу оцінювати ефективність державної політики.

Принципи відкритості, закріплені Конституцією України та спеціальними законами, встановлюють чіткі вимоги щодо оприлюднення інформації, а також відповідальність органів влади у випадку приховування або ненадання даних. Доступ до інформації стає інструментом юридичного та суспільного контролю, що значно зменшує простір для корупційних зловживань.

2. Цифрові механізми реалізації права на доступ до інформації

Впровадження цифрових технологій стало ключовим фактором розширення доступу громадян до публічної інформації. Платформи відкритих даних створюють новий рівень прозорості, що дозволяє здійснювати постійний моніторинг державної діяльності. Серед провідних цифрових інструментів в Україні:

- Data.gov.ua – єдиний державний портал відкритих даних, що містить тисячі наборів інформації, доступних для аналізу та повторного використання.
- ProZorro – система електронних закупівель, де кожен громадянин може переглядати умови тендерів, учасників, переможців і підписані договори.
- E-data та Spending.gov.ua – портали для моніторингу всіх операцій з використання державних коштів.
- E-Declaration – інструмент контролю за статками державних службовців.

Ці системи не лише забезпечують відкритість інформації, а й формують нову культуру доброчесності, у якій будь-яка фінансова чи адміністративна операція може бути перевірена суспільством.

3. Громадський контроль як складова антикорупційної політики

Доступ до інформації стає неефективним без механізмів активної участі громадян. Сучасна антикорупційна політика передбачає створення умов для залучення суспільства до аналізу публічних даних та моніторингу діяльності влади.

Інструментами громадського контролю є:

- журналістські розслідування, що базуються на аналізі відкритих даних;
- діяльність громадських організацій, які здійснюють моніторинг витрачання публічних ресурсів;

- цифрові платформи для подання звернень, петицій, запитів на інформацію;
- аналітичні інструменти CivicTech, що дозволяють автоматично виявляти корупційні ризики у закупівлях, бюджетних операціях чи деклараціях чиновників.

Таким чином, право на доступ до інформації трансформується у реальний інструмент громадської участі у державному управлінні.

4. Інклюзивність у забезпеченні доступу до публічної інформації

Інклюзивне цифрове середовище передбачає доступність інформаційних ресурсів для всіх громадян без винятку: людей з інвалідністю, літніх людей, мешканців сільських територій, малозабезпечених груп населення.

Важливими є такі аспекти інклюзивності:

- адаптація державних сайтів відповідно до міжнародних стандартів доступності (WCAG);
- розширення цифрової грамотності шляхом освітніх програм;
- забезпечення простого та зрозумілого інтерфейсу для використання платформ відкритих даних;
- підтримка багатомовності ресурсів.

Лише широке охоплення різних груп населення дозволяє сформувати ефективну систему громадського контролю та мінімізувати корупційні ризики.

Право громадян на доступ до публічної інформації є фундаментальним інструментом протидії корупції, що забезпечує прозорість влади, підзвітність та громадську участь. Його ефективність значно зростає завдяки впровадженню цифрових технологій, які роблять інформацію не лише доступною, але й зручною для аналізу та використання. Формування інклюзивного цифрового середовища забезпечує рівні можливості всім громадянам брати участь у контролі за діяльністю держави, що є ключовою умовою побудови демократичного та добросовісного суспільства.

Список використаних джерел

1. OECD (2023). Open Government Data Report: Enhancing Transparency and Accountability through Data. Paris: OECD Publishing.

2. Закон України «Про доступ до публічної інформації». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.

3. Міністерство цифрової трансформації України. Портал відкритих даних. URL: <https://data.gov.ua/>.
4. ProZorro. Публічні закупівлі онлайн. URL: <https://prozorro.gov.ua/>.
5. Є-data. Єдиний веб-портал використання публічних коштів. URL: <https://spending.gov.ua/>.
6. European Bank for Reconstruction and Development (2022). Digital Governance and Anti-Corruption Mechanisms in Transition Economies.
7. World Bank (2021). *Digital Governance and Anti-Corruption Tools*.
8. Кушнір О. (2022). *Публічна інформація як ресурс протидії корупції*.

*Лопоносова Наталія Петрівна, аспірантка IV р.н.,
спеціальності «Право»
кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
e-mail: 19062000n1@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-1611-9333>*

МЕДІАЦІЯ У ГОСПОДАРЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ ЯК МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА БІЗНЕС- ІНТЕРЕСІВ

Господарські спори між підприємствами та суб'єктами господарювання часто виникають через порушення договірних зобов'язань, корпоративні конфлікти чи майнові суперечки. Традиційне судове вирішення таких спорів може бути тривалим, дорогим і конфліктогенним, що загрожує правам учасників процесу на швидкий та ефективний захист [5].

Медіація у господарському судочинстві стає важливим інструментом забезпечення прав людини, оскільки дозволяє сторонам добровільно та мирно вирішувати конфлікти, зберігаючи економічні та соціальні інтереси [3], [4].

Медіація – добровільна процедура врегулювання спорів за участю нейтрального медіатора, який спрямовує комунікацію між сторонами [3].

Особливості медіації у господарських спорах: добровільність та рівноправність сторін, конфіденційність інформації та угод, орієнтація на взаємовигідне рішення та дотримання законодавства, можливість збереження ділових та комерційних відносин.

Медіатор допомагає сторонам знайти компроміс, що відповідає їхнім законним інтересам, і забезпечує дотримання прав людини, зокрема права на справедливий захист та економічну свободу [6].

В Україні правове регулювання медіації у господарських спорах здійснюється: Законом України «Про медіацію» (2021 р.) [1], Цивільним процесуальним кодексом України та положеннями господарського законодавства [2].

На міжнародному рівні медіація підтримується стандартами ООН і практикою Європейського суду з прав людини, що визнає її як спосіб захисту прав людини та альтернативного вирішення спорів [3], [4].

Правове регулювання гарантує, що домовленості, досягнуті під час медіації, відповідають принципам законності та справедливості і захищають права учасників господарського процесу.

Перевагами медіації у господарських спорах є швидке вирішення спорів: процес менш тривалий, ніж судовий, економія ресурсів: зменшує витрати часу та коштів, захист прав людини: гарантує рівність сторін, право на справедливий захист, стабільність бізнес-відносин: сторони зберігають ділові зв'язки, що позитивно впливає на економіку [6].

Медіація також знижує соціальну напругу та ризики порушення прав сторін у випадках фінансових і майнових суперечок.

В Україні господарська медіація застосовується у спорах між підприємствами, корпоративних конфліктах, інвестиційних суперечках та договірних відносинах [5].

Міжнародний досвід показує, що медіація сприяє підвищенню дотримання прав сторін, скорочує судові витрати та забезпечує стабільність бізнес-оточення.

Особливу увагу приділяють конфліктам, що зачіпають права працівників, акціонерів та інших зацікавлених осіб.

Отже, медіація у господарському судочинстві є ефективним механізмом захисту прав людини, оскільки вона сприяє швидкому та ефективному врегулюванню конфліктів, забезпечує захист прав та законних інтересів сторін, підтримує ділові відносини та економічну стабільність, зменшує навантаження на судову систему.

Подальший розвиток господарської медіації сприятиме ефективності правового захисту, збереженню бізнес-стабільності та зміцненню довіри до правової системи України.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про медіацію» від 16.11.2021 № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.
3. United Nations. Basic Principles on the Role of Mediators. New York: UN, 2005. 24 p.
4. European Court of Human Rights. Guide on Admissibility and Mediation. Strasbourg: ECHR, 2019. 36 p.
5. Доляновська І.М., Доляновська Я.Л. Медіація як один з ефективних способів врегулювання конфліктів у господарському судочинстві. Legal Bulletin, 2024. DOI: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2024-11-A5>.

*Орловська Ірина Григорівна, кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
e-mail: orlovska27-09@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9266-7416>*

ЗНАЧЕННЯ ОЦІНОЧНИХ ПОНЯТЬ У ПРАВІ

Оціночні поняття відіграють вирішальну роль у правозастосовній практиці, забезпечуючи необхідну гнучкість та динамічність правового регулювання. На відміну від чітко детермінованих юридичних термінів, оціночні поняття (такі як

«розумний строк», «недобросовісна поведінка», «суспільна небезпека») не мають універсального, задалегідь визначеного змісту.

На думку Кравчук Д. С., під оціночними поняттями слід розуміти виражені в нормах права положення, в яких закріплюються найбільш суттєві ознаки явищ, що не роз'яснені законодавцем з метою, щоб вони конкретизувалися шляхом оцінки в процесі правозастосування права для його цільового використання [1].

Значення оціночних понять формується лише в процесі застосування конкретної правової норми в унікальній фактичній ситуації, виходячи з об'єктивних критеріїв, принципів права, моралі та загальносуспільних уявлень. Така функція надає правотворцю можливість уникнути перевантаження законодавства казуїстичними деталями, делегуючи правозастосовному органу (суду, адміністративному органу) повноваження щодо індивідуалізації та конкретизації правової норми. Це, своєю чергою, дозволяє праву ефективно реагувати на постійні соціальні, економічні та технологічні зміни.

Використання оціночних понять поширене у всіх галузях права України. Наприклад, у Цивільному кодексі України (далі – ЦКУ) закріплено принцип «добросовісності» (ст. 3, 12), який є наріжним каменем приватних правовідносин. У ЦКУ також застосовується поняття «розумна плата» (ч. 1 ст. 916 ЦКУ), що вимагає економічного аналізу ринкової кон'юнктури [2].

Кримінальне право оперує такою категорією як «суспільно небезпечне винне діяння» (ст. 11 Кримінального кодексу України (далі – ККУ)) та ступенем «тяжкості злочину» (ст. 12 ККУ), зміст яких має оцінюватися на підставі характеру та розміру заподіяної шкоди [3].

В адміністративному праві, особливо у сфері адміністративних послуг, часто зустрічається поняття «неналежне виконання обов'язків» або «недотримання розумних строків», хоча їхній зміст може бути додатково конкретизований у підзаконних актах (наприклад, у Законі України «Про адміністративні послуги» [4]).

Застосування оціночних понять у проєкті Трудового кодексу України (далі – проєкт ТКУ) також є необхідним елементом для забезпечення справедливості та гнучкості трудових відносин, що постійно трансформуються. Наприклад, у проєкті ТКУ часто

зустрічаються такі оціночні категорії, як «поважні причини» (для звільнення, відсутності на роботі), «необхідні умови» (праці), «розумний строк» (для повідомлення чи оскарження), а також принцип «добросовісності» сторін, подібний до того, що використовується в ЦКУ. Тлумачення цих понять безпосередньо залежить від соціального контексту, етичних норм та економічних пріоритетів. Вирішальним, на думку Черноус С. М., є те, що застосування таких понять вимагає від правозастосовника використання об'єктивних стандартів та евристичних методів, які, подібно до концепції «розумної людини» в англійському праві, дозволяють оцінити поведінку сторін крізь призму соціальних норм і очікувань результату. Це допомагає забезпечити баланс між інтересами роботодавця та працівника, особливо у спірних ситуаціях, де формальне дотримання норм може призвести до несправедливого результату [5].

На думку Бараннік Р. В., оціночні поняття є важливим інструментом для забезпечення права на справедливий суд, оскільки вони забезпечують функціональність та адаптацію правових норм до різноманітних правових систем і конкретного законодавства. Самі міжнародні принципи, такі як «справедливий суд», «розумний строк» або «відсутність упередженості», не мають чітко визначених критеріїв, що дозволяє судовим органам їх інтерпретувати, залежно від контексту кожної справи. Автор порівнює цю здатність оціночних понять з еластичністю метало-каркасних конструкцій будинків у сейсмічній зоні: формально визначені норми є основою рішення, а оціночне судження забезпечує їхнє «скріплення», формуючи міцну, але пружну структуру. Така еластичність дозволяє правовим нормам враховувати конкретні особливості, роблячи правову систему стійкою до ризику руйнування через суспільне несприйняття та зберігаючи її легітимність [6].

Отже, оціночні поняття (як-от «розумний строк», «добросовісність», «суспільна безпека») є необхідним інструментом, який, з одного боку, забезпечує еластичність правового регулювання, а з іншого – вимагає від правозастосовників глибокого розуміння не лише букви, а й духу закону. Їхнє значення полягає у відсутності чітко детермінованого, універсального змісту, що дозволяє конкретизувати норму права шляхом оцінки в процесі

правозастосування, виходячи з об'єктивних критеріїв, принципів права та моралі. Таким чином, оціночні поняття виконують ключову функцію, делегуючи правозастосовнику (суду чи адміністративному органу) повноваження щодо індивідуалізації правової норми, що забезпечує гнучкість, динамічність і здатність права ефективно реагувати на постійні соціальні, економічні та технологічні зміни.

Попри свою незаперечну перевагу в забезпеченні справедливості та адаптивності, застосування оціночних понять породжує низку критичних проблем, які не можуть бути ігноровані. Зокрема, гнучкість, яку надають оціночні поняття, є зворотною стороною правової невизначеності. Необхідність їх тлумачення, що залежить від соціального контексту, етичних норм та економічних пріоритетів, створює ризик суб'єктивізму з боку правозастосовників. Покладаючись на евристичні методи та об'єктивні стандарти (подібні до концепції «розумної людини»), судді отримують значну свободу розсуду. Якщо ця дискреція не обмежена чіткими критеріями інтерпретації, вона може уможливити зловживання повноваженнями та призводити до суб'єктивізації рішень через призму особистісних якостей судді. Це, своєю чергою, підриває принцип рівності перед законом і може призвести до суспільного несприйняття та втрати легітимності судової системи, незважаючи на їхнє порівняння з «пружною структурою» метало-каркасних конструкцій. Зрештою, ефективність оціночних понять як інструменту забезпечення справедливості залежить від балансу між їхньою еластичністю та чітким визначенням критеріїв для обмеження свавілля.

Список використаних джерел

1. Кравчук Д. С. Темпоральні оціночні поняття в цивільному праві: поняття та ознаки. *Право і суспільство*. № 5. 2021. С. 10-16. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/66f09aab-cf2c-4761-aa23-b3189c8b1dd8/content> (дата звернення: 23.11.2025).
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 23.11.2025).
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 23.11.2025).

4. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text> (дата звернення: 23.11.2025).

5. Черноус С. М. Про оціночні поняття у Проекті Трудового кодексу України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* Том 2. № 87. 2025. С. 151-158. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/324841/314867> (дата звернення: 23.11.2025).

6. Бараннік Р. В. Оціночні поняття як інструмент забезпечення справедливості. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція.* № 72. 2024. С. 116-120. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc72/24.pdf> (дата звернення: 23.11.2025).

*Попов Георгій Володимирович, доктор юридичних наук,
доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
e-mail: georgepopov3000@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4928-2470>*

ПРАВО НА ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЯК ПРОЦЕСУАЛЬНА ГАРАНТІЯ

В сучасних умовах відсічі збройної агресії та збільшення чисельності Збройних Сил України, а також інших утворених відповідно до законів України військових формувань, забезпечення конституційного права військового на доступ до правосуддя є досить ускладненим. Невід’ємним елементом правосуддя є забезпечення реалізації права на справедливий суд, що гарантовано відповідними нормами Конституції України [1] та ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [2].

Важливою процесуальною гарантією прав військовослужбовців у межах кримінального провадження є можливість оскарження судових рішень, зокрема, обвинувальних вироків щодо них.

Визначене у законі право на оскарження судового рішення є важливою кримінально-процесуальною гарантією, що також обумовлена міжнародними зобов'язаннями нашої держави. Так, у п. 2 Рекомендацій № R(2000)2 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Щодо повторного розгляду або поновлення провадження у певних справах на національному рівні після прийняття рішень Європейським судом з прав людини» визначено, що договірні сторони закликаються до забезпечення адекватних можливостей повторного розгляду справи, включаючи поновлення провадження, у випадках, коли Суд визнав порушення Конвенції, особливо якщо рішення Суду спонукає до такого висновку: а) оскаржене рішення національного суду суперечить Конвенції по суті; б) в основі визнаного порушення лежали суттєві процедурні помилки чи недоліки, які ставлять під серйозний сумнів результат оскарженого провадження на національному рівні [3].

Згідно з ст. 2 Протоколу № 7 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод кожен, кого суд визнав винним у вчиненні кримінального правопорушення, має право на перегляд судом вищої інстанції факту визнання його винним або винесеного йому вироку. Здійснення цього права, включаючи підстави, на яких воно може бути здійснене, регулюється законом [4].

Важливо підкреслити, що у своєму рішенні у справі «Швидка проти України» (заява № 17888/12) ЄСПЛ вказав: Суд вже зазначав у своїй практиці, перегляд вищестоящими судами вироку або призначеного покарання може стосуватися як питань факту, так і права або обмежуватися тільки питаннями права. Більше того, він вважав прийнятним, що у деяких країнах обвинувачений, який бажає оскаржити рішення суду, повинен отримати на це дозвіл. Однак будь-які обмеження права на перегляд, що містяться у національному законодавстві, мають за аналогією з правом доступу до суду, закріпленим п. 1 ст. 6 Конвенції, переслідувати законну мету та не порушувати саму суть цього права (п. 49) [5].

Судове провадження з перегляду судових рішень детально регламентується Розділом V КПК України, де, серед іншого, визначено підстави для скасування або зміни судового рішення судом апеляційної та касаційної інстанції. З метою ілюстрації неоднозначності судової практики розглянемо кілька постанов

Верхового Суду. Так, у справі № 607/17727/22 Касаційний кримінальний суд Верховного Суду підтримав позицію прокурора, який у своїй касаційній скарзі зазначив вимогу про скасування ухвали апеляційного суду і призначення нового розгляду кримінального провадження у суді апеляційної інстанції. Прокурор обґрунтував свою правову позицію наступним:

- суд апеляційної інстанції неправильно застосував норми закону про кримінальну відповідальність, оскільки на обґрунтування прийнятого рішення про застосування [7, ст.69 та ст.75] послався на одні й ті самі обставини й дані про особу засудженого, не розмежувавши, які з них дають підстави для призначення покарання нижче мінімальної межі санкції [7, ч.5, ст.407], а які – для звільнення від відбування заходу примусу з випробуванням;

- всупереч вимогам [8, ст.370 та ст.404] апеляційний суд, дійшовши висновку про відсутність у ОСОБА_8 наміру ухилитися від військової служби і висловивши припущення щодо наявності у засудженого певного дозволу на залишення військової частини після закінчення лікування, об'єктивно не перевірів цього факту, поставив під сумнів установлені судом першої інстанції обставини, які учасниками процесу не оспорювалися, і не усунув цих сумнівів, обмежившись їх констатацією. Не дотримався суд апеляційної інстанції і вимог [8, ч.3, ст.419] щодо зазначення в ухвалі про зміну вироку положень закону, які порушив місцевий суд;

- дійшовши висновку про можливість виправлення засудженого без відбування покарання, апеляційний суд необґрунтовано врахував його твердження у судовому засіданні про бажання продовжувати військову службу і не з'ясував обставин, які б підтверджували дійсність відповідних намірів. Тоді як до військової служби ОСОБА_8 не повернувся і 25 жовтня 2023 року був звільнений із неї, що свідчить про умисне введення ним суду в оману з метою уникнення більш суворої відповідальності [6].

У наведеній постанові Верховним Судом зроблено висновок про недотримання вимог процесуального та матеріального права, що мало наслідком призначення надто м'якого покарання.

Враховуючи викладене, можливо зробити висновок, що найбільш поширеними підставами оскарження судових рішень у кримінальних провадженнях щодо військовослужбовців є

недотримання вимог матеріального та процесуального права, а саме: необґрунтоване застосування судами ст.ст. 69, 75, 76 КК України; недотримання вимог ст.ст. 23, 370, 404, 419 КПК України.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 30.11.2025).
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 30.11.2025).
3. Рекомендація № R(2000)2 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Щодо повторного розгляду або поновлення провадження у певних справах на національному рівні після прийняття рішень Європейським судом з прав людини» від 19 січня 2000 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_175#Text (дата звернення: 30.11.2025).
4. Протокол № 7 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 22 листопада 1984 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_804#Text (дата звернення: 30.11.2025).
5. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Швидка проти України» (Заява № 17888/12) від 30 жовтня 2014 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a40#Text (дата звернення: 30.11.2025).
6. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 30 травня 2024 року (справа № 607/17727/22). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119493877> (дата звернення: 30.11.2025).
7. Кримінальний кодекс України (Редакція від 17.07.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#Text>.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України (Редакція від 01.08.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

*Рагулін Євгеній Володимирович, студент II курсу,
групи MI-24-1m-ipsy, спеціальності «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»*

*Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна»*

Кулик Аня Володимирівна,

*старший викладач кафедри галузевого права та загальноправових
дисциплін*

*Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ*

e-mail: kulik932@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-0028-5294>

ЗМІЦНЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН

Зміцнення європейської системи безпеки у контексті забезпечення прав і свобод громадян є однією з ключових проблем сучасної політико-правової думки. Питання безпеки та прав людини нерозривно пов'язані між собою, адже без належного рівня захищеності неможливо гарантувати реалізацію основних свобод, а без дотримання прав людини будь-які безпекові заходи втрачають легітимність. Європейський континент у XXI столітті стикається з низкою викликів, серед яких військові конфлікти, терористичні загрози, міграційні кризи, кібербезпека та інформаційні війни. У цих умовах формування ефективної системи безпеки постає не лише як політичне чи військове завдання, але й як фундаментальна умова існування демократичного суспільства.

Європейська система безпеки має складну інституційну структуру, що включає Європейський Союз, НАТО, ОБСЄ та Раду Європи. Вона ґрунтується на принципах колективної оборони, солідарності, верховенства права та поваги до прав людини. Нормативною основою виступають Лісабонський договір 2007 року [1] (закріплює інституційні основи спільної політики безпеки та оборони ЄС, важливий для розуміння сучасної архітектури європейської безпеки), стратегія ЄС з безпеки 2003 року [2] (перша стратегія ЄС у сфері безпеки, яка визначила ключові загрози та напрями реагування), Хартія основних прав Європейського Союзу

2000 року [3] (Визначає стандарти правового захисту в межах ЄС, що мають враховуватися при формуванні політики безпеки), документи ОБСЄ та Європейська конвенція з прав людини 1950 року [4] (основоположний документ, що закріплює базові права і свободи людини та створює механізм їх захисту через ЄСПЛ. Важливий для аналізу співвідношення безпеки та прав людини). Теоретично безпека може розглядатися крізь призму різних концепцій: ліберальна підкреслює значення міжнародної співпраці та інтеграції, реалістична акцентує на балансі сил і стримуванні, а конструктивістська трактує безпеку як соціальний конструкт, що формується через дискурс і цінності.

Сучасний стан європейської безпеки визначається низкою кризових факторів. Агресія Росії проти України стала ключовим чинником дестабілізації, що змусив ЄС і НАТО переглянути свої стратегії та посилити обороноздатність. Паралельно зростає значення нових типів загроз: кібернапади на критичну інфраструктуру, інформаційні війни, тероризм та радикалізація, а також міграційні кризи, що створюють гуманітарні виклики. Усі ці явища безпосередньо впливають на права і свободи громадян, адже в умовах надзвичайних ситуацій часто обмежуються свобода пересування, право на приватність чи свобода слова. Це породжує дилему пропорційності між безпекою та правами, яку покликані вирішувати судові інституції, зокрема Європейський суд з прав людини.

Основні положення сучасного дискурсу можна звести до кількох тез. По-перше, безпека є необхідною умовою реалізації прав і свобод, адже без захищеності неможливо гарантувати свободу слова, пересування чи приватність. По-друге, будь-які безпекові заходи мають відповідати принципу пропорційності та не порушувати фундаментальні права. По-третє, ефективність європейської системи безпеки залежить від координації між інституціями ЄС, НАТО, ОБСЄ та національними урядами. По-четверте, сучасні виклики потребують нових рішень, зокрема у сфері кібербезпеки, штучного інтелекту та інформаційної стійкості. Нарешті, український контекст є вирішальним: війна в Україні стала каталізатором перегляду європейської безпекової архітектури та довела необхідність інтеграції України у європейську систему безпеки.

Перспективи розвитку європейської безпеки полягають у кількох напрямках. Інституційні реформи передбачають посилення спільної політики безпеки та оборони ЄС, розширення співпраці з НАТО та реформування ОБСЄ для підвищення ефективності. Технологічний вимір охоплює інвестиції у кіберзахист, використання штучного інтелекту для прогнозування загроз та розвиток систем раннього попередження. Важливим залишається правозахисний баланс: необхідно забезпечити контроль за дотриманням прав людини у безпекових практиках, розширити юрисдикцію ЄСПЛ та впровадити механізми громадського контролю. Україна у цьому контексті виступає стратегічним партнером, здатним зробити вагомий внесок у зміцнення обороноздатності Європи та стати прикладом боротьби за права і свободи у надзвичайно складних умовах війни.

Таким чином, зміцнення європейської системи безпеки є ключовою умовою для забезпечення прав і свобод громадян. Сучасні виклики вимагають комплексного підходу, що поєднує військові, політичні, технологічні та правозахисні інструменти. Баланс між безпекою та правами людини має залишатися центральним принципом, адже лише за умови його дотримання європейська безпекова архітектура буде легітимною та ефективною. Україна відіграє вирішальну роль у трансформації цієї системи, а її досвід може стати фундаментом для нової моделі європейської безпеки, яка поєднує захист прав людини з гарантіями стабільності та розвитку.

Список використаних джерел

1. Лісабонська угода (договір про реформування Європейського Союзу) Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит Комітету Верховної Ради України. URL: <https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29057.pdf>.

2. European Security Strategy: A Secure Europe in a Better World. Brussels: Council of the European Union, 2003. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/30823/qc7809568enc.pdf>.

3. Хартія основних прав Європейського Союзу. URL: <https://www.asser.nl/media/798224/hartiya-osnovnyh-prav-yevropejskogo-soyuzu-2.pdf>.

4. Європейська конвенція з прав людини (редакція від 01.08.2021). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

*Рачинський Руслан Юрійович, аспірант IV р.н.,
спеціальності «Право»»
кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
e-mail: rcing374@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7895-2683>*

ШЛЮБ І СІМ'Я ЯК СФЕРА РЕАЛІЗАЦІЇ ОСНОВОПОЛОЖНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Шлюб і сім'я здавна визнаються базовими соціальними інститутами, що забезпечують відтворення суспільства, формування особистості та передачу соціальних і культурних цінностей.

Водночас у сучасній правовій доктрині вони розглядаються не лише як соціальні феномени, а й як важлива сфера реалізації основоположних прав і свобод людини. Саме у шлюбно-сімейних відносинах особа реалізує право на гідність, рівність, свободу вибору, повагу до приватного і сімейного життя, а також право на захист з боку держави [1].

Нині актуальність досліджуваної проблематики зумовлена трансформацією сімейних відносин, посиленням ролі міжнародних стандартів прав людини та необхідністю адаптації національного законодавства до сучасних соціальних викликів, зокрема в умовах воєнного стану в Україні [9].

Що стосується конституційно-правових засад реалізації прав людини у шлюбі та сім'ї, то право на шлюб і сім'ю належить до кола особистих немайнових прав людини та закріплюється на конституційному рівні. Конституція України проголошує, що шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка, а подружжя має рівні права і обов'язки у сім'ї. Сім'я, дитинство, материнство і батьківство перебувають під охороною держави [3].

Розвитком конституційних положень є норми Сімейного кодексу України, який визначає правові засади укладення та припинення шлюбу, регулює особисті немайнові й майнові відносини подружжя, а також відносини між батьками та дітьми. Ключовими принципами сімейного права виступають добровільність шлюбу, рівність подружжя, пріоритет прав та інтересів дитини,

недопустимість втручання у сімейне життя, крім випадків, прямо передбачених законом [3], [8].

Таким чином, вітчизняне законодавство формує правову основу для реалізації прав і свобод людини у сфері шлюбно-сімейних відносин, водночас потребує узгодження з міжнародними стандартами.

Міжнародне право прав людини надає особливого значення захисту шлюбу і сім'ї. Відповідно до ст. 16 Загальної декларації прав людини, чоловіки і жінки, що досягли повноліття, мають право без будь-яких обмежень за ознакою раси, національності чи релігії одружуватися і засновувати сім'ю. Аналогічні положення містяться у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права [2], [6].

У ст. 12 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантовано право на шлюб, а у ст. 8 цієї ж конвенції право на повагу до приватного і сімейного життя [5]. Важливу роль у тлумаченні та застосуванні цих норм відіграє практика Європейського суду з прав людини. Суд неодноразово наголошував, що держава зобов'язана не лише утримуватися від необгрунтованого втручання у сімейні відносини, а й вживати позитивних заходів для забезпечення ефективного захисту сімейного життя [7].

Практика Європейського суду з прав людини свідчить про динамічне розуміння поняття «сімейне життя», яке охоплює не лише формально зареєстрований шлюб, а й фактичні сімейні зв'язки, якщо вони характеризуються стабільністю та взаємною відповідальністю [7].

У межах шлюбно-сімейних відносин реалізується цілий комплекс основоположних прав людини. Передусім ідеться про принцип рівності подружжя, який передбачає рівні права та обов'язки чоловіка і жінки у шлюбі, незалежно від соціального статусу чи матеріального становища. Не менш важливим є право на повагу до приватного і сімейного життя, що гарантує автономію сім'ї та захист від свавільного втручання з боку держави або третіх осіб.

Особливе місце у системі сімейних прав займають права дитини. Сучасне сімейне право виходить із пріоритету найкращих інтересів дитини, що відповідає положенням Конвенції ООН про права дитини. Держава зобов'язана забезпечувати дитині належні

умови для розвитку, виховання та захисту, у тому числі в умовах розірвання шлюбу або інших сімейних конфліктів [4].

Сучасні соціальні процеси, зокрема глобалізація, цифровізація, міграція та воєнні дії, суттєво впливають на трансформацію шлюбно-сімейних відносин. В умовах воєнного стану в Україні особливої актуальності набувають питання захисту прав внутрішньо переміщених осіб, збереження сімейних зв'язків, забезпечення прав дітей та подолання домашнього насильства.

Виклики сьогодення потребують комплексного підходу до вдосконалення сімейного законодавства, посилення ролі судової практики та впровадження міжнародних стандартів прав людини у національну правову систему.

Отже, можемо зробити висновок, що шлюб і сім'я є однією з ключових сфер реалізації основоположних прав і свобод людини. Ефективний захист сімейних прав можливий лише за умови гармонійного поєднання національних правових норм із міжнародними стандартами та практикою Європейського суду з прав людини. Удосконалення правового регулювання шлюбно-сімейних відносин сприятиме утвердженню принципу верховенства права, захисту гідності людини та зміцненню демократичних засад українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Дзера О. В. Права людини у цивільному праві України : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 456 с.

2. Загальна декларація прав людини ООН; Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

3. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

4. Конвенція ООН про права дитини : прийнята 20 листоп. 1989 р., ратифік. Законом України від 27 лют. 1991 р. № 789-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 20. Ст. 277.

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : ратифік. Законом України від 17 лип. 1997 р. № 475/97-ВР. Офіційний вісник України. 1998. № 13. Ст. 270.

6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : прийнятий 16 груд. 1966 р. URL: https://www.ohchr.org/en/ohchr_homepage.

7. Практика Європейського суду з прав людини щодо захисту права на повагу до приватного і сімейного життя : офіц. тексти рішень. URL: <https://www.echr.coe.int/#>.

8. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січ. 2002 р. № 2947-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21–22. Ст. 135.

9. Харитонова О. І. Сімейне право України : навч. посіб. Одеса : Юридична література, 2020. 312 с.

*Савич Віта Олексіївна, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу Інституту права та суспільних відносин Університету «Україна», м. Київ
e-mail: yosavich@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5262-5833>*

РАЦІОНАЛЬНЕ ПОЛІТИЧНЕ ЛІДЕРСТВО: ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ВИМІР

Актуальність теми дослідження обумовлена насамперед тим, що в кризові періоди існування держави руйнуються старі, не зовсім ефективні, але звичні для більшості форми соціально-політичної взаємодії, а нові не встановлені або не ефективні. В суспільстві з'являється сумнів щодо здатності влади знайти розумне рішення виходу з кризи, впроваджувати ефективні реформи політичної системи, підриваються основи моралі та механізми правового регулювання. Особливої актуальності набуває процес раціоналізації політичної взаємодії між різними інститутами влади як чинник інституційної спроможності політичної системи України.

Для українського суспільства з питанням раціоналізації політики пов'язується проблема переходу до консолідованої демократії, пошук моделі стійкої політичної системи, яка б відображала взаємодію між інтересами суспільних груп та політичних еліт у процесі вироблення публічної політики. Гостро постає питання ефективного управління та нових вимог до політичного лідерства.

Дискусії щодо оцінки потенціалу та діяльності політичних лідерів, їхнього вміння раціонально комунікувати з громадянами активізуються на початку виборчих кампаній, а також у кризові періоди. Висока невизначеність змушує суспільство, з одного боку, шукати хоча б тимчасові орієнтири стабільності, в тому числі і в особистості лідера, а з іншого формує здібність адаптуватися до викликів внутрішнього та зовнішнього середовища, ставати гнучкішим, готовим до змін.

Раціональне лідерство передбачає тривале, а не випадкове застосування влади. Макс Вебер наголошував, що політична діяльність означає прагнення залучення до влади або до здійснення впливу на розподіл влади. Хто займається політикою, той завжди прагне влади. Тому це процес тривалий та складається з послідовних дій, спрямованих на досягнення певних результатів. Лідер має вміти аналізувати ситуацію, вибудовувати стратегії й тактики, а також реалізовувати їх, зокрема шляхом мотивування інших людей до участі в перетвореннях. На думку М. І. Пірен, метою політичної діяльності як усвідомленої форми діяльності є спрямованість на забезпечення оптимально можливого в певному суспільстві та за конкретних умов демократичного здійснення позитивних суспільно-політичних змін, які хоче бачити народ через свою участь у публічній політиці [1, с. 4].

Політичне лідерство – поняття складне. Раціоналізація політичного лідерства включає в себе систему мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних рис. Це всебічна підготовленість до діяльності у сфері політики, яка полягає не у владі над людьми, а у впливі на політичні процеси та здійсненні влади у сферах суспільного життя. Раціоналізація політичного лідерства невід’ємно пов’язана з постійним навчанням, самоосвітою, самовдосконаленням. На думку доктора політичних наук Морарь М. В., «владним структурам час зрозуміти, що тільки освіта може сформувати націю, що тільки вона належно може поширити українську національну ідею. Освіта повинна рости націю» [2, с. 102]. Саме це відрізняє політика від звичайного керівника, функціонера чи лідера громадської думки.

Раціональне політичне лідерство – це діяльність, пов’язана з готовністю брати на себе відповідальність за зміни в політичній системі. Лідер є частиною цієї системи і водночас зазнає з її сторони впливу, який визначає для нього як можливості, так і обмеження.

Рациональні політичні лідери завдяки своїм здібностям здатні впливати на політичне середовище, стаючи агентами змін. Це реальні вчинки, це відданість справі, почуття відповідальності, здатність акумулювати й адекватно виражати у своїй діяльності інтереси громадян.

Українське суспільство сформувало актуальні вимоги до політичного лідерства, а саме: здатність брати на себе відповідальність за прийняті рішення, мотивувати громадян до досягнення цілей, адекватна самооцінка, аналітичні здібності, критичне мислення, політико-правові знання, громадянська компетентність, самодисципліна, організаторські здібності, комунікабельність, вміння знаходити рішення навіть в складних ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Пірен М.І. Публічна політична діяльність: навч. посіб. Київ : НАДУ. 2009. 288 с.

2. Морарь М. В. Місце і роль політичної освіти у формуванні політичної культури української молоді: теоретико-методологічний аспект. *Регіональні студії. Науковий збірник*. 2020. № 20. С. 98-102.

Сапарова Анастасія Олександрівна,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу

Державного торговельно-економічного університету, м. Київ

e-mail: sapar3000@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5569-8192>

ПРИРОДА ПРАВ НА ОСОБИСТІ ПАПЕРИ

У XXI столітті у зв'язку з розвитком інформаційних технологій і доступності публікацій стає актуальним питання права на особисті папери як однієї з форм забезпечення приватності, таємниці особистого життя і самовизначення особи щодо розпорядження своїми документами, щоденниками, фотографіями та іншими архівними матеріалами.

Відповідно до статті 303 Цивільного кодексу України особисті папери (документи, фотографії, щоденники, інші записи, особисті архівні матеріали тощо) є власністю фізичної особи; ознайомлення та

використання таких паперів, зокрема шляхом опублікування, допускаються лише за згодою особи; якщо папери стосуються іншої особи, потрібна також її згода; після смерті – використання можливе за згодою близьких осіб [1].

Основний закон держави у статті 31 гарантує право на таємницю листування, телефонних розмов та іншу кореспонденцію і забороняє втручання в особисте і сімейне життя, окрім випадків, прямо передбачених Конституцією (ст. 32) [2]. Ці конституційні гарантії становлять фундамент для захисту особистих паперів. Закон України «Про захист персональних даних» [3] визначає правовий режим обробки персональних даних і спрямований на захист прав і свобод особи при обробці її персональних даних, що частково перетинається із захистом особистих паперів (особливо якщо ті містять персональні дані третьої особи).

В юридичній літературі наголошується на складній природі права на особисті папери. Є три можливі способи виявлення цього права: як права власності, тобто основного речового права; як авторського права, тобто різновиду прав інтелектуальної власності; й як особистого немайнового права фізичної особи [4, с. 133].

Речово-правовий підхід до розуміння суті права на особисті папери, з точки зору його появи і відношення до альтернативних йому визначень є першим і традиційним. Акцент робиться на паперах як матеріальних носіях – індивідуально-визначених речах як об'єктах речового права власності. В межах такого підходу зміст права на особисті папери визначається через дещо модифіковану тріаду змісту права власності (володіння, користування, розпорядження), а саме як права вільно створювати особисті папери, використовувати їх та розпоряджатися ними. Речово-правова інтерпретація суті права на особисті папери є виправданою при вирішенні питання про правовий режим їх перебування в цивільному обороті. Так їх не можна визнати вільно оборотоздатними речами. Частина 2 ст. 303 ЦК [1] України зазначає, що ознайомлення з особистими паперами, їх використання шляхом опублікування, допускаються лише за згодою фізичної особи, якій вони належать. Тому особистісний характер інформації, що міститься в таких паперах дозволяє віднести їх до речей, що обмежені в цивільному обороті.

Однак ані зміст самого права на особисті папери, ані його місце в структурі Цивільного кодексу України, не дають жодних підстав обмежувати його лише речово-правовими аспектами.

Так, самі особисті папери дуже часто виступають результатом інтелектуальної діяльності, й можуть розглядатися як об'єкт авторського права. Й, відповідно, особі будуть належати ті особисті немайнові й майнові права, що передбачені для літературних творів.

Але, все ж таки, законодавець не визначив право на особисті папери не як речове право власності чи авторське право, а саме як особисте немайнове право. А отже, природа права на особисті папери безпосередньо виводиться з особистісного характеру інформації, що її вони містять, а не з форми їх існування чи творчого процесу їх створення.

Поява нових технічних способів створення і збереження інформації призвела до того, що велика частина особистих паперів нині існує в електронному вигляді (фото, скани, листування в месенджерах). На цифрові особисті папери повною мірою поширюються приписи, що створені для паперових паперів. Хоча перебування інформації у цифровому просторі створює значно інші можливості порушення режиму її приватності, зокрема при її збереженні у хмарних сервісах.

Часті випадки, коли особисті папери однієї особи містять дані про іншу (наприклад, щоденник з описом стосунків). Закон вимагає окремої згоди другої особи, але на практиці визначення, що належить до «особистого життя» і де проходить межа допустимого використання, проблематичне для судів.

Нормативні приписи про коло осіб, що можуть дозволяти оприлюднення (діти, вдова/вдівець, батьки, брати/сестри), не вирішують усіх питань – наприклад, коли папери мають високу суспільну/історичну цінність (наукові архіви, спогади про публічних діячів).

Судова практика в Україні щодо застосування статті 303 ЦКУ ще не сформувала вичерпного корпусу рішень; коментарі до Цивільного кодексу та науково-практичні видання пропонують підходи до тлумачення положень (визначення обсягу дозволених дій, критерії суспільного інтересу, межі допустимого втручання). Практичні рекомендації зводяться до необхідності погодження

інтересів власника паперів і інтересів третіх осіб чи суспільства загалом.

Право на особисті папери в Україні поєднує майнові та немайнові елементи: закон гарантує власність і одночасно обмежує використання для захисту приватності. Нормативна база (Конституція України, ЦКУ, законодавство про документи й захист персональних даних) створює основу, але практика та доктрина вказують на необхідність уточнень і адаптації до цифрової реальності. Узгоджене тлумачення норм, процедури для публічного інтересу, механізми післясмертного розпорядження можуть підвищити захищеність прав осіб і забезпечити збалансований доступ до історичних/архівних матеріалів.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
3. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>.
4. Клімовський С. С. Зміст права на особисті папери у цивільному праві України. *Науково-інформаційний вісник*. 2013. № 8. С. 130-136.

*Стельмах Артем Миколайович, студент III курсу,
групи ПЗ-24.2-1 фмб-(1)-ірsv, спеціальності «Право»
Фахового коледжу «Освіта»*

Університету «Україна», м. Київ

e-mail: stelmahartemmikolajovic@gmail.com

*Ізюта Петро Олександрович, кандидат юридичних наук,
доцент, Заслужений юрист України,
професор кафедри галузевого права та загальноправових
дисциплін Інституту права та суспільних відносин*

Університету «Україна», м. Київ

e-mail: selenaamega@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9851-3434>

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ЗАБОРОНА УЧАСТІ ДІТЕЙ У БОЙОВИХ ДІЯХ PROTECTION OF CHILDREN'S RIGHTS DURING WAR: THE PROHIBITION OF THE USE OF CHILDREN IN ARMED CONFLICT

Анотація. У тезах досліджується актуальна проблема захисту прав дітей під час збройних конфліктів, зосереджено увагу на забороні їхньої участі у бойових діях та механізмах правового, психологічного, соціального і освітнього захисту. Проаналізовано міжнародні та національні нормативні акти, що визначають мінімальний вік для залучення до війни, а також наслідки примусового вербування для психічного та фізичного стану дітей. Визначено роль держави, громадських організацій та освітніх установ у профілактиці та реабілітації дітей, а також комплекс заходів, що поєднують правову, психологічну, соціальну та освітню підтримку. **Ключові слова:** права дитини, діти-солдати, війна, захист, міжнародне право, заборона.

Annotation. The theses examine the protection of children's rights during armed conflicts, focusing on the prohibition of their involvement in hostilities and the mechanisms of legal, psychological, social, and educational protection. It analyzes international and national instruments defining the minimum age for participation in armed conflict, as well as the consequences of forced recruitment on the mental and physical health of children. The role of the state, civil organizations, and educational institutions in prevention and rehabilitation is highlighted, along with a

comprehensive approach combining legal, psychological, social, and educational support. Keywords: children's rights, child soldiers, war, protection, international law.

Проблема захисту прав дітей під час війни є однією з найактуальніших та найгостріших у сучасному світі, адже війна вражає найслабкіші верстви населення, і перш за все – дітей. Діти в умовах збройного конфлікту опиняються у надзвичайно вразливому становищі, бо фізично та психологічно не готові до участі у бойових діях [3, с. 14]. Вони не можуть самостійно оцінити ризики, захистити себе чи вплинути на ситуацію. Війна порушує всі основні права дитини: право на життя, безпеку, освіту, здоров'я, розвиток та гідність [1], [7]. Коли діти примусово залучаються до війни, вони позбавляються безпечного дитинства, а наслідки цього впливають на все їхнє подальше життя, формуючи психологічні травми, соціальні проблеми та утруднення у навчанні [5, с. 32]. У сучасних конфліктах, як показує практика, діти, які беруть участь у бойових діях, мають високий ризик стати жертвами насильства, катувань, сексуальної експлуатації, а також страждати від втрати близьких і руйнування соціального оточення.

Залучення дітей до бойових дій може мати різні форми. Діти стають кур'єрами, розвідниками, носіями зброї, медичною підтримкою або навіть беруть безпосередню участь у бою [4, с. 45]. Навіть якщо їхня роль здається «пасивною», наприклад, доставка боєприпасів або допомога дорослим солдатам, це все одно створює високий ризик для життя та здоров'я [4, с. 47]. Крім фізичної небезпеки, вони зазнають морального та психологічного насильства [3, с. 55]: змушені робити вибір між власною безпекою та виконанням наказів, бачити смерть або поранення товаришів, виконувати завдання, що суперечать моральним цінностям дитини. Відомо, що діти, залучені до війни, частіше страждають від посттравматичного стресового розладу, тривожності, агресивної поведінки, депресії та порушень у навчанні та соціальній адаптації [5, с. 38], [8, с. 21].

Міжнародне право встановлює чіткі та однозначні норми щодо захисту дітей від участі у війні. Діти до 18 років не можуть брати участь у бойових діях, а держави зобов'язані дотримуватися цього правила [1], [2]. Конвенція ООН про права дитини та Факультативний протокол до неї щодо участі дітей у збройних

конфліктах є основними документами, які регулюють це питання [1], [2]. Ці документи не залишають жодних винятків і визнають таке залучення воєнним злочином. Держава, яка порушує ці принципи, підлягає міжнародній відповідальності, а конкретні особи – кримінальній [3, с. 90]. Виконання цих норм є важливим не лише з правової точки зору, але й як етичний та моральний обов'язок суспільства перед дітьми, що формує принцип гуманності та відповідальності держави.

Психологічні наслідки для дітей, які пережили конфлікт, надзвичайно серйозні і багатомірні. Посттравматичний стресовий розлад, депресія, тривожність, агресивна поведінка, складнощі з навчанням та соціалізацією – це лише деякі з проблем, що залишаються на довгі роки [8, с. 33]. Діти можуть проявляти деструктивну поведінку, замикатися в собі або, навпаки, надмірно агресивно реагувати на дрібні подразники. Дослідження показують, що без належної психологічної підтримки більшість таких дітей залишаються соціально ізольованими, з низькою самооцінкою та складнощами у встановленні контактів з ровесниками та дорослими. Психологічна реабілітація включає консультації, групові заняття, арт-терапію, тренінги з управління емоціями та відновлення довіри до оточення, що є необхідним для повернення дітей до нормального життя [8, с. 35], [6, с. 58].

Соціальні наслідки залучення дітей до війни також є глибокими та багатограними. Часто діти-солдати втрачають батьків або розлучені з родиною через евакуацію, втечу або загибель близьких [5, с. 55]. Вони залишаються без соціальної підтримки та захисту, що створює додаткові ризики повторного вербування, криміналізації або потрапляння у небезпечне середовище [4, с. 78]. Соціальний супровід таких дітей включає допомогу сім'ям, надання безпечного житла, харчування, доступу до освіти та медичної допомоги [9, с. 102]. Також важливим є формування системи наставництва та підтримки від громадських організацій та місцевих громад, які забезпечують психологічну, соціальну та правову допомогу.

Освітня підтримка дітей під час війни є ключовою для їхньої реабілітації та запобігання повторному залученню до бойових дій [9, с. 105]. Школи та освітні програми дозволяють дітям відновити

навички навчання, розвивати критичне мислення та формувати знання про права людини. Освіта допомагає дитині адаптуватися до нормального соціального життя, розвиває комунікативні навички та сприяє інтеграції в громаду. Важливо, щоб навчальні програми включали елементи психологічної підтримки та соціальної адаптації, що дає змогу комплексно працювати над поверненням дітей до мирного життя та формуванням у них відчуття безпеки та впевненості у собі [5, с. 72].

Громадські організації та міжнародні структури відіграють не менш важливу роль у захисті дітей [6, с. 30]. Вони організують реабілітаційні центри, інформаційно-просвітницькі кампанії, забезпечують психологічну підтримку та соціальну інтеграцію постраждалих дітей [8, с. 120]. ЮНІСЕФ, Міжнародний комітет Червоного Хреста та інші організації працюють у зонах конфлікту, надаючи гуманітарну допомогу, підтримку сімей та освітні програми. Їхня діяльність дозволяє дітям не лише вижити, а й адаптуватися до нормального життя та відновити соціальні зв'язки.

Заборона участі дітей у бойових діях є абсолютним принципом міжнародного права, що не допускає жодних винятків [1], [2], [3]. Захист життя, здоров'я та розвитку дітей стоїть вище за будь-які політичні чи військові інтереси. Дотримання цього принципу свідчить про гуманність держави та цивілізованість суспільства, формує майбутнє покоління та забезпечує мирне існування. Діяльність держави, міжнародних організацій та громадських структур повинна бути скоординованою та комплексною, щоб кожна дитина мала шанс на безпечне та повноцінне життя, незважаючи на обставини війни [7], [5, с. 85].

Комплексний підхід до захисту дітей у воєнний час передбачає поєднання превентивних заходів, психологічної допомоги, соціальної підтримки та освітніх програм [8], [9]. Лише системна робота держави, громадських організацій та міжнародного співтовариства забезпечує реальний захист дітей, їх повернення до нормального життя та повноцінний розвиток [6], [5, с. 110]. Важливо, щоб у цих заходах поєднувалися права дитини, соціальна допомога, психологічна підтримка та освіта, створюючи єдину систему комплексного захисту.

Список використаних джерел

1. Про Конвенцію ООН про права дитини: офіційний переклад українською. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
2. Про Факультативний протокол до Конвенції ООН про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах. Київ : Міністерство юстиції України, 2003.
3. Гуменюк В. Міжнародно-правовий захист дітей у період збройних конфліктів. Київ : Наукова думка, 2020. 215 с.
4. Капліна О. Проблеми вербування дітей у збройні формування. Харків : Право, 2019. 178 с.
5. ЮНІСЕФ. Діти у зоні конфлікту: глобальна доповідь. Київ, 2023. 142 с. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/reports>.
6. Міжнародний Комітет Червоного Хреста. Діти і війна: керівні принципи захисту. Женева, 2021. 96 с.
7. Національна стратегія захисту прав дитини в умовах збройного конфлікту: затверджено Указом Президента України № 123/2022 від 20 березня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/123/2022>.
8. Бойко О., Петренко І. Соціальна та психологічна реабілітація дітей-солдатів: досвід міжнародних програм. Київ : Академвидав, 2024. 164 с.
9. Литвиненко Т., Сидоренко М. Освіта і права дітей у зонах конфлікту: національні та міжнародні аспекти. Харків : Право і суспільство, 2023. 198 с.

Ткаченко Олександр Валерійович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6377-2364>

РЕЛЯТИВІСТСЬКЕ ВИТЛУМАЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В КОНЦЕПЦІЇ «НЕГАТИВНОГО ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВознавства» П. ЛЕГРАНА: ЕКСПОЗИЦІЯ І ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ КРИТИЧНОГО ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ

Негативне порівняльне правознавство (*Negative Comparative Law* – далі *NCL*), це концептуалізація, запропонована відомим франко-канадським компаративістом П'єром Леграном [1], якого цілком обгрунтовано вважають іконою культуралістського підходу при дослідженні взаємозв'язків між різними правопорядками як окремими культурами. Квінтесенція *NCL* полягає в ствердженні нездоланної і фундаментальної сингулярності правового досвіду, правового мислення, правового розуміння й, врешті, існування множинності несумірних поміж собою правових світів.

Філософською основою концепції *NCL* виступає негативна діалектика Теодора Адорно з її вихідним постулатом про недосяжність тотожності між світом і мисленням про нього. Заперечується як парменідова настанова про тотожність мислення і буття, так і гегелева ідея синтезу протилежностей. Остання проголошується спробою ототожнення тотожного і нетотожного, уподібнення відмінного, прихованням складності світу. Відмова від ідеї синтезу й дозволяє протиставити негативну діалектику Т. Адорно позитивній діалектиці Г. Гегеля. Негативність тут означає діалектику нетотожності між тотожністю і нетотожністю, що виявляється в збереженні відмінності між світом і мисленням.

П. Легран з цього постулату негативної діалектики робить висновок про неможливість ідентичності між світом права і розумом, що його пізнає. При цьому така неідентичність не може бути подолана – між світом права й тим, що мислення сприймає чи промовляє про нього завжди буде існувати розрив. З такого розриву й постає концепція *NCL*, для якої основним епістемологічним принципом є

неможливість кореляції між іноземним правом, яке виступає одним світом, й його представленням в компаративістському праві, яке створює інший світ. Існування компаративістського права обумовлено тим, що наявна нездоланна непізнаваність іноземного права саме як іноземного права, пріоритетом між «я» і «іншим», й тим фактом, що досвід першої особи не може бути зведеним до досвіду третьої особи. Таким чином, *NCL* заперечує дійсність формально-логічного закону виключеного третього. Третього відносно нашого права й іноземного не існує. Це ліквідує концепт *tertium comparationis* – спільного смислового ядра правопорядків. П. Легран декілька разів згадує вислів Г. Ляйбніца: «якщо існує більше однієї сутності, тоді існує відмінність». Екстраполюючи цей вислів на сферу права ми отримуємо твердження, що єдине, що може засвідчити компаративістський розум – це відмінність.

З цього випливає несприйняття *NCL* будь-якої універсальності. Не виключенням є й основний універсалістський концепт сучасності – права людини. Питання прав людини розглядається як питання панування, утримання західними країнами семантичної влади над рештою світу, тобто як зразок постколоніального дискурсу. Універсальність маркується як прагнення уніфікації, насильного творення одноманітності світу й знищення таких, що є альтернативними західним джерелам творення людських суспільств. Універсалізація прав людини розглядається як те, що прагнуть поширити, нав'язати іншим. У ствердженні універсальності вбачається неповага до інших, їх ігнорування. Отже, універсалізація прав людини не є винайденням якоїсь спільної для всіх людей онтологічної основи, це лише проекція спочатку європейцями, а потім й американцями свого особливого, територіально й культурно локалізованого досвіду. Це представлення унікального у вигляді універсального з тим, щоб завжди й будь-де перебувати як вдома, у комфортному для себе просторі смислів, значень і породжуваних ними відносин.

NCL стверджує неможливість створення немаркованого універсалізму, тобто такого, який би не був цим конкретним універсалізмом, прив'язаним до конкретного культурного контексту. Право, й права людини так само, завжди є територіально й культурно обмеженим, й існує у вигляді множини одиничних явищ, кожне з яких

розкриває обумовлений особливістю конкретної культури епістемічний й концептуальний апарат.

Таким чином, *NCL* виступає парадигмою ригористичного культурного детермінізму – джерело множинності й одиничності права вбачається у впливі на нього культури. Відкидається ідея чисто правового характеру самого права, й стверджується наявність неправового й доправового витоку права. Право проголошується повністю культурним конструктом.

NCL є класичним прикладом опозиційного наративу, й в такому статусі неминуче наслідуює всі методологічні настанови свого антагоніста – порівняльно-правового універсалізму (передусім – порівняльно-правового функціоналізму). Це прирікає на знаходження в гравітаційному полі смислів того, що заперечується. Заперечення ніколи не торує шлях до нового, вільного й такого, що розмикає горизонт можливого. Заперечення – це інтелектуальний ресентимент.

Цілком погоджуюсь з однією з основних тез *NCL*, що іноземне право не може бути відтворене, причому не лише в країні компаративіста, але й ним самим, у його мисленні. Але з цієї обставини не виводжу дискурс ідентичності, чи будь-який інший подібний до нього охоронний наратив. На противагу *NCL*, я стверджую, що іноземне право досягне мисленню не як відмінне, а як інше. Відмінне – це епістемологічний конструкт, результат пізнання. Інше – це онтологічний феномен, непізнаване, що дарує шанс докорінну зміну власного. *NCL* зміщує акцент порівняльно-правового пізнання з простору на час. Потреба постає в тому, аби розглядати правове порівняння як таке, що змінює простір і час місцями. Іноземне право – це не про інший простір. Іноземне право – це модус занурення власного права в часовість, під якою я розумію творення нового власного.

Правове порівняння не відкриває нам зв'язки права з неправовим (культурою), що визначає його. Правове порівняння – це ставлення до власного права як до іншого щодо себе самого. Правове порівняння – це досвід іншого, але не іншого права, яке є цілком не досяжним, а ще неіснуючого іншого власного права. Правове порівняння потрібне як досвід пустоти, такої, з якої і можуть бути створені правові смисли. *NCL* вбачає суть правового порівняння у тому, аби власне залишалося собою, активуючи імунну систему

права-як-культури, що не дозволяє власному праву стати іншим правом, таким як існуюче іноземне право. Пропонована у цьому дослідженні альтернатива передбачає, що правове порівняння – це власне про те, щоб не лишатися тим самим. Правове порівняння дарує розрив власного права з собою попереднім. В цьому і ефект часу. Правове порівняння дарує можливість не повторювати ті самі смисли, нехай і зі зміною їх значень, а засновувати нові смисли. Іноземне право, до якого ми звертаємось в правовому порівнянні у своїй недосяжності дає нам досвід іншого. Не іноземного права як іншого. А чистого іншого, такого що виступає до нас як онтологічне ніщо, й даруючи можливість нас як інших, долучаючи до мистецтва творення власного світу. Перефразовуючи Ляйбніца, «там де більше одного проявляє себе інше для обох».

Й, нарешті, *NCL* дискредитує універсальність посиланням на емпіричну даність. Одного і того ж права немає ніде, а повсюдно є відмінне, для свого простору власне право. Це хибна аргументація вірного стану справ. Так, право – це те, що є лише тут і зараз й саме таке, яким воно є лише тут і зараз. Однак з цього не випливає відсутність у праві трансценденції й універсальності як інтенції. Право – це завжди про світ. Правом є лише те, що в самому собі не містить обмежень, що прагне поширити себе на всіх. Цього емпірично ніколи не відбувається. Немає єдиного світу, а є багатоманітність сингулярних світів. Але в цьому і загадковість, й трагічність права. Те, що прагне і призначене бути універсальним, завжди виявляє себе як окреме й одиничне. В цьому немає вади. Це не те, що потрібно долати. Це – доля права. Завжди бути універсальною сингулярністю, що перетворює себе через звернення до іноземного права як іншого для власного і у власному праві.

Список використаних джерел

1. Legrand P. Negative Comparative Law. *Journal of Comparative Law*. 2015. Vol. 10. Issue 2. P. 405–456.

Федоренко Тетяна Вікторівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін,
директор Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
e-mail: vixen@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3447-9078>

МЕДІАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ: ПРАВОВІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Права людини є основою демократичного суспільства та гарантом гідного життя кожної особи. Вони закріплені у міжнародних документах, таких як Загальна декларація прав людини (1948 р.) та Європейська конвенція про права людини (1950 р.) [4], а також у Конституції України та національному законодавстві [2]. Водночас порушення прав людини залишаються актуальною проблемою у різних сферах – від сімейних і трудових конфліктів до соціально-економічних спорів [6].

У таких ситуаціях медіація стає ефективним механізмом захисту прав людини, оскільки дозволяє відновити порушені права мирним шляхом, зменшуючи навантаження на судову систему та сприяючи конструктивному діалогу між сторонами конфлікту.

Проаналізуємо ролі медіації як інструменту забезпечення прав людини, аналізі її правового регулювання та практичних переваг у національному та міжнародному контексті.

Медіація – це добровільна процедура врегулювання конфліктів за участю нейтральної третьої сторони – медіатора, який спрямовує процес комунікації між сторонами [3].

Основні принципи медіації включають:

— Добровільність – участь у процесі є вибором сторін, а не примусом.

— Конфіденційність – інформація, отримана під час медіації, не може бути використана у суді без згоди сторін.

— Рівноправність сторін – кожен учасник має однакові можливості висловити свою позицію.

— Орієнтація на результат – головною метою є досягнення взаємоприйнятого рішення, яке відновлює порушені права [5].

У контексті прав людини медіація сприяє реалізації принципу доступу до правосуддя, особливо для вразливих категорій громадян, таких як діти, люди з інвалідністю та національні меншини [6].

На міжнародному рівні медіація визнається важливим механізмом захисту прав людини: ООН закликає держави розвивати альтернативні механізми вирішення спорів для забезпечення доступу до справедливого та швидкого правосуддя; Європейський суд з прав людини визнає медіацію як спосіб врегулювання спорів до звернення до суду [4].

В Україні правові підстави медіації визначені Законом України «Про медіацію» (2012 р.) [1] та положеннями Цивільного процесуального кодексу [2]. Закон встановлює, що медіація може застосовуватися у цивільних, сімейних, трудових та адміністративних спорах [1].

Правове регулювання медіації у національному законодавстві відповідає міжнародним стандартам і гарантує реалізацію прав людини через мирне та добровільне врегулювання конфліктів.

Медіація має численні переваги, що сприяють ефективному захисту прав людини:

— Добровільне вирішення спорів – сторони самостійно визначають правила процесу, що сприяє відновленню довіри.

— Збереження конфіденційності – інформація, що стосується особистих даних або комерційної таємниці, не розголошується.

— Підвищення задоволеності результатом – учасники процесу самі погоджуються на рішення, що підвищує його соціальну та психологічну прийнятність.

— Індивідуальний підхід – медіатор враховує специфіку конфлікту та потреби кожної сторони, що особливо актуально для захисту прав дітей, осіб з інвалідністю, національних меншин та інших уразливих груп.

— Застосування медіації також сприяє зменшенню навантаження на суди, економії часу та ресурсів, а також запобігає

загостренню конфліктів, які можуть негативно впливати на реалізацію прав людини [5].

В Україні медіація активно використовується у сімейних конфліктах (розподіл опіки над дітьми, майнові суперечки), трудових конфліктах (спори між працівником та роботодавцем), цивільних суперечках (власність, договірні відносини) та адміністративних спорах [1], [2].

Особливу увагу приділено захисту прав вразливих категорій. Наприклад, у сімейних спорах медіація допомагає батькам домовлятися щодо умов виховання дітей, зберігаючи психологічний комфорт дитини [6]. У трудових спорах вона дозволяє уникнути звільнень або судових суперечок, які можуть негативно впливати на життя працівника [5].

Завдяки інтеграції медіації у національну правову систему, громадяни отримують альтернативу довготривалим та витратним судовим процесам, що підвищує рівень довіри до правової системи та забезпечує реальний захист прав людини [6].

Медіація виступає ефективним інструментом забезпечення прав людини, оскільки дозволяє сторонам конфлікту мирним шляхом відновлювати порушені права. Її розвиток у національному та міжнародному контексті сприяє: підвищенню доступу до правосуддя; захисту інтересів вразливих гру; збереженню соціальної гармонії; економії часу та ресурсів учасників спорів.

Подальше вдосконалення законодавчої бази медіації та поширення практики альтернативного врегулювання конфліктів сприятимуть ефективному захисту прав людини в Україні та на міжнародному рівні.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про медіацію» від 16.11.2021 № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
3. United Nations. Basic Principles on the Role of Mediators. New York: United Nations, 2005. 24 p.
4. European Court of Human Rights. Guide on Admissibility and Mediation. Strasbourg: ECHR, 2019. 36 p.

5. Колісник В.І. Медіація у правовій системі України: теорія і практика. Київ: КНТ, 2020. 312 с.

6. Петренко О.П. Права людини та альтернативне вирішення спорів: сучасні тенденції. Харків: Юрінком Інтер, 2019. 208 с.

*Царевич Олександр Васильович, аспірант III р.н.
спеціальності («Право»)
кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ*

СПІВВІДНОШЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Підприємницька діяльність існує на перетині двох логік, двох режимів однієї реальності. Приватноправова логіка спирається на рівність сторін, диспозитивність і свободу договору. Публічно-правова логіка базується на владних повноваженнях держави, контролі ризиків та захисті суспільних інтересів. Держава може вимагати ліцензію або дозвіл, але сам договір залишається цивільним. Спір про виконання договору – приватноправовий, навіть якщо його укладення залежало від дозволу. Проте спір про правомірність відмови у дозволі є публічно-правовим.

Ще Господарський кодекс окреслював предмет регулювання як «...відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання» [1, ст.1]. Відповідно, учасниками виступали «...суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності» [1, ст.2] Ця формула вже містила натяк на змішаність: поряд із горизонтальними відносинами суб'єктів бізнесу існують вертикальні зв'язки з державою.

У цивільному праві центральним є механізм захисту особистих майнових та немайнових прав та інтересів [2, ст.16, п.1]. Стаття 16 Цивільного кодексу України містить перелік відповідних способів захисту, включно з визнанням права, визнання правочину недійсним, припиненням порушення, відшкодуванням збитків і моральної шкоди. У підприємницьких відносинах це працює як «скелет», алгоритм приватного процесу: договір, відповідальність, відшкодування.

Держава втручається в підприємництво через дозвільні режими, ліцензування, контроль і нагляд, а також через адміністративні процедури ухвалення актів. Такі механізми не замінюють цивільне право. Вони створюють обов'язкові рамки, порушення яких веде до публічно-правових санкцій.

Ключовим для процесуального вибору стає поняття публічно-правового спору. У законодавчих дефініціях він описаний як спір, «хоча б одна сторона здійснює публічно-владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, і спір виник у зв'язку із виконанням або невиконанням такою стороною зазначених функцій...» [3, ст.4, п.1, пп.2]. Це дозволяє відмежовувати ситуації, коли орган влади діє як «рівний учасник» цивільного обороту (наприклад, як сторона договору), від ситуацій, коли він діє владно (видання припису, ліцензійне рішення, штраф).

Зрозуміло, що юрисдикційні помилки мають високу ціну. Вони подовжують строки захисту і збільшують витрати. У матеріалах Верховного Суду підкреслено, що порушення правил юрисдикції є обов'язковою підставою для скасування судового рішення, причому незалежно від доводів касаційної скарги. Одночасно Конституція закріплює, що правосуддя здійснюють виключно суди, а юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір. Це створює запит на чіткі критерії розмежування.

Для оцінки характеру підприємницьких спорів доцільно застосовувати наступний комбінований тест:

- характер правовідносин (горизонтальні чи вертикальні);
- роль органу влади (контрагент чи носій владних повноважень);
- предмет вимоги (визнання/виконання договору, відшкодування збитків, чи оскарження адміністративного акту);

- засіб захисту (цивільні способи за ст. 16 Цивільного Кодексу або адміністративне скасування акту [4, ст.247, п.6]).

При цьому слід пам'ятати, що оскарження постанови про штраф належить до адміністративної юрисдикції. Але вимога про відшкодування збитків від неправомірних дій органу може переходити в інший режим залежно від конструкції позову і підстав відповідальності. Тут особливо важлива позиція суду щодо належного способу захисту.

Загальним проблемним аспектом є також конкуренція «господарського» та «цивільного» режимів. Господарський кодекс описує господарські відносини як особливий сегмент регулювання. У практиці це може створювати спори про підвідомчість між цивільними та господарськими судами. Саме тому критерії юрисдикції мають бути простими і передбачуваними.

В якості висновку можна навести кілька пропозицій доктринального та практичного характеру:

1. Для змішаних спорів потрібна стандартна «матриця» кваліфікації: роль сторін, природа акту, тип вимоги, спосіб захисту.
2. Законодавству і судовій практиці корисно посилювати вимогу мотивувати вибір юрисдикції, щоб мінімізувати процесуальні втрати.
3. У навчальних курсах для юристів бізнесу слід робити акцент на правильній побудові позовних вимог, бо саме вони визначають процесуальний шлях.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України (Втрата чинності від 28.08.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
2. Цивільний кодекс України (Редакція від 18.11.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
3. Кодекс адміністративного судочинства України (Редакція від 01.01.2026). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення (Редакція від 01.09.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text>.

Чесноков Дмитро Ігорович, здобувач II магістерського рівня вищої освіти, групи MI-24-1-m-ipsv, спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Інституту права та суспільних відносин Університету «Україна»

Федоренко Тетяна Вікторівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін,
директор Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ

e-mail: vixen@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3447-9078>

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ У СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

У сучасних умовах глобалізації міжнародні організації виступають ключовими інституційними акторами, що забезпечують координацію співпраці держав, формування спільних норм та стандартів міжнародного права. Поглиблення взаємозалежності держав, глобальні виклики (збройні конфлікти, пандемії, економічні кризи, кліматичні зміни) обумовлюють необхідність міжнародного правового регулювання через інститути міжнародних організацій.

Міжнародні організації (далі МО) – це організації, створені на підставі міжнародного договору або угоди між державами, що мають власну юридичну особистість і здатні брати участь у правовідносинах міжнародного рівня. Вони виконують нормативну, координаційну та консультативну функції: виробляють міжнародні стандарти, механізми виконання та контроль дотримання норм права. Розрізняють міжурядові організації (ООН, МВФ, СОТ) та неурядові (Міжнародний комітет Червоного Хреста, Amnesty International) [4].

МО активно формують нові джерела міжнародного права через конвенції, резолюції, рекомендації та кодекси поведінки. Приклад: Статут ООН встановлює принципи мирного врегулювання конфліктів та заборону застосування сили; резолюції Ради Безпеки ООН мають обов'язкову силу для держав-членів у питаннях миру і безпеки [3].

COT забезпечує правове регулювання міжнародної торгівлі, а Міжнародна організація праці формує стандарти трудових прав [1].

МО забезпечують виконання міжнародних договорів та підтримку дотримання правових стандартів: моніторинг, оцінку, санкції та технічну допомогу [3].

Світова організація охорони здоров'я координує дії держав у боротьбі з пандеміями, реалізуючи норми міжнародного права охорони здоров'я. Міжнародний суд ООН та арбітражні органи здійснюють правосуддя на глобальному рівні та вирішення спірних питань між державами. МО сприяють уніфікації та гармонізації національних законодавств з міжнародними нормами, що підвищує передбачуваність та стабільність міжнародних відносин [2].

Через міжнародні стандарти прав людини (ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Amnesty International) організації закріплюють універсальні норми права і забезпечують їх імплементацію у національні системи.

Геополітичні конфлікти сучасності, особливо війна в Україні, наочно демонструють певні обмеження міжнародних організацій у сфері забезпечення миру та безпеки. Зокрема, МО часто стикаються з труднощами у швидкому реагуванні на агресію або порушення міжнародного права через бюрократичні процедури, політичний тиск з боку великих держав-членів та обмеженість механізмів примусу, таких як застосування військової сили або санкцій. Водночас війна в Україні підкреслює важливу роль МО у реалізації гуманітарних та відновлювальних програм: вони координують доставку гуманітарної допомоги, забезпечують фінансову підтримку постраждалим регіонам, сприяють відновленню цивільної інфраструктури та надають експертну допомогу для відновлення державних інститутів. Таким чином, навіть обмежені у своїй силовій дії, міжнародні організації залишаються критично важливими інструментами для підтримки життєздатності суспільства під час збройних конфліктів та для стабілізації постконфліктних територій.

Міжнародні організації є невід'ємною частиною сучасної системи міжнародного права, забезпечуючи координацію держав, вироблення спільних стандартів, захист прав людини та підтримку глобального розвитку.

Ефективність їхньої діяльності залежить від політичної волі держав-членів, здатності до реформ і адаптації до нових викликів міжнародних відносин.

Список використаних джерел

1. Enazarova D.R. International organizations and their role in global governance. *Ustozlar Uchun*. 2025. Vol. 73, No 2. P. 142- 143.
2. Statute of the United Nations. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter>.
3. Mumtaz T., Cheema A.T., Batool I. The role of international organizations in the development and advancement of international law: a case study of UN and EU. *Advance Social Science Archive Journal*. 2025. Vol. 4, No 1. P. 1-11. DOI: 10.55966/assaj.2025.4.1.038.
4. Савчук В.О. Міжнародне право та роль міжнародних організацій у глобальному управлінні. *Міжнародне право*. 2022. № 2. С. 45-53.

Наукове видання

ЗБІРНИК
НАУКОВИХ ПРАЦЬ
ЗА МАТЕРІАЛАМИ
Х НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ПРАВА ЛЮДИНИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ
м. Київ, 04 грудня 2025 р.

Матеріали подано в авторській редакції

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 10,3

Наклад 300 прим. Зам. №

Видавець і виготовлювач Університет «Україна»

03115, м. Київ, вул. Львівська, 23,

тел./ф. (044) 424-40-69, 424-56-26

E-mail: ukraina.vdk@email.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 405 від 06.04.2001

